

TALOUDELLISIA, SOSIAALISIA JA SIVISTYKSELLISIÄ OIKEUKSIA KOSKEVAN
KANSAINVÄLISEN YLEISSOPIMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO

Suomen kuudes määräaikaisraportti

5. heinäkuuta 2011

SISÄLLYSLUETTELO

KOMITEAN TÄRKEIMMÄT HUOLENAIHEET, EHDOTUKSET JA SUOSITUKSET	5
D11 JA E20: MAANOMISTUS JA -KÄYTTÖ SAAMELAISTEN KOTISEUTUALUEELLA	5
ALKUPERÄISKANSOJEN OIKEUS MAAHAN JA PERINTEISTEN ELINKEINOJEN HARJOITTAMISEEN	5
LUONNOS POHJOISMAISEKSI SAAMELAISSOPIMUKSEKSI	6
D13, D14, E22 JA E28: TOIMET SYRJINNÄN ESTÄMISEKSI	6
YLEISET TOIMENPITEET SYRJINNÄN ESTÄMISEKSI	6
ROMANEIHIN KOHDISTUVAN SYRJINNÄN TORJUNTAA KOSKEVAT ERITYISTOIMET	7
D14 JA E23: SAMAPALKKAISUUS	7
D16 JA E25: VÄKIVALLAN YLEISYYS	8
D17 JA E26: KÖYHYYS	9
D18 JA E27: PÄIHDERIIPPUVUUS JA MIELENTERVEYS	9
E29: LAITOKSIIN TAI SIAISKOTEIHIN SIOJITETUT LAPSET	9
E30: PARIISIIN PERIAATTEIDEN MUKAISESTI PERUSTETUT IHMISOIKEUSELIMET	10
E32: VAMMAISTEN HENKILÖIDEN OIKEUKSIA KOSKEVA YLEISSOPIMUS	10
1 ARTIKLA	11
AHVENANMAA	11
SAAMELAISET	12
2 ARTIKLA	13
3 ARTIKLA	13
TASA-ARVO-OHJELMA	13
NAISTEN JA MIESTEN VÄLISESTÄ TASA-ARVOSTA ANNETUN LAIN MUUTTAMINEN	13
6 ARTIKLA	14
7 ARTIKLA	14
VÄHIMMÄISPALKKA	14
YLITYÖ	15
PERHEVAPAAT	15
HOITOVAPAA	15
OSITTAINEN HOITOVAPAA	15
TILAPÄINEN HOITOVAPAA	16
POISSAOLO PAKOTTAVISTA PERHESYISTÄ	16
TYÖN JA PERHE-ELÄMÄN YHTEENSOVITTAMINEN	16
TYÖOLOJA KOSKEVAT TILASTOT	16
SAMAPALKKAISUUS	16
SEKSUAALINEN HÄIRINTÄ TYÖPAIKALLA – LAINSÄÄDÄNTÖÄ	16
TYÖTERVEYS- JA TYÖTURVALLISUUSOLOT	17

8 ARTIKLA	17
AMMATTIYHDISTYKSIÄ KOSKEVAT EHDOT JA RAJOITUKSET	17
TYÖEHTOSOPIMUSMEKANISMIT	18
LAKKO-OIKEUS	18
9 ARTIKLA	19
SUOMEN RATIFIOIMAT ILO:N YLEISSOPIMUKSET	19
VANHUUSLÄKKEET	19
TYÖKYVYTTÖMYYSETUudet	20
PERHE-ELÄKKEET	21
TYÖTAPATURMAETUudet	21
TYÖTTÖMYYSETUudet	21
SAIRAUS- JA ÄITIYSPÄIVÄRAHAT	21
SOSIAALITURVAN RAHOITUS	22
SOSIAALITURVAN MUUTOKSET	22
10 ARTIKLA	22
OIKEUS AVIOLIITTOON	22
LASTENHOITO JA NUORISOTYÖ	23
IKÄÄNTYNEET JA VAMMAISET	24
VAMMAISILLE HENKILÖILLE TARJOTTAVAT PALVELUT	24
VAMMAISILLE HENKILÖILLE JÄRJESTETTÄVÄ TULKKAUSPALVELU	24
VAMMAISTEN HENKILÖIDEN PÄIVÄTOIMINTA	25
VAMMAISILLE HENKILÖILLE TARJOTTAVA HENKILÖKOHTAINEN APU	25
VALTIONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖS OHJELMASTA KEHITYSVAMMAISTEN ASUMISEN JA SIIHEN LIITTYVIEN PALVELUJEN JÄRJESTÄMISEKSI	25
IKÄÄNTYNEIDEN PALVELUT	26
OMAISHOIDON TUKI	26
IKÄIHMISTEN HOITOA JA PALVELUJA KOSKEVA VALTAKUNNALLINEN LAATUSUOSITUS	26
IKÄÄNTYNEIDEN PALVELUJA KOSKEVAN LAINSÄÄDÄNNÖN KEHITTÄMINEN	27
NEUVONTA- JA PALVELUVERKOSTO IKÄIHMISTEN HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMISEKSI	27
LASTEN JA NUORTEN SUOJELEMINEN	27
IKÄIHMISTEN TALOUDELLISET, SOSIAALISET JA KULTTUURISET OIKEUDET	28
IKÄIHMISTEN PALVELUJEN VALVONTA	28
IKÄÄNTYVÄT NAISET OVAT HEIKOSSA ASEMASSA OLEVA RYHMÄ	28
EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN HUOMIOITA	28
MAAHANMUUTTAJIEN TALOUDELLISET, SOSIAALISET JA KULTTUURISET OIKEUDET	29
KOTIVÄKIVALTA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ	29
KOTIVÄKIVALLAN VASTAISET TOIMENPITEET	30
EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN HUOMIO	31
IHMISKAUPPA	31
11 ARTIKLA	32
KANSALLINEN KÖYHYYSRAJA JA TOIMENPITEET KÖYHYDEN TORJUMISEKSI	32
TOIMENPITEET KOHTUUHINTAISEN RUOAN SAATAVUUDEN TURVAAMISEKSI	33
TOIMENPITEET RAVITSEMUSPERIAATTEITA JA TERVEELLISTÄ RUOKAVALIOTA KOSKEVAN TIETÄMYKSEN LEVITTÄMISEKSI	33

TOIMENPITEET VEDENSAANNIN TURVAAMISEKSI	33
NIIDEN KOTITALOUKSIEN OSUUS, JOTKA EIVÄT SAA RIITTÄVÄSTI TURVALLISTA TALOUSVETTÄ	33
TOIMENPITEET, JOILLA VARMISTETAAN, ETTÄ KAIKKI SAAVAT VETTÄ KOHTUULLISEEN HINTAAN	34
ASUNNOTTOMAT	34
YLEINEN POLIITTINEN KEHYS JA HALLINTO	35
KEHNOT ASUINOLOT TAI AHDAS ASUMINEN	35
TOIMENPITEET RIITTÄVIEN JA KOHTUUHINTAISTEN ASUNTOJEN SAATAVUUDEN TURVAAMISEKSI	36
ASUMISTUET	36
VALTION RAHOITTAMA VUOKRA-ASUMINEN	36
SOSIAALISTA ASUNTOTUOTANTOA KOSKEVIEN TOIMENPITEIDEN VAIKUTUS	36
HENKILÖT, JOILLA ON ASUMISEEN LIITTYVIÄ ERITYISTARPEITA	37
TOIMENPITEET, JOILLA VARMISTETAAN, ETTEI ASUNTOJA RAKENNETA SAASTUNEISIIN KOHTEISIIN	37
HÄÄTÖJEN KOHTEENA OLEVAT HENKILÖT JA RYHMÄT	38
HÄÄDÖT	38

12 ARTIKLA 38

KANSANTERVEYSPOLITIikka JA PERUSTERVEYDENHUOLLON PALVELUJEN YLEINEN SAATAVUUS	38
ENNALTAEHKÄISEVÄN, HOITAVAN JA KUNTOUTTAVAN TERVEYDENHUOLLON TUOTTEIDEN JA PALVELUJEN SAATAVUUS	40
KOHTUUHINTAISET TERVEYDENHUOLTOPALVELUT JA SAIRAUsvAKUUTUKSET	40
LÄÄKKEIDEN TEHOKKUUS JA TIETEELLINEN HYVÄKSYNTÄ	40
TOIMENPITEET LASTEN JA ÄITIEN TERVEYDEN PARANTAMISEKSI	40
TOIMENPITEET SEKSUAALI- JA LISÄÄNTYMISTERVEYDEN PARANTAMISEKSI	41
TOIMENPITEET VETEEN LIITTYVIEN TAUTIEN EHKÄISEMISEKSI, HOITAMISEKSI JA VALVOMISEKSI	41
TOIMENPITEET ROKOTUSOHJELMIEN JA MUIDEN STRATEGIOIDEN TOTEUTTAMISEKSI JA TEHOSTAMISEKSI	42
TOIMENPITEET LAITTOMIEN HUUMEIDEN VÄÄRINKÄYTÖN EHKÄISEMISEKSI	42
TOIMENPITEET ALKOHOLIN VÄÄRINKÄYTÖN EHKÄISEMISEKSI	43
TOIMENPITEET TUPAKOINNIN EHKÄISEMISEKSI	43
TOIMENPITEET HIV:N/AIDSIN JA MUIDEN SUKUPUOLITAUTIEN TORJUMISEKSI	43
TOIMENPITEET MIELENTERVEYSPOTILAIDEN RIITTÄVÄN HOIDON TAKAAMISEKSI	44
EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN HUOMIOITA	44

13 ARTIKLA 44

YLEINEN OPPIVELVOLLISUUS JA MAKSUTON PERUSKOULU	45
TOIMENPITEET TOISEN ASTEEN KOULUTUKSEN TARJOAMISEKSI KAIKILLE	45
TOIMENPITEET LUKUTAIDON SEKÄ AIKUIS- JA TÄYDENNYSKOULUTUKSEN EDISTÄMISEKSI	45
ROMANILAPSET	45
SAAMELAISLAPSET	46
MAAHANMUUTTAJALAPSET	46
ERITYISOPETUS	47
OPISKELIJAVALINNOISSA SOVELLETTAVAT TASA-ARVOISET VALINTAPERUSTEET	47
TOIMENPITEET OPINTOJEN KESKEYTTÄMISTEN VÄHENTÄMISEKSI	47

15 ARTIKLA 47

TOIMENPITEET, JOILLA EDISTETÄÄN LAAJAA OSALLISTUMISTA JA MAHDOLLISUUKSIA OSALLISTUA KULTTUURIELÄMÄÄN	47
MUSEOT JA KULTTUURIPERINTÖ	48
TOIMENPITEET MONIKULTTUURISUUDEN SUOJELEMISEKSI	48
TOIMENPITEET LUOVAN TYÖN TEKIJÖIDEN HENKISEN JA AINEELLISEN EDUN SUOJELEMISEKSI	48

TAULUKKO 1. TILASTOTIETOJA NAISIIN KOHDISTUVASTA VÄKIVALLASTA	I
TAULUKKO 2. ELÄKKEENSAAJIEN KESKIMÄÄRÄINEN KOKONAISELÄKE IKÄRYHMITÄIN 31.12.2008 (EUROA/KK)	II
TAULUKKO 3. SUOMESSA ASUVAT TYÖKYVYTTÖMYSELÄKKEEN SAAJAT IKÄRYHMITÄIN 31.12.2008	II
TAULUKKO 4. TYÖTTÖMYYSETUUKSIIN OIKEUTETUT HENKILÖT VUOSINA 2005–2009	II
TAULUKKO 5. SOSIAALITURVAMAKSUT VUOSINA 2005–2010	III
TAULUKKO 6. ASIAKASMAKSUJEN (%) OSUUS ERI PALVELUJEN RAHOITUKSESTA VUONNA 2008	V
TAULUKKO 7. KOTONA ASUVAT IKÄÄNTYNEET (75 VUOTTA TÄYTTÄNEET) JA PALVELUJEN KATTAVUUS VUOSINA 2005–2008	VI
TAULUKKO 8. TOIMEENTULOTUKEA SAANEET KOTITALOUDET VUOSINA 2006–2009	VII
TAULUKKO 9. ASUNNOTTOMIEN MÄÄRÄ SUOMESSA VUOSINA 1987–2009	VII
TAULUKKO 10. AHTAASTI ASUVIEN HENKILÖIDEN OSUUS	VIII
TAULUKKO 11. SUOMALAISTEN ASUNTOJEN VARUSTETASO	VIII
TAULUKKO 12. ASUMISTUET VUOSINA 2005–2008 (MILJOONAA EUROA)	VIII
TAULUKKO 13. ASUMISTUKEA SAANEIDEN KOTITALOUKSIEN MÄÄRÄ VUOSINA 2005–2009	IX
TAULUKKO 14. VUOSINA 2005–2009 MAKSETUT ASUMISTUET (MILJOONAA EUROA)	IX
TAULUKKO 15. JULKISESTI HAETTAVANA OLLEET ARAVA- JA KORKOTUKIVUOKRA-ASUNNOT JA ASUNTOIHIN HAKENEET VUOSINA 2005–2009	X
TAULUKKO 16. ASUMISTUET	X
TAULUKKO 17. ARA:N RAHOITUS HISSIEN RAKENTAMISEEN JA PERUSPARANTAMISEEN VUOSINA 2005–2007	X
TAULUKKO 18. ARA:N INVESTOINTIAVUSTUKSILLA RAHOITETTUIJEN ASUNTOJEN MÄÄRÄ VUOSINA 2005–2009	XI
TAULUKKO 19. TUOMIOISTUINTEN KÄSITTELEMIEN HÄÄTÖHAKEMUSTEN MÄÄRÄ VUOSINA 2005–2009	XI
TAULUKKO 20. ROKOTUSKATTAVUUS, VUONNA 2005 SYNTYNEET JA KOLMEN VUODEN AJAN SEURATUT LAPSET	XI
TAULUKKO 21. TIETYILLE KULTTUURIVÄHEMMISTÖILLE MYÖNNETYT TUET	XII

1. Suomen kuudes määräaikaisraportti taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen täytäntöönpanosta käsittelee ajanjaksoa kesäkuusta 2005 kesäkuuhun 2010.

KOMITEAN TÄRKEIMMÄT HUOLENAIHEET, EHDOTUKSET JA SUOSITUKSET

2. Raportissa käsitellään jäljempänä yleissopimukseen liittyviä asioita artikla kerrallaan. Ensin esitetään kuitenkin joitakin huomioita yksittäisistä ehdotuksista ja suosituksista, joita taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia käsittelevä komitea antoi Suomen viidettä määräaikaisraporttia (E/C.12/FIN/5) koskevissa päätelmissään (E/C.12/FIN/CO/5):

D11 ja E20: maanomistus ja -käyttö saamelaisten kotiseutualueella

Alkuperäiskansojen oikeus maahan ja perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen

3. Suomi on pyrkinyt pitkään vahvistamaan kaikkia osapuolia tyydyttävällä tavalla saamelaisten oikeudet alueisiin, joita saamelaiset ovat perinteisesti käyttäneet. Tässä ei kuitenkaan ole onnistuttu. Tavoitteena on ollut saada aikaiseksi tasapainoinen ratkaisu, jossa noudatettaisiin Suomen kansainvälisiä sitoumuksia ja jonka avulla varmistettaisiin, että niin saamelaiset kuin muutkin asukkaat voisivat vaikuttaa maankäyttötapoihin asuttamallaan alueilla.

4. Oulun ja Lapin yliopistojen yhteinen tutkimusryhmä, joka mainitaan Suomen viidennen määräaikaisraportin kohdassa 75, luovutti lokakuussa 2006 oikeusministerille Pohjois-Lapin maa- ja metsätalouden osastoille käsittelevän loppuraporttinsa (Oikeusministeriön julkaisuja 2006:8). Tuossa akateemisessa raportissa on 1 450 sivua, ja siinä hyödynnetään lukuisia arkistotietoja. Raportti sisältää neljä erillistä tutkimusraporttia ja niistä tehdyn yhteenvedon. Neljä erillistä raporttia antavat huomattavan määrän tietoa alueen väestöstä ja sen asuinoloista ja elinkeinoista, aluetta koskevasta kansallisesta politiikasta, verotuksesta sekä veden ja maan käytöstä aina 1500-luvulta 1900-luvun alkuvuosiin asti. Raportit sisältävät myös hyödyllisen katsauksen niihin historiallisiin ja oikeudellisiin olosuhteisiin, jotka ovat vaikuttaneet nykyisten ongelmien syntymiseen. Tutkimustulokset eivät anna yksiselitteisiä vastauksia siitä, millä tavoin saamelaisten maa- ja metsätalouden oikeuksia koskevat kysymykset voitaisiin ratkaista.

5. Suomen hallitus on sitoutunut siihen, että saamelaiset voivat ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan perustuslaissa säädetyin kulttuuri-itsehallinnon nojalla. Hallituksessa on neuvoteltu tulevasta lainsäädäntökehiksestä, jonka avulla voitaisiin edistää saamelaisten oikeuksia alkuperäiskansana. Näin on pyritty arvioimaan, voidaanko vuosien mittaan tehtyjä ehdotuksia käyttää perustana valtion omistamien maa-alueiden hallinnassa saamelaisten kotiseudulla ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen tukemisessa, vai olisiko toisenlainen lähestymistapa mahdollisesti parempi. Aihe on monimutkainen, mikä on myös vaikuttanut asian käsittelyyn; työ on vielä kesken.

6. Kokonaisvaltaista ratkaisua ei siis ole toistaiseksi löydetty. Se ei ole kuitenkaan estänyt parantamista lainsäädännön keinoin saamelaisten mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksentekoon asioissa, jotka koskettavat heitä alkuperäiskansana.

7. Hallitus on antanut eduskunnalle esitykset uudesta kaivoslaista (HE 273/2009 vp) ja vesilainsäädännön uudistamisesta (HE 277/2009 vp). Kumpikin esitys sisälsi säännöksiä, joiden avulla pyritään huomioimaan saamelaiset aiempaa paremmin alkuperäiskansana. Hallitus esitti myös, että saamelaiskäräjät saisi oikeuden hakea muutosta tapauksissa, joissa saamelaisten oikeuksia alkuperäiskansana ei ole otettu asianmukaisesti huomioon edellä mainittujen lakien nojalla tehdyissä päätöksissä. Eduskunta hyväksyi esitykset maaliskuussa 2011.

8. Komitea viittasi myös metsänhakkuihin ja muuhun yksityisten harjoittamaan toimintaan. Niiden osalta todettakoon, että Metsähallitus (valtion omistamia maita hallitseva yhtiö), Greenpeace ja paikalliset poronmistajat solmivat vuonna 2009 sopimuksen, jonka tavoitteena oli ratkaista kiistat Lapin metsien suojelusta. Sopimuksen mukaan hakkuut kielletään Keski-Lapissa kahdeksalla laajalla alueella, joiden pinta-ala on yhteensä 35 000 hehtaaria. Sopimus laajentaa kieltoaluetta vain hieman reilulla 20 000 hehtaarilla, koska Metsähallitus on jo aiemmin kieltänyt hakkuut joillakin sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla alueilla. Poronmistajilla oli keskeinen asema sopimusneuvotteluissa.

Luonnos pohjoismaiseksi saamelaisopimukseksi

9. Pohjoismaista saamelaisopimusta valmistelemaan asetettu asiantuntijaryhmä luovutti raporttinsa saamelaisasioista vastaaville Suomen, Ruotsin ja Norjan ministereille sekä kyseisten maiden saamelaiskäräjien puheenjohtajille marraskuussa 2005. Marraskuussa 2008 pidetyssä kokouksessa perustettiin Pohjoismainen saamelaisasian virkamieselin, jonka tehtävänä oli vuoden 2009 aikana pohtia, miten ja miltä pohjalta sopimusluonnosta koskevia neuvotteluja pitäisi jatkaa. Norja, Ruotsi ja Suomi sopivat sittemmin, että neuvottelut pohjoismaisesta saamelaisopimuksesta aloitettaisiin vuonna 2011. Saamelaisasioista vastaavat Suomen, Norjan ja Ruotsin ministerit sekä niiden kolmen maan saamelaiskäräjien puheenjohtajat sopivat 22. marraskuuta 2010 pitämässään yhteiskokouksessa periaatteista, jotka koskevat neuvotteluvaltuuskuntia, kokousten puheenjohtajuutta sekä neuvotteluaika-aulua. Kukin maa nimittää valtuuskunnan, johon kuuluu korkeintaan kuusi kansallisen hallituksen ja saamelaiskäräjien edustajaa. Maaliskuussa 2011 pidetyssä ensimmäisessä kokouksessa puhetta johti Ruotsi. Tavoitteena on saada neuvottelut päätökseen viidessä vuodessa.

10. Edellä kuvattuihin toimiin liittyen oikeusministeriö asetti 8. tammikuussa 2009 työryhmän tarkastelemaan sopimusluonnoksen suhdetta Suomen perustuslakiin ja muuhun kansalliseen lainsäädäntöön sekä Suomea sitoviin kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin. Työryhmä esitteli arvionsa oikeusministerille 30. marraskuuta 2009 (Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2009:18).

11. Arvion mukaan sopimusluonnoksessa on lukuisia määräysehdotuksia, jotka ovat yhteensopivia Suomen lainsäädännön kanssa. Luonnos sisältää kuitenkin myös monia sellaisia määräysehdotuksia, jotka ovat ristiriidassa joko perustuslain tai muun kansallisen lainsäädännön kanssa. Jotkut määräysehdotukset puolestaan laajentaisivat Suomen voimassa olevia kansainvälisiä velvoitteita.

D13, D14, E22 ja E28: toimet syrjinnän estämiseksi

Yleiset toimenpiteet syrjinnän estämiseksi

12. Suomessa uudistetaan parhaillaan syrjinnän vastaista lainsäädäntöä. Uudistusta valmistelemaan asetettu toimikunta ehdottaa (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:4), että syrjinnän pitäisi olla säännönmukaisesti kiellettyä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla työmarkkinat, koulutus ja asuminen mukaan luettuina. Uusia lakeja ei kuitenkaan sovellettaisi tilanteisiin, jotka kuuluvat täysin yksityiselämän piiriin.

13. Uudistuksella pyritään varmistamaan, että erilaisia syrjintätapauksia käsitellään mahdollisimman pitkälti samalla tavalla syrjinnän perusteesta riippumatta. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (610/1986), jossa kielletään sukupuoleen perustuva syrjintä, sekä yhdenvertaisuuslaki (21/2004), jossa kielletään muihin syihin perustuva syrjintä, säilyisivät jatkossakin erillisinä lakeina, mutta niitä on pyritty yhdenmukaistamaan lukuisilla toimenpiteillä. Työryhmä ehdottaa, että yhdenvertaisuuslakiin sisällytettäisiin säännös useisiin eri tekijöihin perustuvasta syrjinnästä, mikä parantaisi esimerkiksi maahanmuuttajanaisten oikeudellista asemaa.

14. Uuteen lakiin sisällytettäisiin myös velvoite ryhtyä kohtuullisiin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että vammaisia koskevat esteet poistetaan työllisyyden, koulutuksen sekä tavaroiden ja palvelujen toimittamisen aloilta. Kyseisten toimenpiteiden toteuttamatta jättämistä voitaisiin pitää syrjintänä ja siten rangaistavana tekona. Viranomaisilla, kouluilla ja muilla koulutuslaitoksilla sekä työnantajilla olisi velvollisuus torjua aktiivisesti kaikkea syrjintää syrjinnän perusteesta riippumatta.

15. Uudistuksen avulla parannettaisiin myös syrjinnän kohteeksi joutuneille henkilöille tarjottavia apukeinoja laajentamalla syrjinnästä maksettujen hyvitysten soveltamisalaa. Vähemmistövaltuutetun toimivaltaa laajennettaisiin koskemaan kaikenlaista syrjintää, kun tällä hetkellä vähemmistövaltuutettu valvoo ainoastaan etniseen alkuperään perustuvaa syrjintää koskevan kiellon toteutumista. Tasa-arvovaltuutetulla olisi kuitenkin jatkossakin yksinomainen toimivalta naisten ja miesten välistä tasa-arvoa koskevista asioista. Kansallinen syrjintälautakunta, joka on oikeusturvaelin, voi käsitellä hyvin erilaisia syrjintätapauksia. Syrjintälautakunnan päätökset ovat oikeudellisesti sitovia, ja niihin voi hakea muutosta.

16. Oikeusministeriö valmistelee yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistamista työryhmän mietinnön perusteella.

Romaneihin kohdistuvan syrjinnän torjuntaa koskevat erityistoimet

17. Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi joulukuussa 2009 työryhmän selvityksen Suomen romanipoliittisesta ohjelmasta (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:57, saatavilla Internet-osoitteessa http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1477342).

18. Ohjelmaa valmistelemaan asetettiin laaja-alainen työryhmä, johon kuului viranomaisten (ministeriöiden ja kuntien), tutkimuslaitosten ja romaniväestön edustajia. Lisäksi romaniväestön keskuudessa järjestettiin viisi paikallistason kuulemista.

19. Ohjelman visio on, että vuonna 2017 Suomi on edelläkävijä romaniväestön yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämiseksi Euroopassa. Romanipoliittisen ohjelman lähtökohtana on romanikysymysten valtavirtaistaminen nykyiseen lainsäädäntöön ja palvelujärjestelmään. Kaikilla tasoilla tarvitaan erityistoimia, jotta romanien osallistamistavoite saavutetaan ja romanien yhdenvertainen kohtelu toteutuu käytännössä. Ohjelman periaatteena on myös romaniväestön aktiivisen osallistumisen vahvistaminen. Ohjelmassa korostetaan paikallisviranomaisten roolia yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

20. Kyse on kokonaisvaltaisesta ja konkreettisesta ohjelmasta, jonka avulla tavoitellaan kestäviä parannuksia. Ohjelma sisältää kuusi painopistealuetta sekä 147 toimenpidettä eri alan viranomaisten ja sidosryhmien toteutettavaksi. Painopistealueet ovat seuraavat: romanilasten ja -nuorten koulutukseen osallistumisen vahvistaminen kaikilla tasoilla, aikuisen romaniväestön koulutukseen hakeutumisen vahvistaminen ja romanien työmarkkinoille sijoittumisen edistäminen, romaniväestön yhdenvertaisen kohtelun ja palveluihin pääsyn edistäminen, romanikielen ja -kulttuurin säilymisen ja kehittymisen tukeminen, romaniväestön yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjinnän ehkäiseminen sekä romanipoliittikan kehittäminen ja romaniväestön osallistumismahdollisuuksien vahvistaminen.

21. Katso myös kohdat 330–332 jäljempänä.

D14 ja E23: samapalkkaisuus

22. Sukupuolten välinen palkkaero on pysynyt Suomessa pitkään melkein samana. Naisten ansiot ovat olleet 1990-luvulta lähtien keskimäärin 80 prosenttia miesten ansioista.

23. Suomessa on laadittu kolmikantainen samapalkkaisuusohjelma sukupuolten välisen palkkaeron pienentämiseksi. Ohjelmaa on toteutettu vuodesta 2006 lähtien. Sekä hallitus että työmarkkinaosapuolet osallistuvat ohjelmaan. Ohjelman päätavoitteena on pienentää sukupuolten palkkaeroa ainakin

15 prosenttiin vuoteen 2015 mennessä. Tällä hetkellä naisten keskimääräiset ansiot ovat noin 82 prosenttia, joten ero on 18 prosenttia.

24. Samapalkkaisuohjelmassa tartutaan lukuisiin tekijöihin, joista palkkaerot johtuvat, ja se sisältää myös 30 kokonaisvaltaista toimenpidettä. Samapalkkaisuutta voidaan edistää palkka- ja työehtosopimusratkaisulla sekä kehittämällä palkkausjärjestelmiä. Tärkeitä välineitä ovat myös työpaikoilla laadittavat tasa-arvosuunnitelmat ja palkkakartoitukset sekä perhevapaiden tasavertaisempi jakautuminen sukupuolten kesken. Ohjelman avulla pyritään myös rikkomaan perinteistä jakoa miesten ja naisten töihin vaikuttamalla koulutus- ja uravalintoihin sekä tukemalla naisten urakehitystä.

25. Ohjelman yhteydessä järjestetään toimintaa, tehdään tutkimuksia, toteutetaan kehityshankkeita, laaditaan raportteja, lisätään samapalkkaisuutta koskevaa tietoisuutta sekä edistetään keskustelua sukupuolten välisestä palkkaerosta. Hallitus on tukenut kunta-alan palkkaratkaisuja (vuosina 2007–2010) korottamalla valtionosuutta, joka on tarkoitettu käytettäväksi palkankorotuksiin naisvaltaisilla aloilla, joilla palkat eivät vastaa työssä vaadittavan osaamisen tasoa.

26. Palkkaero on kaventunut noin prosentilla viiden vuoden aikana. Kehitys seuraa päätavoitetta mutta on liian hidasta.

D16 ja E25: väkivallan yleisyys

27. Oikeusministeriö asetti 17. lokakuuta 2008 työryhmän tarkastelemaan rikoslain soveltamista pahoinpitelyrikoksiin, jotka tapahtuvat läheissuhteissa ja työpaikoilla. Työryhmä esitteli raporttinsa oikeusministerille 16. kesäkuuta 2009 (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:11).

28. Työryhmä ehdotti, että tietyt läheissuhteessa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt säädetään perustunnusmerkistön mukaisiksi pahoinpitelyiksi muuttamalla lievää pahoinpitelyä koskevan pykälän soveltamisalaa. Kyseistä pykälää ei enää sovellettaisi tapauksiin, joissa uhri on alle 18-vuotias tai tekijästä erityisen riippuvaisessa asemassa tai joissa uhri on tai on ollut tekijään läheisessä suhteessa ja uhrilla on tekijän aikaisemman toiminnan vuoksi rikoksen tapahtuessa perusteltu syy kokea ruumiilliseen koskemattomuuteensa kohdistuvaa uhkaa tai turvattomuutta, ellei rikos tästä seikasta huolimatta ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Läheissuhteessa tapahtuva nykyisin lieväksi arvioitava pahoinpitely voitaisiin näin ollen jatkossa arvioida perustunnusmerkistön mukaiseksi pahoinpitelyksi, jos edellä mainitut ehdot täyttyvät. Samalla kyseisistä rikoksista tulisi virallisen syytteen alaisia tekoja.

29. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos julkaisi vuonna 2009 tutkimuksen Perheväkivalta Suomessa (OPTL:n verkkokatsauksia 12/2009). Tutkimuksen tärkeimmät havainnot olivat seuraavat:

- Tilanne, jossa parisuhdekumppani surmaa naisen, on toiseksi yleisin henkirikostyyppi Suomessa. Henkirikoksista viidesosa kuuluu tähän tyyppiin.
- Kuolemansyytilaston mukaan puolison surmaamien naisten ja miesten määrät ovat pysyneet 2000-luvulla suhteellisen vakaina. Myös vanhempien surmaamien alaikäisten lasten määrä on säilynyt vakaana.
- Poliisin tietoon tulleesta väkivallasta noin 12 prosenttia on perheväkivaltaa (9 prosenttia naisiin ja 3 prosenttia miehiin kohdistuvaa).
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2006 toteuttaman kansallisen uhritutkimuksen mukaan 0,5 prosenttia naisista ja 0,2 prosenttia miehistä ilmoitti joutuneensa kuluneen vuoden aikana avo- tai aviopuolison tai vakituisen seurustelukumppanin fyysisen väkivallan kohteeksi.
- Kansallisten uhritutkimusten mukaan naisiin kohdistunut perheväkivalta on vähentynyt hieman viimeisten 25 vuoden aikana; miehiin kohdistunut perheväkivalta on pysynyt melko vakaana. Naisuhritutkimusten mukaan puolison harjoittama väkivalta on vähentynyt vuosina 1997–2005.

- Poliisin tietoon tulleet perheväkivaltatapaukset ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Suurimpana syynä tähän on ilmoitusalttiuden kasvaminen ja poliisin ilmiöön kiinnittäminen huomio.
- Lapsiin kohdistuva kuritusväkivalta vähentyi voimakkaasti vuosina 1988–2008.

30. Helmikuussa 2010 sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi selvityksen lähisuhde- ja perheväkivallan uhreille tarjottavista turvakotipalveluista (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:1). Tavoitteena oli varmistaa, että turvakotipalvelut kattavat koko maan ja että niiden rahoitusperusta on vakaa. Selvityksessä esitetään, että turvakotipalvelujen järjestämisestä pitäisi säätää laissa ja sitä varten pitäisi hyväksyä kansalliset ohjeet.

31. Suomessa valmistellaan parhaillaan monialaisen riskinarviointimenettelyn käyttöönottoa. Menetelmää kokeillaan vuoden 2010 aikana kolmessa paikassa toteutettavissa pilottihankkeissa. Menetelmän avulla arvioidaan sitä, miten suuri riski väkivallan uhrilla on joutua uudelleen väkivallan uhriksi. Sitä käytetään myös määrittäessä toimenpiteitä kyseisen riskin alentamiseksi.

32. Vuoden 2008 alussa tuli voimaan uusi lastensuojelulaki (2007/417), jonka tavoitteena on muun muassa tiivistää eri viranomaisten välistä yhteistyötä lasten hyvinvoinnin edistämiseksi.

33. Sosiaali- ja terveysministeriön asettaman työryhmän oli tarkoitus antaa keväällä 2010 suositussensa lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan torjumiseksi.

34. Sisäministeriö julkaisi vuonna 2008 sisäisen turvallisuuden ohjelman, joka sisältää erityisiä toimia naisten sukupuolielinten silpomisen ehkäisemiseksi aiempaa tehokkaammin ja maahanmuuttajainaisiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan torjumiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistauduttiin käynnistämään naisten sukupuolielinten silpomista ehkäisevän kansallisen toimintaohjelman laatiminen vuonna 2010.

35. Katso myös kohdat 199–213 jäljempänä. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevia tilastotietoja esitetään liitteen I taulukossa 1.

D17 ja E26: köyhyys

36. Katso kohdat 222–228 ja 111–136 jäljempänä.

D18 ja E27: päihderiippuvuus ja mielenterveys

37. Katso 12 artiklan mukaisesti annetut tiedot esimerkiksi kohdissa 303–308 ja 317–321.

E29: laitoksiin tai sijaiskoteihin sijoitetut lapset

38. Lastensuojelujärjestelmän painopisteenä on Suomessa jo pitkään ollut sijaishuolto. Lastensuojelulakia uudistettiin vuonna 2008, ja tuolloin haluttiin siirtää painopistettä sijaishuollosta avohuoltoon. Näin ollen paikallisviranomaisia on kannustettu kohdentamaan enemmän varoja ennaltaehkäisevään lastensuojeluun, kuten lasten, nuorten ja perheiden tukitarpeiden varhaiseen tunnistamiseen peruspalveluiden tasolla. Paikallisviranomaisten pitäisi myös valvoa järjestelmällisesti, että lastensuojeluun kohdennetaan riittävästi voimavaroja. Tämä tehdään lakisäätöisen lasten ja nuorten hyvinvointiohjelman avulla. Lakiuudistuksella lastensuojelutyöstä tehtiin myös aiempaa järjestelmällisempää, minkä ansiosta avohuollon työskentely on nyt entistä järjestelmällisempää ja tehokkaampaa.

39. Vuonna 2008 Suomessa oli kodin ulkopuolelle sijoitettuna yhteensä 16 608 lasta, mikä on yhtä kuin 1,3 prosenttia maan koko lapsiväestöstä. Näistä lapsista tai nuorista 10 716 oli huostaan otettuina tai kiireellisesti sijoitettuina. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista 33 prosenttia oli perhehoidossa,

19 prosenttia ammatillisessa perhekotihoitossa, 34 prosenttia laitoshuollossa ja 14 prosenttia muussa huollossa (esimerkiksi sijoitus omaan kotiin vanhemman tai vanhempien kanssa).

40. Lastensuojeluun liittyvien huostaanottojen syistä ei ole saatavilla kansallisia tilastoja. Tiedossa on kuitenkin, että usein syynä ovat vanhempien päihteidenkäyttö, mielenterveysongelmat tai arkielämästä selviytymisen ongelmat. Lapsen tai nuoren oma käytös, kuten päihteidenkäyttö tai mielenterveysongelmat, on usein huostaanoton syynä erityisesti nuorten kohdalla. Huostaan otettujen lasten ja nuorten etnisestä alkuperästä ei myöskään ole laadittu kansallisia tilastoja. Vuonna 2008 toteutettiin tutkimus tahdonvastaisista huostaanotoista (terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen raportti 46/2009). Sen mukaan suhteellisen suuri osuus kyseisistä lastensuojelun asiakkaista edustaa etnisiä vähemmistöjä. Koko Suomea koskeva luku on 11 prosenttia, mutta suurissa kaupungeissa osuus voi kohota jopa 33 prosenttiin.

41. Lasten kuntoutuksen edistämiseksi paikallisviranomaisten on varmistettava, että lapsi otetaan huostaan riittävän aikaisessa vaiheessa. Kun lapsi otetaan huostaan ja viedään pois omasta kodistaan, asiasta vastaavan sosiaalityöntekijän on varmistettava, että vanhemmille on laadittu erityinen asiakassuunnitelma vanhemmuuden tukemiseksi. Lastensuojelutyöntekijöiden on tehtävä aktiivista yhteistyötä vanhempien kanssa ja pyrittävä mahdollisuuksien mukaan yhdistämään perhe uudelleen. Yhteistyö hahmotellaan vanhempia koskevassa asiakassuunnitelmassa. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten vanhempien aseman on oltava vahva sijoituksesta huolimatta. Huoltajuus säilyy vanhemmilla, vaikka lastensuojeluviranomaiset päättävätkin lasta tai nuorta koskevista asioista yhdessä vanhempien kanssa. Vanhemmat osallistuvat aina sijoittamisen suunnitteluun sekä sijoittamisen tavoitteiden ja keinojen määrittämiseen.

E30: Pariisin periaatteiden mukaisesti perustetut ihmisoikeuselimet

42. Eduskunta on hyväksynyt lain, jolla oikeusasiamiehen kansliaan perustetaan kansallinen ihmisoikeusinstituutio. Sen tehtävänä on yleisesti edistää ja suojella ihmis- ja perusoikeuksia Suomessa Pariisin periaatteiden mukaisesti. Uusi laki tuli voimaan 1. tammikuuta 2012.

E32: vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

43. Suomi on sitoutunut varmistamaan, että vammaisia kohdellaan samalla tavalla kuin muita ja että he voivat osallistua täysimääräisesti yhteiskunnan toimintaan. Suomi allekirjoitti vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen maaliskuussa 2007. Suurin osa kansallisesta lainsäädännöstä täyttää jo yleissopimuksen vaatimukset. Tällä hetkellä Suomessa valmistellaan kahta tärkeää lakimuutosta, joista toinen koskee henkilön itsemääräämisoikeutta ja toinen vammaisten oikeutta vaihtaa kotikuntaa. Arvioiden mukaan Suomi voi ratifioida yleissopimuksen aikaisintaan vuonna 2011.

44. Sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltiin seuraavia lakimuutoksia, jotka ovat yleissopimuksen ratifioinnin kannalta välttämättömiä: Henkilöiden vapautta ja turvallisuutta koskeva yleissopimuksen 14 artikla edellytti, että kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) sisältämiä pykälä dementiapotilaiden ja erityishuollossa olevien potilaiden itsemääräämisoikeuksista muutetaan.

45. Lisäksi yleissopimuksen 18 artikla (liikkumisen ja kansalaisuuden vapaus) sekä 19 artikla (eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä) edellyttivät sosiaali- ja terveyspalveluja koskevan lainsäädännön muuttamista. Esimerkkeinä voidaan mainita sosiaalihuoltolaki (710/1982) sekä kotikuntalain (201/1994) rajoitukset, jotka koskevat henkilön oikeutta valita vapaasti kotikuntansa. Lakimuutokset tulivat voimaan 1. tammikuuta 2011.

46. Yleissopimuksen 33 artiklassa määrätään yleissopimuksen kansallisesta täytäntöönpanosta ja valvonnasta. Suomessa ei ole tällä hetkellä käytössä rakennetta tai järjestelmää, jonka kautta näitä

tehtäviä voitaisiin toteuttaa. Näin ollen yleissopimuksen ratifiointi edellyttää kyseisen rakenteen tai järjestelmän luomista tai jonkun jo olemassa olevan viranomaisen muuttamista sellaiseksi. Tässä yhteydessä on erityisen tärkeää, kuten yleissopimuksessa määrääjän, että kyseinen toimielin on riippumaton ja että vammaisjärjestöt voivat osallistua yleissopimuksen täytäntöönpanon valvontaan.

47. Oikeusministeriön asettama toimikunta jätti mietintönsä yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistamisesta joulukuussa 2009. Toimikunta ehdotti, että nykyinen vähemmistövaltuutetun virka korvattaisiin yhdenvertaisuusvaltuutetun viralla ja yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivalta koskisi yhdenvertaisuuslain noudattamista työelämän ulkopuolella kaikki syrjintäperusteet, myös vammaisuus, mukaan luettuina. Toimikunnan ehdotuksen mukaan yhdenvertaisuusvaltuutettu toimisi yleissopimuksen 33 artiklassa määrättyinä riippumattomana toimielimenä. Oikeusministeriö valmistelee parhaillaan lisä uudistusta.

48. Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain uudistustyö jatkui, kun ensin mainittua lakia muutettiin syyskuussa 2009. Velvollisuus järjestää ja rahoittaa tulkkauspalveluja vammaisille henkilöille siirrettiin kunnilta Kansaneläkelaitoksille vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta annetulla lailla (133/2010), joka astui voimaan 1. syyskuuta 2010.

49. Vammaisten henkilöiden oikeudet mainitaan yhdeksi Suomen kansainvälisen toiminnan painopisteistä Suomen ihmisoikeuspolitiikkaa käsittelevässä selonteossa, jonka valtioneuvosto antoi eduskunnalle syksyllä 2009 (Ulkoasiainministeriön julkaisuja 7/2009). Selonteon mukaan Suomi jatkaa yleissopimuksen edistämistä korostamalla erityisesti yleissopimuksen merkitystä kansainvälisissä yhteyksissä sekä tukemalla vammaisjärjestöjen toimintaa yleissopimuksen edistämiseksi.

50. Vaikka Suomi ei ole vielä ratifioinut yleissopimusta, yleissopimuksen täytäntöönpanoa on jo alettu valmistella. Suomen vammaispoliittista ohjelmaa valmisteltiin vuosina 2009–2010 sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön alaisuudessa. Ohjelmassa määritetään konkreettiset toimenpiteet, jotka Suomen on toteutettava vammaispolitiikan alalla seuraavien viiden vuoden aikana. Yleissopimus pannaan täytäntöön vammaispoliittisen ohjelman avulla. Ohjelman yhteydessä toteutettavat toimenpiteet ovat kunnianhimoisia, ja niillä pyritään kehittämään kaikkia politiikan aloja vammaisten henkilöiden oikeuksien, vapauksien ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien näkökulmasta.

51. Vammaispoliittisen ohjelman ytimessä ovat toimenpiteet, joilla varmistetaan seuraavat tavoitteet: 1) YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifioinnin edellyttämien säädösmuutosten valmistelu ja voimaansattaminen, 2) vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantaminen ja köyhyyden torjunta, 3) erityispalvelujen ja tukitoimien saatavuuden ja laadun varmistaminen maan eri puolilla, 4) yhteiskunnan esteettömyyden laaja-alainen vahvistaminen ja lisääminen sekä 5) vammaistutkimuksen vahvistaminen, tietopohjan lisääminen sekä laadukkaiden ja monipuolisten menetelmien kehittäminen vammaispolitiikan toteuttamisen ja seurannan tueksi.

52. Kun tarvittavat säädösmuutokset on saatu valmisteltua ja yleissopimuksen toimeenpanon valvontaan tarkoitettu rakenne tai järjestelmä luotua, Suomi voi ratifioida sekä yleissopimuksen että siihen kuuluvan valinnaisen pöytäkirjan.

1 ARTIKLA

Ahvenanmaa

53. Ahvenanmaan itsehallintolakiin (1144/1991) tehdyllä muutoksella vahvistettiin Ahvenanmaan asemaa EU:n tuomioistuimessa käsiteltävissä Suomea koskevissa asioissa sekä valmisteltaessa Suomen

vastauksia sellaisiin Euroopan komission kannanottoihin, jotka koskevat puutteita jäsenvaltion velvollisuuksien täyttämässä.

Saamelaiset

54. Saamelaisten asema alkuperäiskansana tunnustettiin Suomen perustuslaissa vuonna 1995 tehdyn perustuslakiuudistuksen yhteydessä. Suomen perustuslain (17 §:n 3 momentin) mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kyseisessä pykälässä siis varmistetaan saamelaisten yhteinen oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

55. Lisäksi perustuslaissa (121 §:n 4 momentissa) taataan saamelaisille omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto saamelaisten kotiseutualueella asiaa koskevan lain mukaisesti. Itsehallinnosta säädetään laissa saamelaiskäräjistä (974/1995). Saamelaiset valitsevat keskuudestaan vaaleilla edustajat saamelaiskäräjille, joka hoitaa saamelaisten kielellistä ja kulttuurista itsehallintoa koskevia tehtäviä. Itsehallinnollisen luonteensa vuoksi saamelaiskäräjät ei ole valtion viranomainen eikä osa valtionhallintoa. Kuten laissa säädetään, saamelaiskäräjät on julkisoikeudellinen oikeushenkilö, joka on riippumaton valtiollisista ja kunnallisista viranomaisista. Vaikka saamelaiskäräjät toimii oikeusministeriön hallinnonalalla, se ei toimi oikeusministeriön alaisuudessa.

56. Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat. Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät voi tehdä viranomaisille aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja. Saamelaiskäräjät käyttää myös saamelaiskäräjistä annetussa laissa tai muualla lainsäädännössä säädettyä valtaa ja päättää saamelaisten yhteiseen käyttöön osoitettujen varojen jaosta. Tehtäviensä hoitamista koskevissa asioissa saamelaiskäräjät käyttää lisäksi itsenäistä päätösvaltaa omien päätöksentekomenettelyjen mukaisesti. Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä.

57. Kaikkein merkittävin tapa, jolla saamelaiset voivat osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, liittyy saamelaiskäräjistä annetussa laissa säädettyyn viranomaisten velvollisuuteen neuvotella saamelaiskäräjien kanssa useilla eri aloilla. Kyseisen lain (9 §:n) mukaan viranomaiset neuvottelevat saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana ja jotka koskevat laissa säädettyjä asioita saamelaisten kotiseutualueella. Noita asioita ovat yhdyskuntasuunnittelu; valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoito, käyttö, vuokraus ja luovutus; kaivoskivennäisten valtaus ja kaivospiirin perustamista tarkoittavat lupahakemukset; saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan elinkeinon lainsäädännöllinen tai hallinnollinen muutos; saamenkielisen ja saamen kielen koulutuksen sekä sosiaali- ja terveystalvelujen kehittäminen sekä muut vastaavat saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai heidän asemaansa alkuperäiskansana vaikuttavat asiat.

58. Neuvotteluelvoitetta sovelletaan moniin asioihin. Neuvotteluelvoitteen täyttämiseksi asianomaisen viranomaisen on varattava saamelaiskäräjille tilaisuus tulla kuulluksi ja neuvotella asiasta. Neuvotteluelvoite koskee kaikkia hallinnon tasoja, eli se koskee yhtä lailla paikallisia, alueellisia kuin kansallisiakin viranomaisia. Neuvotteluelvoite vahvistetaan Suomen eduskunnan työjärjestyksessä. Täysistunnossa päätettävät asiat (kuten hallituksen esitykset, eduskunnalle annetut kertomukset ja niin edelleen) valmistellaan valiokunnissa (työjärjestyksen 32 §). Käsiteltäessä sellaista lakiehdotusta tai muuta asiaa, joka koskee erityisesti saamelaisia, valiokunnan on varattava saamelaisten edustajille tilaisuus tulla kuulluksi, jollei erityisestä syystä muuta johdu. Tässä vaiheessa esityksen sisältöön on vielä mahdollista vaikuttaa.

59. Katso myös aiempänä tekstissä oleva kohta *E20: Maanomistus ja -käyttö saamelaisten kotiseutualueella*.

2 ARTIKLA

60. Katso kohta 42 aiempänä tekstissä.

61. *Eduskunnan oikeusasiamies* on korostanut tarvetta löytää uusia tapoja, joiden avulla ihmisoikeudet voitaisiin toteuttaa Suomessa täysimääräisesti. Oikeusasiamies on ehdottanut myös, että ihmisoikeuksien tai perustuslain rikkomisesta alettaisiin maksaa kansallisia korvauksia ja ihmisoikeuksia varten luotaisiin kansallinen strategia.

3 ARTIKLA

62. Hallituksen lakiesityksiin on Suomessa sisällytettävä vaikutustenarviointi. Tässä yhteydessä vaikutuksilla tarkoitetaan todellisia seurauksia, joita kyseessä olevan lain soveltamisella on käytännössä. Arvioitava on esimerkiksi se, miten lakiesitys vaikuttaa hyvinvointiin ja terveyteen tai yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon Suomessa.

Tasa-arvo-ohjelma

63. Hallituksen tasa-arvo-ohjelman 2004–2007 (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005:1) toteuttaminen päättyi vuonna 2007. Tasa-arvo-ohjelma koordinoi hallituksen toimia sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi. Ohjelma sisälsi liki 100 erillistä toimenpidettä. Useissa tavoitteissa saavutettiin edistystä: esimerkiksi naisten osuus valtion omistamien yritysten hallituksissa kasvoi. Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistämiseksi riittää kuitenkin edelleen haasteita ja työtä on jatkettava.

64. Vuonna 2007 pidettyjen eduskuntavaalien jälkeen hallitus toi selvästi esiin, että naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen on koko hallituksen tehtävä. Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen tasa-arvo-ohjelmasta 2008–2011 (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:21) kokoaa ja koordinoi toimia sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi. Ohjelma sisältää 27 toimenpidettä, joiden tavoitteena on edistää sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen toteutumista, kaventaa sukupuolten palkkaeroja, edistää naisten urakehitystä, lieventää segregatiota ja lisätä tasa-arvotietoisuutta kouluissa, parantaa työn ja perheen yhteensovittamista, vähentää naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, vahvistaa tasa-arvotyön resursseja sekä laatia selonteko tasa-arvosta.

65. Hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa asetetaan tavoitteet sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista varten. Kaikkia hallituksen päätöksiä ja toimenpiteitä arvioidaan siten, että saadaan selville niiden vaikutukset naisiin ja miehiin. Sukupuolinäkökulma on sisällytetty hallituksen poliittisten ohjelmien toteutukseen. Jokainen ministeriö huomioi sukupuolinäkökulman laki- ja talousarvioesityksiä valmistellessaan ja hankkeita toteuttaessaan. Jokainen ministeriö perustaa toiminnallisen tasa-arvotyöryhmän, jonka tehtävänä on varmistaa sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ministeriön toimintoihin. Ministeriöt järjestävät henkilöstölle koulutusta sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttaminen

66. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (laki 609/1986, jäljempänä tasa-arvolaki) muuttamisesta (hallituksen esitys 153/2008) tuli voimaan 1. tammikuuta 2009. Lakia muutettiin, jotta se olisi yhteensopiva miesten ja naisten yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta tavaroiden ja palvelujen saatavuuden ja tarjonnan alalla annetun direktiivin (2004/113/EY) kanssa. Tasa-arvolakiin lisättiin uusi 8 e § sen varmistamiseksi, että laissa säädettyjä rangaistuksia ja

valvontaa sovelletaan samalla tavalla kieltoon syrjiä sukupuolen perusteella tavaroiden ja palvelujen saatavuudessa ja tarjonnassa kuin kieltoon syrjiä työelämässä, koulutuksessa ja erilaisissa eturyhmissä.

67. Jotta direktiivi voitaisiin siirtää tehokkaasti osaksi kansallista lainsäädäntöä, tasa-arvolain säännökset velvollisuudesta maksaa hyvityksiä ja vastatoimien kiellosta laajennettiin koskemaan direktiivin soveltamisalan mukaisesti myös tavaroiden ja palvelujen tarjoajia. Uusien pykälien ansiosta tavaroiden tai palvelujen tarjoajille voidaan nykyisin määrätä tehokkaita seuraamuksia, jos he syyllistyvät syrjintään tasa-arvolain soveltamisalaan kuuluvissa tapauksissa.

68. Samassa yhteydessä myös tasa-arvolain 10 §:ää muutettiin laajentamalla työnantajan velvollisuutta antaa kirjallinen selvitys menettelynsä perusteista työntekijälle, joka katsoo joutuneensa laissa tarkoitetun syrjinnän kohteeksi.

69. Seuraava tasa-arvolakiin tehty muutos tuli voimaan 15. kesäkuuta 2009. Tuolloin muutettiin säännöksiä seksuaalisesta ja sukupuoleen perustuvasta häirinnästä sekä hyvityksistä sen varmistamiseksi, että laki täyttää sukupuolten tasa-arvoa koskevassa direktiivissä (2006/54/EY) säädetyt vaatimukset.

70. Tässä yhteydessä muutettiin hyvitystä koskevaa 11 §:ää, jotta laki täyttäisi sukupuolten tasa-arvosta annetun direktiivin vaatimukset. Muutoksen seurauksena työhönottotilanteeseen liittyvän hyvityksen enimmäismäärä rajoitettiin koskemaan ainoastaan sellaisia työnhakijoita, joita ei olisi valittu tehtävään, vaikka valinta olisi tehty syrjimättömin perustein.

6 ARTIKLA

71. Kohdennetuista työllisyysohjelmista todettakoon, että hallitus suuntasi vuoden 2010 lisätalousarviosta 77 miljoonaa euroa nuorisotyöttömyyden vähentämiseen. Lisäyksen seurauksena arviolta 15 000 nuorta työllistyy tai pääsee koulutukseen tai työllistämistoimenpiteiden piiriin. Taiteen, liikunnan ja nuorisotyön alalla työllistyy noin 4 700 nuorta.

72. Lisätietoa epävirallisen talouden alalla tehtävästä työstä on saatavilla vuonna 2005 julkaistusta tutkimuksesta *Kotitaloustuotannon satelliittitilinpito Suomessa 2001*. Tutkimuksen englanninkielinen versio on saatavilla Internet-osoitteessa http://www.ncrc.fi/files/4919/2006_household_satellite_account.pdf.

7 ARTIKLA

Vähimmäispalkka

73. Palkkausehdot määräytyvät Suomessa työlainsäädännön, työehtosopimusten ja henkilökohtaisten työsopimusten mukaisesti. Suomessa ei ole erityisiä säännöksiä vähimmäispalkasta, mutta vähimmäispalkan määräytymisestä säädetään työsopimuslaissa (55/2001).

74. Työsopimuslain mukaan palkkausta koskevat vähimmäisehdot määritetään pääasiassa työehtosopimuksissa. Työehtosopimus voi sitoa työnantajaa joko sopimuspuolena olevan työnantajajärjestön jäsenenä tai välittömänä sopimuspuolena. Työnantajan on tällöin noudatettava sopimusta työntekijöidensä palkkausta koskevia vähimmäissääntöjä määritettäessä.

75. Suurin osa suomalaisista työntekijöistä, yli 75 prosenttia, kuuluu työehtosopimusten soveltamisalaan sillä perusteella, että heidän työnantajansa on tai he ovat itse sopimuspuolena työehtosopimuksessa.

76. Työsopimuslaki sisältää myös pykälän *työehtosopimusten yleissitovuudesta*, jonka nojalla tiettyjä työehtosopimuksia on sovellettu joillakin teollisuuden aloilla jo yli 30 vuoden ajan.

77. Työehtosopimusten yleissitovuusjärjestelmä on pohjimmiltaan järjestelmä, joka määrittää vähimmäistyöehdot. Se ei kuitenkaan perustu erityiseen säädökseen vähimmäispalkasta, vaan kyse on ennemminkin työehtosopimusneuvotteluita koskevasta mekanismista. Myös työnantajajärjestöihin kuulumattomien työnantajien on noudatettava työsopimuslaissa määritettyjä työehtosopimuksen ehtoja. Käytännössä järjestelmä varmistaa, että vähimmäispalkkojen, työterveyden ja työturvallisuuden taso on sama kaikilla aloilla riippumatta siitä, kuuluuko työnantaja työnantajajärjestöön. Tutkimusten mukaan 91,4 prosenttia työntekijöistä kuului jonkin työehtosopimuksen piiriin vuonna 2004. Tapauksissa, joissa työehtosopimusta ei ollut mahdollista soveltaa, työehdot määritettiin työsopimuksessa.

78. Jos työsuhteeseen ei voida soveltaa työehtosopimusta eivätkä työnantaja ja työntekijä ole sopineet työstä maksettavasta vastikkeesta, on työntekijälle maksettava tekemästään työstä tavanomainen ja kohtuullinen palkka. Kohtuuttomasta palkasta voidaan pyrkiä sopimukseen neuvottelemalla työsopimuslain asiaa koskevan pykälän mukaisesti.

Ylityö

79. Ylityön teettäminen on Suomessa sallittua vain työntekijän suostumuksella, ja suostumus on annettava erikseen jokaista ylityökertaa kohti. Työntekijä voi myös antaa suostumuksensa etukäteen määritetyksi lyhyeksi ajanjaksoksi työsopimuksen luonteen niin vaatiessa. Ylitöiden enimmäismäärä on 138 tuntia neljän kuukauden aikana mutta korkeintaan 250 tuntia yhden kalenterivuoden aikana.

80. Työnantajien ja työntekijöiden kansalliset keskusjärjestöt voivat sopia myös toisenlaisista aikarajoituksista kuin mitä edellä kuvataan. Työehtosopimukseen perustuva kausi voi olla enintään 12 kuukautta eikä vuotuinen ylityömäärä saa ylittää edellä mainittuja enimmäismääriä.

Perhevapaat

81. Työsopimuslain mukaan työntekijällä on oikeus saada vapaaksi työstä sairausvakuutuslaissa (1124/2004) tarkoitetut äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainrahakaudet. Työntekijä saa työnantajan suostumuksella tehdä äitiysrahakauden aikana työtä, joka ei vaaranna hänen eikä sikiön tai syntyneen lapsen turvallisuutta. Tällaista työtä ei kuitenkaan saa tehdä kahden viikon aikana ennen laskettua synnytysaikaa eikä kahden viikon aikana synnytyksen jälkeen. Sekä työnantajalla että työntekijällä on oikeus milloin tahansa keskeyttää äitiysrahakauden aikana tehtävä työ.

82. Työnantaja ja työntekijä voivat sopia osa-aikatyöstä ja sen ehdoista vanhempainrahakauden aikana.

Hoitovapaa

83. Työntekijällä on oikeus saada hoitovapaata lapsensa tai muun hänen taloudessaan vakituisesti asuvan lapsen hoitamiseksi, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Ottolapsen vanhemman oikeus hoitovapaaseen jatkuu kuitenkin siihen saakka, kun lapseksi ottamisesta on kulunut kaksi vuotta, kuitenkin enintään siihen asti, kun lapsi aloittaa koulun.

Osittainen hoitovapaa

84. Työntekijä, joka on ollut saman työnantajan palveluksessa yhteensä vähintään kuusi kuukautta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, voi saada lapsensa tai muun hänen taloudessaan vakituis-

ti asuvan lapsen hoitamiseksi osittaista hoitovapaata siihen saakka, kun perusopetuksessa olevan lapsen toinen lukuvuosi päättyy. Jos lapsi kuuluu perusopetuslain (628/1998) 25 §:n 2 momentissa tarkoitettujen pidentetyn oppivelvollisuuden piiriin, osittaista hoitovapaata voi kuitenkin saada siihen saakka, kun lapsen kolmas lukuvuosi päättyy. Erityisen hoidon ja huollon tarpeessa olevan vammaisen tai pitkäaikaissairaana lapsen vanhempi voi saada osittaista hoitovapaata siihen saakka, kun lapsi täyttää 18 vuotta.

Tilapäinen hoitovapaa

85. Työntekijän lapsen tai muun hänen taloudessaan vakituisesti asuvan lapsen, joka ei ole täyttänyt 10 vuotta, sairastuessa äkillisesti työntekijällä on oikeus saada lapsen hoidon järjestämiseksi tai tämän hoitamiseksi tilapäistä hoitovapaata enintään neljä työpäivää kerrallaan. Sama oikeus on myös lapsen vanhemmalla, joka ei asu tämän kanssa samassa taloudessa.

Poissaolo pakottavista perhesyistä

86. Työntekijällä on oikeus tilapäiseen poissaoloon työstä, jos hänen välitön läsnäolonsa on välttämätöntä hänen perhettään kohdanneen, sairaudesta tai onnettomuudesta johtuvan, ennalta arvaamattoman ja pakottavan syyn vuoksi.

Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen

87. Sosiaali- ja terveysministeriön perhepolitiikassa painotetaan työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Tavoitteena on parantaa vanhempien mahdollisuuksia viettää aikaa lastensa kanssa sekä helpottaa naisten työssäkäyntiä. Ministeriön kehittämistyössä etsitään työn ja perheen yhteensovittamisen parantamiseen keinoja eri osa-alueilta: 1) työelämän lainsäädännön kehittäminen niin, että se ottaa vanhemmuuden paremmin huomioon, 2) rahallisten etuuksien järjestäminen niin, että perheet voivat valita lapselleen parhaiten sopivan hoitomuodon, 3) lasten päivähoitopalvelujen uudistaminen ja eriyttäminen sekä 4) naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen lastenhoidossa.

88. Suomalaisille perheille tarjottavat palvelut tukevat vanhempia ja huoltajia lasten hyvinvoinnin ja kasvatuksen varmistamiseksi. Näitä palveluja ovat muun muassa vanhempainvapaat (sekä naisille että miehille) ja päivähoitopalvelut.

Työoloja koskevat tilastot

89. Tilastotietoa löytyy tutkimuksesta *Työolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimusten tuloksia 1977–2008*. Tutkimus on saatavilla Internet-osoitteessa http://tilastokeskus.fi/tup/julkaisut/tiedostot/isbn_978-952-467-930-5.pdf.

Samapalkkaisuus

90. Katso kohta E23 aiempana.

Seksuaalinen häirintä työpaikalla – lainsäädäntöä

91. Työpaikalla tapahtuva seksuaalinen häirintä on Suomessa useiden säädösten nojalla rangaistava teko. Ensinnäkin seksuaalinen häirintä saattaa täyttää rikoslain (39/1889) 20 luvussa säädetyt seksuaalirikoksen edellytykset. Seksuaalirikoksiin luetaan muun muassa raiskaus, törkeä raiskaus ja seksuaalinen hyväksikäyttö.

92. Työturvallisuuslain (738/2002) 28 §:n mukaan työnantajalla on velvollisuus ryhtyä toimiin työpaikalla tapahtuvan seksuaalisen häirinnän torjumiseksi. Jos häirintään syyllistynyt henkilö on työnantaja itse tai hänen edustajansa, kyseinen henkilö syyllistyy rikoslain 47 luvun 1 §:n nojalla myös työturvallisuusrikokseen.

93. Kyseinen käytös saattaa olla myös tasa-arvolain mukaista seksuaalista häirintää. Tasa-arvolain 7 §:n mukaan seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan "sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri". Tasa-arvolaisissa määritellään myös sukupuoleen perustuva häirintä: 7 §:n mukaan sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan "henkilön sukupuoleen liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista ja jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan tämän henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja jolla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri". Kyseiset määritelmät sisältävä pykälä tuli voimaan 15. kesäkuuta 2009.

94. Kaikenlainen edellä mainitut määritelmät täyttävä käytös katsotaan tasa-arvolaisissa kielletyksi syrjinnäksi. Tällaista syrjintää voidaan pitää rikoslain 47 luvun 3 §:n mukaisena työsyryntänä ja siten rangaistavana tekona. Tasa-arvolain 8 d §:n mukaan työnantajan menettelyä on pidettävä kyseisessä laissa kiellettyinä syrjintänä, jos työnantaja saatuaan tiedon siitä, että työntekijä on joutunut työssään seksuaalisen tai muun sukupuoleen perustuvan häirinnän kohteeksi, laiminlyö ryhtyä käytettävissä oleviin toimiin häirinnän poistamiseksi.

95. Näin ollen työpaikalla tapahtuva seksuaalinen häirintä on rangaistava teko sekä rikoslain seksuaalirikoksista annetun 20 luvun että rikoslain työrikoksista annetun 47 luvun nojalla. Rikoslain 20 luvun 1 §:ssä määritellystä raiskauksesta voidaan tuomita enintään kuudeksi vuodeksi vankeuteen. Rikoslain 20 luvun 2 §:ssä määritellystä törkeästä raiskauksesta voidaan puolestaan tuomita enintään kymmeneksi vuodeksi vankeuteen. Näistä rikoksista ei ole mahdollista tuomita sakkoon. Rikoslain 20 luvun 5 §:ssä määritellystä seksuaalisesta hyväksikäytöstä on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

96. Rikoslain 47 luvun 1 §:ssä määritellystä työturvallisuusrikoksesta on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Saman luvun 3 §:ssä määritellystä työsyryntästä on puolestaan tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Uhri voi vaatia hyvityksiä. Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa kielletyn syrjinnän uhriksi joutunut henkilö voi myös vaatia hyvitystä työnantajaltaan tai muilta henkilöiltä siten kuin kyseisessä laissa säädetään.

Työterveys- ja työturvallisuusolot

97. Vuonna 2006 Suomessa tuli voimaan laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta (701/2006). Lain tarkoituksena on varmistaa työsuojelua koskevien säännösten noudattaminen sekä parantaa työympäristöä ja työolosuhteita työsuojelun viranomaisvalvonnan sekä työnantajan ja työntekijöiden yhteistoiminnan avulla.

8 ARTIKLA

Ammattiyhdistyksiä koskevat ehdot ja rajoitukset

98. Suomen perustuslain 13 §:ssä säädetään kokoontumis- ja yhdistymisvapaudesta. Pykälän mukaan jokaisella on oikeus lupaa hankkimatta järjestää kokouksia ja mielenosoituksia sekä osallistua

niihin. Jokaisella on myös yhdistymisvapaus, johon sisältyy oikeus ilman lupaa perustaa yhdistys, kuulla tai olla kuulumatta yhdistykseen ja osallistua yhdistyksen toimintaan. Perustuslaissa on samoin turvattu ammatillinen yhdistymisvapaus ja vapaus järjestäytyä muiden etujen valvomiseksi. Näiden vapauksien hyödyntämisestä säädetään yksityiskohtaisemmin yhdistyslaissa (503/1989).

99. Työsopimuslain 13 luvun 1 §:n mukaan työnantajat ja työntekijät eivät saa estää toisiaan kuulumasta tai liittymästä ammatilliseen yhdistykseen tai toimimasta sellaisessa aktiivisesti. Yhdistymisvapauden vastainen sopimus on mitätön. Lähetetyistä työntekijöistä annetun lain (1146/1999) mukaan sama pätee myös Suomeen lähetettyihin työntekijöihin.

100. Valtion virkamiesten oikeudesta perustaa ammattiyhdistyksiä ei ole annettu erityisiä säädöksiä. Tähän sovelletaan yleisiä sääntöjä. Valtion virkamieslain (750/1994) 16 § sisältää yhden rajoituksen, joka koskee valtion virkamiesten vapautta ammatilliseen yhdistymiseen: virkamies, jonka tehtäviin kuuluu edustaa valtiota työnantajana, ei saa toimia valtioon palvelussuhteessa olevia edustavassa yhdistyksessä sellaisessa asemassa, että yhdistyksessä toimiminen on ristiriidassa sanotun virkatehtävän kanssa.

Työehtosopimusmekanismi

101. Suomalaisten työehtosopimusten peruseriaatteen säädetään työehtosopimuslaissa (436/1946) sekä valtion virkaehtosopimuslaissa (664/1970). Työehtosopimusten merkitys on suuri sekä yksityisellä että julkisella sektorilla: ensinnäkin niillä taataan työntekijöille vähimmäistyöehdot ja toiseksi voimassa olevat työehtosopimukset estävät osapuolia ryhtymästä työtaistelutoimiin toisiaan vastaan.

102. Työtuomioistuimesta annetun lain (646/1974) mukaan työehtosopimuksia koskevat riita-asiat kuuluvat työtuomioistuimen toimivaltaan. Työriitojen sovittelusta annetussa laissa (420/1962) säädetään mekanismit työtaistelutoimien torjumiseksi.

Lakko-oikeus

103. Oikeus ryhtyä työtaistelutoimiin ja lakko-oikeus on turvattu ammatilliseen yhdistymisvapauteen liittyvänä oikeutena perustuslain 13 §:n 2 momentissa. Turvaamalla ammatillisen yhdistymisvapauden ja siitä johtuvan oikeuden ryhtyä työtaistelutoimiin varmistetaan, ettei kyseisten oikeuksien käyttäminen vaikuta kielteisesti niitä käyttävään henkilöön.

104. Työehtosopimuslaissa kielletään sellaiset työtaistelutoimenpiteet, jotka kohdistuvat voimassa olevaan työehtosopimukseen. Työehtosopimuslain mukaan lakko on laitton, jos se kohdistuu voimassa olevaan työehtosopimukseen kokonaisuudessaan tai johonkin sen osaan ja lakkoon osallistuu tahoja, joita työehtosopimus koskee. Työehtosopimuslaissa ei kielletä poliittisista syistä tai muiden työtaistelutoimenpiteiden tukemiseksi toteutettavaa työtaistelutoimenpidettä, kunhan siten ei ole tarkoitus vaikuttaa työtaistelutoimenpiteen toteuttavan osapuolen työehtosopimukseen ja tuettu toimenpide on itsessään laillinen.

105. Työriitojen sovittelusta annettu laki sisältää säännöksiä sekä valtakunnansovittelijan tehtävistä että työnseisausta suunnittelevan tahon velvollisuuksista. Työnseisaus on laitton, jos siitä ei ole ilmoitettu laissa säädetyllä tavalla.

106. Valtion virkaehtosopimuslain 2 § sisältää kattavan luettelon tapauksista, joissa valtion virkamiehet voivat osallistua laillisesti työtaistelutoimenpiteisiin. Näin ollen valtion virkamiehet eivät saa ryhtyä työtaistelutoimenpiteisiin poliittisista syistä. Valtion virkaehtosopimuslain 8 §:n mukaan muuhun voimassa olevaa palvelussuhdetta koskevaan työtaistelutoimenpiteeseen kuin työnsulkuun tai lakkoon ei saa ryhtyä. Valtion virkaehtosopimuslain 2 §:n 4 momentissa mainittujen ja valtion virkaeh-

tosopimusasetuksen 10 §:ssä yksityiskohtaisesti lueteltujen valtiota työnantajana edustavien virkamiesten oikeutta ryhtyä työtaistelutoimenpiteeseen on rajoitettu.

107. Työriitojen sovittelusta annetun lain 8 § sisältää säännöksen, jonka mukaan työtaistelutoimenpiteen toimeenpano tai laajentaminen voidaan kieltää väliaikaisesti. Jos työriidan johdosta aiotun työnseisauksen tai sen laajentamisen katsotaan sen laajuuden tai työalan laadun vuoksi kohdistuvan yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin tai huomattavasti vahingoittavan yleistä etua, työ- ja elinkeinoministeriö voi sovittelijan tai sovittelulautakunnan esityksestä riittävän ajan varaamiseksi sovittelua varten kieltää aiottuun työnseisaukseen tai sen laajentamiseen ryhtymisen tai sen toimeenpanon enintään 14 vuorokauden ajaksi työtaistelun ilmoitetusta alkamishetkestä lukien.

108. Kun on kysymyksessä virkamiesten palvelussuhteen ehtoja koskeva työriita, ministeriö voi sovittelijan tai sovittelulautakunnan esityksestä erityisistä syistä kieltää työtaistelun lisäksi enintään seitsemän vuorokauden ajaksi.

9 ARTIKLA

109. Suomen sosiaaliturvajärjestelmän yleistä rakennetta koskevien tietojen osalta viitataan edelliseen määräaikaisraporttiin. Lisätietoa löytyy julkaisusta *Suomen sosiaaliturvan pääpiirteet*, joka on saatavilla Internet-osoitteessa http://www.stm.fi/julkaisut/esitteita-sarja/nayta/_julkaisu/1064347. Ajantasaista tietoa sosiaaliturvaoikeuksista, henkilökohtaisista mahdollisuuksista sekä etuuksien suuruudesta saa *Missoc-taulukoista* Internet-osoitteessa http://ec.europa.eu/employment_social/missoc/db/public/compareTables.do?lang=en.

Suomen ratifioimat ILO:n yleissopimukset

110. Suomi on ratifioinut kaikki raportointiohjeiston asiaankuuluvassa kohdassa mainitut ILO:n yleissopimukset ja antanut niistä viimeisimmät raporttinsa seuraavasti: sopimus nro 121 (työvammatapauksissa myönnettävät edut, 1964), viimeisin raportti vuodelta 1999; sopimus nro 128 (työkyvyttömyys-, vanhuus- ja jälkeenjääneiden etuudet, 1967), viimeisin raportti vuodelta 2001; sopimus nro 130 (lääkintähuolto ja päiväraha, 1969), viimeisin raportti vuodelta 1998 ja sopimus nro 168 (työllisyyden edistäminen ja työttömyysturva, 1988), viimeisin raportti vuodelta 1998.

Vanhuuseläkkeet

111. Työeläkejärjestelmää koskeva yleisuudistus tuli voimaan vuoden 2005 alussa. Uudistuksen pää tavoitteena oli myöhentää eläkkeelle siirtymistä ja sopeuttaa eläkejärjestelmä keskimääräisen elinajanodotteen kasvuun.

112. Uudistus muutti keskeisesti tapaa, jolla eläkkeet lasketaan. Vuodesta 2005 lähtien eläke on laskettu niin kutsutun uramallin mukaisesti. Siinä eläkkeeseen vaikuttavat koko työuran ansiot sekä tietty ikään sidottu karttumisprosentti. Eläkettä karttuu myös kausilta, joiden ajan henkilö ei ole töissä mutta saa jotakin ansioperusteista etuutta, kuten sairausvakuutuspäivärahaa, erityishoitorahaa, äitiys-, erityisäitiys-, tai isyysrahaa tai muuta vanhempainrahaa, liikenne- ja tapaturmavakuutuslakien mukaisia ansionmenetykskorvauksia, vuorottelukorvausta, kuntoutusrahaa, opintovapaan ajalta maksettavaa korvausta tai ansiosidonnaista työttömyyskorvausta. Uudistuksen seurauksena eläkettä karttuu myös lapsen hoitoa tai tutkintoon johtanutta opiskelua varten otettujen vapaiden ajalta. Tällöin karttuman perustana on 644,56 euron laskennallinen kuukausitulo (vuoden 2010 tasossa).

113. Eläke alkaa karttua 18 vuoden iästä alkaen (aiemman 23 vuoden sijaan). Karttumisprosentti on aluksi 1,5 prosenttia vuodessa. Se nousee 1,9 prosenttiin 53 vuoden iässä, ja 63–68-vuotiailla karttumisprosentti on 4,5. Näin ollen pisimpään töissä jatkavien karttumisprosentti on suurin.

114. Myös vanhuuseläkkeen ikärajoja uudistettiin: vanhuuseläkkeelle siirtyminen on aiempaa joustavampaa, koska työntekijä voi jäädä eläkkeelle valintansa mukaan 63–68-vuotiaana.

115. Myös järjestelmässä sovellettavia indeksejä muutettiin: vuodesta 2005 alkaen eläkkeet on sidottu indeksiin, joka määräytyy ansiotasoindeksin ja kuluttajahintaindeksin perusteella siten, että ansiotasoindeksi painaa 80 prosenttia ja kuluttajahintaindeksi 20 prosenttia. Aiemmin suhdeluku oli 50/50.

116. Vuonna 2007 toteutetun lisä uudistuksen yhteydessä kolme yksityisen puolen palkansaajia koskevaa eläkelakia korvattiin yhdellä työntekijän eläkelakilla (395/2006). Lisäksi 1. tammikuuta 2007 tulivat voimaan uusi yrittäjän eläkelaki (1272/2006) sekä uusi valtion eläkelaki (1295/2006).

117. Tammikuussa 2010 työeläkejärjestelmää uudistettiin siten, että nuorena työkyvyttömiksi tulleiden henkilöiden etuuksia korotettiin.

118. Kansaneläkejärjestelmän puolella tuli voimaan uusi kansaneläkelaki (568/2007) tammikuussa 2008. Uusi laki oli osa yleisuudistusta, jonka tarkoituksena oli nykyaikaistaa ja selkeyttää toimeentuloturva koskevaa lainsäädäntöä. Uudistuksen jälkeen hakijan asuinkunta ei ole enää vaikuttanut kansaneläkkeen tai leskeneläkkeen määrään. Tämän seurauksena toisen kalleusluokan kunnissa asuville henkilöille maksettavat kansaneläkkeet nousivat. Uudistuksen seurauksena kansaneläkettä voidaan lisäksi maksaa täysimääräisenä myös laitoshoidossa oleville.

119. Täyden kansaneläkkeen vakiotasoa on nostettu viimeisten viiden vuoden aikana kolme kertaa: vuonna 2005 (seitsemällä eurolla kuussa), vuonna 2006 (viidellä eurolla kuussa) ja vuonna 2008 (21 eurolla kuussa). Tämän raportin kattamana ajanjaksona kansaneläkejärjestelmässä ei ole tapahtunut muita merkittäviä rakenteellisia muutoksia.

120. Vuonna 2008 vanhuuseläkettä sai 1 005 300 henkilöä ja eläkkeensaajia oli kaikkiaan 1 414 200. Heistä 1 262 600 asui pysyvästi Suomessa, mikä on 23,5 prosenttia koko väestöstä. Eläkkeensaajien keskimääräiset kokonaiseläkkeet ikäryhmittäin esitetään liitteen I taulukossa 2.

Työkyvyttömyysetuudet

121. Työeläkejärjestelmän yleisuudistus vaikutti myös työkyvyttömyyseläkkeisiin. Tärkeimmät muutokset on lueteltu edellä.

122. Yli 60-vuotiaiden työkyvyttömyyseläkkeen hakijoiden työkykyä koskevaa arviointia muutettiin siten, että arvioinnissa painotetaan aiempaa enemmän hakijan kykyä työskennellä itse valitsemassaan ammatissa. Lisäksi päätettiin, että työkyvyttömyyseläkkeeseen tehdään kertakorotus sen vuoden alussa, johon mennessä eläkkeen alkamisesta on kulunut viisi kalenterivuotta.

123. Vuonna 2009 tuli voimaan uusi laki työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä (738/2009). Jos työkyvyttömyyseläkkeellä olevan henkilön työansiot ylittävät työkyvyttömyyseläkettä koskevan ansaintarajan kuukaudessa, hän voi jättää eläkkeen lepäämään jopa kahdeksi vuodeksi ja pyytää tuona aikana, että eläkkeen maksaminen aloitetaan uudelleen ilman hänen työkykynsä arvioimista, jos työansiot laskevat taas ansaintarajan alle. Laki on väliaikainen: se tuli voimaan 1. päivänä tammikuuta 2010 ja on voimassa 31. päivään joulukuuta 2013.

124. Työkyvyttömyysetuuksissa ei ole tapahtunut muita muutoksia tämän määräaikaisraportin kattamana ajanjaksona. Vuonna 2008 työkyvyttömyyseläkettä sai 272 900 henkilöä. Työkyvyttömyyseläke

oli keskimäärin 965 euroa kuukaudessa. Suomessa asuvat työkyvyttömyyseläkkeen saajat ikäryhmittäin esitetään liitteen I taulukossa 3.

Perhe-eläkkeet

125. Kokonaisvaltainen työeläkeuudistus vaikutti myös perhe-eläkkeisiin, joten tältä osin viitataan edellä esitettyihin seikkoihin. Perhe-eläkkeissä ei ole tapahtunut muita merkittäviä muutoksia tämän määräaikaisraportin kattamana ajanjaksona.

126. Vuonna 2008 leskeneläkettä sai 263 512 henkilöä ja lapseneläkettä 23 893 henkilöä. Leskeneläke oli keskimäärin 487 euroa kuussa ja lapseneläke keskimäärin 302 euroa kuussa.

Työtapaturmaetuudet

127. Työtapaturmavakuutusjärjestelmää muutettiin vuonna 2005. Tavoitteena oli edistää yksityisten terveyslaitosten käyttöä, jos siten voidaan lyhentää odotusaikoja ja nopeuttaa potilaan paluuta työhön.

128. Vuonna 2007 sattui 140 746 työtapaturmaa. Niistä 118 002 sattui työpaikalla ja 18 441 työmatkalla. Lisäksi 5 062 tapauksessa maksettiin korvauksia ammattitaudista.

Työttömyysetuudet

129. Vuodesta 2010 lähtien ansiopäivärahaa on saanut työtön työnhakija, joka on ollut viimeisten 28 kuukauden aikana ansiotyössä vähintään 34 viikkoa (aiemman 43 viikon sijasta). Myös yrittäjien työssäoloehto on lyhennetty niin, että se on nyt 18 kuukautta 48 kuukauden aikana. Samoin on poistettu sovitellun työttömyyspäivärahan maksamisen enimmäisaika, joka oli ennen 36 kuukautta.

130. Työttömyyskassoille annettiin oikeus maksaa etukäteen työttömyysetuutta jopa kahden kuukauden ajalta ennen kuin lopullinen päätös hakijan oikeudesta siihen on tehty.

131. Sekä työttömyyspäivärahoja että työmarkkinatukea on nostettu raportin kattamalla kaudella. Vuonna 2010 täysimääräinen työmarkkinatuki tai peruspäiväraha oli 25,63 euroa päivässä. Myös ansiopäivärahan tasoa on nostettu. Tietoja työttömyysetuuksiin oikeutetuista henkilöistä vuosina 2005–2009 esitetään liitteen I taulukossa 4.

132. Vuodesta 2010 lähtien työttömät työnhakijat ovat voineet osallistua myös omaehtoiseen koulutukseen korkeintaan 24 kuukauden ajan menettämättä työttömyysetuutta. Lisäksi luovuttiin 65 päivän omavastuuajasta ja 10 vuoden työhistoriavaatimuksesta.

133. Muutosturvan piiriin pääsemisen ehtoja on höllennetty. Muutosturvamenettelyssä irtisanottu saa palkallista vapaata uuden työpaikan hakua tai työllistymisohjelmaan osallistumista varten, ja korvaus on tavanomaista työttömyysetuutta suurempi. Samoin on helpotettu yrittäjän perheenjäsenen mahdollisuuksia saada työttömyysetuutta.

Sairaus- ja äitiyspäivärahat

134. Sairaus-, äitiys-, isyys-, vanhempain-, erityishoito- ja kuntoutusrahan vähimmäismäärää nostettiin vuonna 2009 15,20 eurosta 22,04 euroon päivässä. Kyseiset etuudet sekä lapsilisä, lasten kotihoiton tuki ja yksityisen hoidon tuki sidottiin kansalliseen eläkeindeksiin, joka puolestaan on sidottu elinkustannusindeksiin.

135. Äitiysrahaa aletaan maksaa vähintään 30 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa ja sitä maksetaan kaikkiaan 105 arkipäivältä. Tämän jälkeen aletaan heti maksaa vanhempainrahaa, jota makse-

taan enintään 158 arkipäivältä ja joka voidaan jakaa äidin ja isän kesken. Jos äitiysrahakausi alkaa aiemmin kuin 30 päivää ennen laskettua synnytysaikaa lapsen ennenaikaisen syntymän takia, vanhempainrahakautta pidennetään niin monta arkipäivää kuin äidin äitiysrahakausi aikaistui. Monikkoperheille vanhempainrahaa maksetaan pidempään. Maksuaikaa pidennetään toisesta lapsesta 60 arkipäivällä, kolmannesta lapsesta 120 arkipäivällä ja niin edelleen.

136. Äidin kanssa samassa taloudessa asuva isä voi saada isyysloman ajalta isyysrahaa, jos ei ole töissä. Äitiys- ja vanhempainrahakauden aikana voidaan maksaa isyysrahaa enintään 18 arkipäivältä. Isä saa kuitenkin 24 lisäpäivää, jos hän käyttää äidin sijasta vähintään 12 arkipäivää vanhempainrahakaudesta.

Sosiaaliturvan rahoitus

137. Sosiaaliturvan rahoitukseen osallistuvat yleensä työnantajat, työntekijät, vakuutetut ja valtio. Kukin osapuoli vaikuttaa maksuihin ja maksujen tasoon kyseisen etuusjärjestelmän mukaisesti.

138. Kansaneläkelaitoksen maksamat etuudet rahoitetaan pääasiallisesti verotuloista. Sairausvakuutuskulut katetaan osin vakuutettujen ja työnantajien maksamilla maksuilla.

139. Kansaneläkkeet rahoitetaan pääosin työnantajamaksuilla ja valtion osuudella. Sairausvakuutus rahoitetaan työnantajien vakuutusmaksuilla ja vakuutettujen verotettavasta tulostaan maksamilla prosentuaalisilla maksuosuuksilla. Vuonna 2006 sairausvakuutusjärjestelmä jaettiin kahtia: sairaanhoito- vakuutukseen ja työtulovakuutukseen. Työtulovakuutuksen rahoitukseen osallistuvat työnantajat, työntekijät, yksityiset yritykset ja valtio. Valtio maksaa sairauspäivärahat ja vanhempainrahat sekä kuntoutusrahan tiettyyn summaan asti. Sairaanhoitokustannukset rahoitetaan osittain vakuutettujen maksamilla sairaanhoitomaksuilla ja osittain valtion talousarviosta.

140. Vuosina 2005–2010 maksetut sosiaaliturvamaksut esitetään liitteen I taulukossa 5.

Sosiaaliturvan muutokset

141. Maaliskuussa 2011 otettiin käyttöön uusi eläketyyppi, takuueläke. Takuueläkkeellä nostettiin Suomen kaikkein pienimpien eläkkeiden vähimmäismäärä noin 500 eurosta 685 euroon kuukaudessa. Myös maahanmuuttajan erityistuki poistettiin ja korvattiin takuueläkkeellä.

142. Lisäksi valmisteilla on työtapaturmavakuutusjärjestelmän kokonaisvaltainen uudistus.

10 ARTIKLA

Oikeus avioliittoon

143. Avioliittolain (234/1929) mukaan mies ja nainen voivat solmia keskenään avioliiton. Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) mukaan kahden samaa sukupuolta olevan henkilön parisuhde voidaan rekisteröidä. Avioliittoon eivät saa mennä tai parisuhdettaan rekisteröidä alaikäiset, toisilleen läheistä sukua olevat henkilöt, ottovanhempi ja ottolapsi tai henkilö, jonka avioliitto tai rekisteröity parisuhde on vielä voimassa. Vihkimistä ei saa toimittaa, jos vihkijä toteaa, että kihlakumppani ei häiriintyneen mielentilansa takia ilmeisesti kykene ymmärtämään avioliiton merkitystä. Myöskään parisuhdetta ei saa rekisteröidä, jos rekisteröinnin suorittava viranomainen toteaa, ettei osapuoli häiriintyneen mielentilansa vuoksi ilmeisesti kykene ymmärtämään asian merkitystä.

Lastenhoito ja nuorisotyö

144. Jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on äidin tai isän vanhempainrahakauden päätyttyä oikeus kunnan järjestämään päivähoitopaikkaan riippumatta vanhempien varallisuudesta tai siitä, käyvätkö he töissä. Suomalaisessa päivähoitossa laadukas hoito ja varhaiskasvatus yhdistyvät toisiinsa. Tässä niin kutsutussa educare-ajattelussa hoitoon liittyy aina opetuksellisia piirteitä ja opetuksessa on puolestaan hoivan piirteitä. Tähän järjestelmään on vaikuttanut tarve tarjota lapselle kokopäiväistä hoitoa molempien vanhempien ollessa työssä. Järjestelmä kattaa kaikki alle 6-vuotiaat lapset.

145. Kunnan on tarjottava päivähoitoa lapsen omalla kielellä, jos se on yksi Suomen virallisista kielistä, eli suomi, ruotsi tai saame. Päivähoitossa tuetaan myös romanien ja maahanmuuttajalasten kielen ja kulttuurin kehitystä.

146. Kunnat järjestävät päivähoitoa päiväkodeissa, valvotussa perhepäivähoitossa hoitajan kotona tai ryhmäperhepäivähoitona. Lisäksi monet kunnat järjestävät kaikille avointa, valvottua leikkitoimintaa leikkikentillä ja niin kutsutuissa avoimissa päiväkodeissa.

147. Lasten ja hoitohenkilöstön välinen suhdeluku päiväkodissa on säädetty laissa. Laissa säädetään myös hoitohenkilöstöltä vaadittava koulutus. Suurin osa päivähoitossa olevista lapsista on kokopäivähoitossa, mutta myös osa-aikaista hoitoa järjestetään. Vuorotyössä käyvien vanhempien lapsia varten kunnat järjestävät myös ympärivuorokautista hoitoa. Lapselle tarjotaan päivähoitossa hänen tarvitsemansa terveelliset ateriat.

148. Päivähoitomaksu säädetään laissa. Kunta perii päivähoitosta maksua perheen koon ja tulojen mukaan prosenttiperusteisesti. Toukokuussa 2010 ylin päivähoitomaksu oli 233 euroa kuussa ensimmäisestä lapsesta, 210 euroa kuussa toisesta lapsesta ja 46,60 euroa kuussa kustakin seuraavasta lapsesta. Elokuussa 2010 ylin päivähoitomaksu nostettiin 254 euroon kuussa. Kaikkein pienituloisimmilla perheiltä ei peritä päivähoitomaksua ollenkaan. Asiakasmaksuilla katetaan noin 14 prosenttia päivähoiton kokonaiskustannuksista.

149. Lapsella on oikeus maksuttomaan esiopetukseen vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista. Kunnilla on velvollisuus järjestää maksutonta esiopetusta kaikille esiopetusikäisille lapsille vähintään 700 tuntia vuodessa. Esiopetus on vapaaehtoista, mutta noin 97 prosenttia kuusivuotiaista osallistuu siihen. Heistä noin 67 prosenttia tarvitsee myös päivähoitoa (vuonna 2008).

150. Suomessa nuorisotyön toteuttamisesta vastaavat kunnat. Suuri osa nuorisotyön ohjelmista kohdistuu välittömästi tai välillisesti nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen. Nuorisopolitiikkaa toteutetaan usein moniammatillisen yhteistyön kautta.

151. Vuoden 2010 alussa hallitus antoi eduskunnalle esityksen vuonna 2006 annetun nuorisolain (72/2006) muuttamisesta ja täydentämisestä. Esityksessä ehdotetaan, että lakiin lisätään pykälä paikallisviranomaisten monialaisesta yhteistyöverkostosta, toimenpiteistä työmarkkinoiden ja koulutusmahdollisuuksien ulkopuolelle jääneiden nuorten tukemiseksi ja nuorten auttamiseksi julkisten palvelujen piiriin (*etsivä nuorisotyö*) sekä tietojen luovuttamisesta etsivää nuorisotyötä varten. Tavoitteena on auttaa nuori hänen tarvitsemiensa palvelujen piiriin ja tarjota enemmän tukea varhaisessa vaiheessa.

152. Nuorisolaki sisältää myös säännöksen Suomen hallituksen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishjelmasta. Nykyinen ohjelma kattaa vuodet 2007–2011, ja sen painopisteitä ovat varhainen puuttuminen ja erityisryhmien tuki (Opetusministeriön julkaisuja 2007:41, saatavilla suomeksi Internet-osoitteessa

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/kehittaemishjelma/liitteet/lapsi_ja_nuorisopolitiikan_kehittamishjelma.pdf).

153. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää kunnille määrärahoja yleisen nuorisotyön lisäksi myös erityisohjelmiin, joiden tavoitteena on maahanmuuttajanuorten elämän parantaminen.

Ikääntyneet ja vammaiset

154. Julkisten sosiaali- ja terveystalvelujen järjestäminen vanhuksille ja vammaisille on ensisijaisesti kuntien tehtävä. Kunta järjestää palvelut yksilöllisen palvelutarpeen mukaisesti. Laissa säädetään, mitkä sosiaalipalvelut kunnan on tarjottava.

155. Kunnilla on oikeus kantaa veroja. Lisäksi valtio osallistuu kustannuksiin maksamalla kunnille yleistä valtionosuutta (jonka kunnat voivat käyttää haluamallaan tavalla). Valtionosuus määräytyy palvelujen järjestämisen kustannuksiin vaikuttavista tekijöistä kuvaavien perusteiden mukaan. Lisäksi kunnat voivat saada erillistä valtionosuutta erilaisiin sosiaali- ja terveydenhuoltoalan hankkeisiin, joiden avulla kehitetään palveluja. Kunnat rahoittavat sosiaali- ja terveystalvelunsa valtionosuuksilla (noin 34 prosenttia), kunnallisveroilla (noin 59 prosenttia) sekä asiakasmaksuilla (noin 7 prosenttia). Viimeisten viiden vuoden aikana valtionosuus on noussut muutamalla prosenttiyksiköllä, kuntien osuus on laskenut. Myös asiakasmaksujen osuus on laskenut jonkin verran.

156. Sosiaali- ja terveystalveluista perittävistä asiakasmaksuista säädetään laissa. Poikkeuksena ovat vanhuksille tarjottavasta palveluasumisesta perittävät maksut. Näitä maksuja varten ollaan laatimassa kansallisia ohjeita. Vuonna 2008 annetussa laissa säädettiin indeksikorotuksesta, joka tehdään terveystalveluista ja eräistä sosiaalipalveluista perittäviin kiinteisiin maksuihin kahden vuoden välein.

157. Tietyt vammaisille henkilöille järjestettävät palvelut ovat ilmaisia (kuten henkilökohtainen avustaja, palveluasuminen ja tulkkauspalvelut). Laissa säädetään myös, että asiakasmaksua voidaan alentaa tai se voidaan jättää perimättä, jos henkilön elatusvelvollisuus, toimeentuloedellytykset tai huollolliset näkökohdat huomioon ottaen siihen on syytä. Asiakasmaksujen osuus eri palvelujen rahoituksesta vuonna 2008 esitetään liitteen I taulukossa 6.

Vammaisille henkilöille tarjottavat palvelut

158. Valtioneuvosto julkaisi vuonna 2006 selonteon vammaispolitiikasta (Sosiaali- ja terveystalvelu- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:9). Vammaispolitiikan keskeiset periaatteet ovat vammaisten henkilöiden oikeus yhdenvertaiseen kohteluun, vammaisten henkilöiden oikeus osallisuuteen ja vammaisten henkilöiden oikeus tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin. Yleiset julkiset palvelut suunnitellaan niin, että ne soveltuvat kaikille. Jos se ei riitä, järjestetään erityispalveluja. Tavoitteena on, että myös vaikeavammaiset henkilöt voisivat asua samoissa asuinrakennuksissa muiden kanssa ja saada tarvitsemansa palvelut kotona järjestettävänä henkilökohtaisena tukena.

159. Vaikeavammaisella henkilöllä on oikeus saada kuljetuspalveluja matkoihin, jotka liittyvät työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistykseen. Hänellä on myös oikeus saada korvausta kuluista, jotka aiheutuvat asunnossa tehtävistä muutostöistä ja asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden hankkimisesta sekä henkilökohtaisten apuvälineiden hankkimisesta ja henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta. Vaikeasti kuulovammaisilla, kuulonäkövammaisilla sekä puhevammaisilla henkilöillä on oikeus maksuttomaan tulkkauspalveluun. Sopeutusvalmennus auttaa vammaista henkilöä elämään täysipainoista elämää vammansa kanssa. Vammaisille henkilöille järjestetään erilaisia asumispalveluja.

Vammaisille henkilöille järjestettävä tulkkauspalvelu

160. Vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluja uudistettiin 1. tammikuuta 2007 voimaan tulleella lailla. Lailla nostettiin tarjottavien tulkkauspalvelujen vähimmäismäärää kuulo- tai näkövammaisilla

henkilöillä 180 tulkkaustunnista 360 tulkkaustuntiin ja muilla tulkkaukseen oikeutetuilla vaikeavammaisilla henkilöillä 120 tulkkaustunnista 180 tulkkaustuntiin kalenterivuoden aikana.

161. Hallituksen esitys kuulonäkövammaisten, kuulovammaisten ja puhevammaisten henkilöiden tulkkauspalvelua koskevaksi laiksi tuli voimaan 1. syyskuuta 2010. Vastuu tulkkauspalvelun järjestämisestä siirrettiin tuolloin kunnilta Kansaneläkelaitokselle. Näin ollen vastuu kyseisten palvelujen rahoittamisesta on nykyään kokonaan valtiolla.

162. Vuoden 2009 aikana tulkkauspalvelua käytti kaikkiaan 4 088 henkilöä (76,4 asiakasta 100 000:ta asukasta kohti).

Vammaisten henkilöiden päivätoiminta

163. Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettuun lakiin lisättiin 1. tammikuuta 2007 säännös vammaisten henkilöiden päivätoiminnasta. Päivätoimintaan kuuluu kodin ulkopuolella järjestettyä toimintaa, joka tukee itsenäisessä elämässä selviytymistä ja edistää sosiaalista vuorovaikutusta. Päivätoimintaa järjestetään vaikeavammaisille henkilöille, jotka eivät ole työkykyisiä. Tavoitteena on ylläpitää henkilön toimintakykyä, edistää hänen mahdollisuuksiaan selviytyä itsenäisessä elämässä ja tukea hänen perheenjäseniään. Vuonna 2009 kehitysvammaisille järjestettyyn päivätoimintaan osallistui kaikkiaan 15 231 henkilöä (päivähoidon asiakkaista ei ole erillisiä tilastoja).

Vammaisille henkilöille tarjottava henkilökohtainen apu

164. Voimassa olevaan lainsäädäntöön lisättiin pykälä vaikeavammaisen henkilön oikeudesta henkilökohtaiseen apuun muutossäädöksellä (laki 981/2008), joka tuli voimaan 1. syyskuuta 2009.

165. Näin ollen vaikeavammaisilla henkilöillä, jotka tarvitsevat jatkuvasti välttämätöntä avustusta päivittäisissä toimissa joko kotona tai kodin ulkopuolella, on nykyään oikeus henkilökohtaiseen apuun. Lain mukaan henkilökohtainen apu on maksutonta sosiaalipalvelua, jota kuntien on järjestettävä vaikeavammaisille henkilöille. Kunta ei voi kieltäytyä järjestämästä palvelua vedoten rahatilanteeseen, jos hakija täyttää laissa säädetyt ehdot palvelun saamiseksi. Henkilökohtainen apu on siis nykyisin vaikeavammaisten henkilöiden subjektiivinen oikeus.

166. Vuoden 2009 aikana henkilökohtaista apua sai kaikkiaan 6 598 henkilöä (123,3 asiakasta 100 000:ta asukasta kohti). Vuonna 2007 vastaava luku oli 5 034 (95,0 asiakasta 100 000:ta asukasta kohti).

Valtioneuvoston periaatepäätös ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi

167. Suomessa on arviolta 35 000–40 000 kehitysvammaista henkilöä, joista suuri osa tarvitsee runsaasti yksilöllistä apua ja tukea asumisessaan. Useita hankkeita on toteutettu yksilöllisten asumisratkaisujen kehittämiseksi kehitysvammaisia varten. Laitoshoidossa olevien henkilöiden määrä on vähentynyt samalla kun asumisen palvelutarjontaa on lisätty merkittävästi. Lähes 10 prosenttia kehitysvammaisista on edelleen laitoshoidossa. Vuonna 2009 kehitysvammalaitoksissa oli noin 2 000 henkilöä pitkäaikaispaikoilla ja lyhytaikaisessa kuntouttavassa hoidossa noin 400 henkilöä. Omaisten luona asuu noin 13 000 kehitysvammaista henkilöä, joista puolet on aikuisia. Heistä suuri osa tarvitsee mahdollisuuden itsenäiseen asumiseen.

168. Tammikuussa 2010 hallitus teki periaatepäätöksen ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi vuosina 2010–2015 (Valtioneuvoston periaatepäätös

21.1.2010). Ohjelman tarkoituksena on tukea kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllistä asumisen järjestämistä ja samalla vähentää kehitysvammalaitosten paikkoja.

Ikäntyneiden palvelut

169. Tämän määräaikaisraportin kattamalla kaudella joka neljäs yli 75-vuotias käytti säännöllisiä julkisia sosiaalipalveluja. Vanhusten sosiaali- ja terveysterveystoimet järjestetään osana koko väestölle tarkoitettuja yleisiä palveluja.

170. Kotipalvelu ja kotisairaanhoidon auttavat vanhuksia, jotka tarvitsevat apua selviytyäkseen kotioloissa toimintakykynsä heikentymisen tai sairauden vuoksi. Monissa kunnissa kotipalvelu ja kotisairaanhoidon on yhdistetty kotihoidoksi, jota täydennetään erilaisilla tukipalveluilla. Muita keskeisiä ikäntyneille suunnattuja palveluja ovat omaishoidon tuki, asumispalvelut ja laitoshuolto.

Omaishoidon tuki

171. Laki omaishoidon tuesta (937/2005) tuli voimaan 1. tammikuuta 2006. Omaishoidolla tarkoitetaan sitä, että kunta järjestää vanhuksen, vammaisen tai sairaan henkilön hoidon ja huolenpidon kotioloissa omaisen tai muun hoidettavalle läheisen henkilön avulla. Kaksi kolmasosaa omaishoidon tuen saajista on vanhusten omaishoitajia.

172. Lain mukaan kunta voi myöntää omaishoidon tukea, jos henkilö alentuneen toimintakyvyn, sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn vuoksi tarvitsee kotioloissa hoitoa tai muuta huolenpitoa, hoidettavan omaisen tai muun hoidettavalle läheinen henkilö on valmis vastaamaan hoidosta ja huolenpidosta tarpeellisten palveluiden avulla, hoitajan terveys ja toimintakyky vastaavat omaishoidon asettamia vaatimuksia, omaishoidon yhdessä muiden tarvittavien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kanssa on hoidettavan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden kannalta riittävää, (hoidettavan) koti on terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle sopiva ja tuen myöntämisen arvioidaan olevan hoidettavan edun mukaista.

173. Omaishoidon tukeen sisältyvät hoidettavan tarvitsemat palvelut, omaishoitajalle maksettava hoitopalkkio, omaishoitajan oikeus vähintään kolmen vuorokauden mittaiseen vapaaseen kuukaudessa, jos hän on kuukauden aikana sidottu hoitoon ympärivuorokautisesti, sekä omaishoidon tukipalvelut. Hoitopalkkio on vähintään 347,41 euroa kuussa (vuonna 2010). Hoitopalkkio on veronalaista tuloa, mutta ansiotulot eivät vaikuta siihen. Hoitopalkkion määrä tarkistetaan kalenterivuositain tietyn kerroimen mukaisesti.

174. Sosiaalihuoltolainsäädännössä on vain yksi vanhuksia koskeva säännös: sosiaalihuoltolakiin lisätty, sosiaalipalvelujen tarpeen arvioinnista annettu pykälä, joka tuli voimaan 1. maaliskuuta 2006. Sen mukaan kunta on muissa kuin kiireellisissä tapauksissa velvollinen järjestämään 75 vuotta täyttäneelle pääsyn sosiaalipalvelujen tarpeen arviointiin seitsemän arkipäivän kuluessa. Kiireellisissä tapauksissa sosiaalipalvelujen tarve on arvioitava viipymättä. Uudistuksen tarkoituksena oli yhdenmukaistaa eri kuntien menettelyt.

Ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskeva valtakunnallinen laatusuositus

175. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto antoivat vuonna 2001 ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskevan laatusuosituksen. Helmikuussa 2008 annettiin uusi suositus, jossa asetettiin uudet valtakunnalliset tavoitteet (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu nro 2008:5, saatavana osoitteesta http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1063089#fi). Se sisältää strategisia linjauksia ikäihmisten palvelujen laadun ja vaikuttavuuden parantamiseksi kolmella osa-alueella, jotka ovat 1) hyvinvoinnin ja

terveyden edistäminen ja palvelurakenteen kehittäminen, 2) henkilöstön määrä, osaaminen ja johtaminen sekä 3) asumis- ja hoitoympäristöt.

176. Suomen ikääntymispolitiikan tavoitteena on se, että mahdollisimman moni ikääntynyt voisi elää normaalissa elinympäristössään. Tarkemmin sanottuna valtakunnallisena tavoitteena on se, että vuoden 2012 mennessä 75 vuotta täyttäneistä 91–92 prosenttia asuu kotona itsenäisesti tai kattavan palvelutarpeen arvioinnin perusteella myönnettyjen tarkoituksenmukaisten sosiaali- ja terveystalvelujen turvin, 13–14 prosenttia saa säännöllistä kotihoitoa, 5–6 prosenttia saa omaishoidon tukea, 5–6 on tehostetun palveluasumisen piirissä ja 3 prosenttia on hoidossa vanhainkodeissa tai pitkäaikaisessa hoidossa terveystalvelukeskusten vuodeosastoilla.

177. Vuoden 2008 lopussa 89,4 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä asui kotonaan (katso taulukko 7 liitteestä I). Laskelma ei sisällä pitkäaikaisessa sairaalahoidossa olevia henkilöitä, vanhainkotien asukkaita eikä tehostetun palveluasumisen asiakkaita.

Ikääntyneiden palveluja koskevan lainsäädännön kehittäminen

178. Sosiaali- ja terveystalvelministeriö asetti vuonna 2009 työryhmän valmistelemaan sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamista. Työryhmän yhtenä tehtävänä oli vahvistaa ikäihmisten palvelujen kehittämiseksi tarvittavat peruslinjaukset ja tehdä esitykset uuden lain sisällöstä ja muodosta.

Neuvonta- ja palveluverkosto ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi

179. Sosiaali- ja terveystalvelministeriö asetti maaliskuussa 2008 työryhmän valmistelemaan ehdotuksia ikäihmisten hyvinvointia ja terveyttä edistävien palvelujen rakenteiden ja toiminnan sisällön kehittämisestä. Työryhmä on myös keskustellut mahdollisesti tarpeellisista säädösmuutoksista.

180. Työryhmän muistion mukaan (Sosiaali- ja terveystalvelministeriön selvityksiä 2009:24) ikääntyneiden erilaisia neuvontapalveluja on kehitetty joka neljännessä kunnassa ja niin sanottuja ehkäiseviä kotikäyntejä noin kahdessa kolmasosassa kunnista.

181. Työryhmä esitti yhteensä 18 ehdotusta. Ne koskevat ikääntyneiden hyvinvointia ja terveyttä edistävän toiminnan järjestämistä ja rahoitusta, neuvontapalvelujen järjestämistä, kohdentamista ja sisältöä, hyvinvointia edistäviä kotikäyntejä sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvän osaamisen kehittämistä. Ehdotuksia esitettiin myös ikäihmisten hyvinvointiin ja terveyteen liittyvän tietopohjan vahvistamisesta sekä asiaankuuluvien toimien seurannasta ja arvioinnista.

Lasten ja nuorten suojeleminen

182. Nuorista työntekijöistä annetun lain (998/1993) 2 §:ssä säädetään, että työhön saadaan ottaa henkilö, joka on täyttänyt 15 vuotta ja joka on suorittanut oppivelvollisuutensa. Lisäksi 14 vuotta täyttänyt henkilö saadaan ottaa sellaiseen kevyeen työhön, joka ei vahingoita hänen terveyttään tai kehitystään eikä aiheuta haittaa hänen koulunkäynnilleen, enintään puoleksi siitä loma-ajasta, jota hänelle kulloinkin koulusta annetaan, sekä koulutyön aikana tilapäisesti tai muutoin kulloinkin kestoaltaan lyhytaikaiseen työsuoritukseen.

183. Työturvallisuusmääräysten rikkominen, työturvallisuusmääräysten vastaisen puutteellisuuden tai epäkohdan aiheuttaminen tai työturvallisuusmääräysten vastaisen tilan jatkumisen mahdollistaminen on rikoslain 47 luvun 1 §:n nojalla rangaistava työturvallisuusrikos. Nuorten suojelemiseksi säädettyjen työaikasäännösten rikkominen on saman luvun 2 §:n nojalla rangaistava työaika-suojelurikos.

184. Työnantaja tai tämän edustaja, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo nuorista työntekijöistä annetun lain säännöksiä tai sen nojalla hyväksytyä asetusta muulla kuin edellä maini-

tulla tavalla, tuomitaan rangaistukseen nuorten työntekijöiden suojelusta annetun lain säännösten rikkomisesta.

185. Lisäksi valtioneuvoston asetuksen (475/2006) mukaan nuoren työntekijän työolot ovat erityisen haitalliset, jos työssä esiintyy liiallista rasitusta tai vastuuta, jos työntekijä työskentelee yksin ja työhön liittyy ilmeinen tapaturman tai väkivallan vaara, jos työntekijän on hoidettava psykiatrisia potilaita tai käsiteltävä tai kuljetettava kuolleita, jos työ on teurastusta tai sukellusta tai jos työntekijä altistuu myrkyllisille aineille tai haitalliselle säteilylle. Nuori työntekijä saa tehdä tällaista työtä, jos kysymyksessä on koulutukseen liittyvä työ, mutta vain ammattitaitoisten henkilöiden johdolla ja valvonnassa.

186. Työturvallisuuslain nojalla työsuojeluviranomaiset valvovat alle 16- tai 18-vuotiaiden työoloja. Nuorista työntekijöistä annetun lain mukaan työoloihin liittyvät keskeiset näkökohdat koskevat muun muassa työhön ottamista, säännöllistä työaika, ylityötä ja hätätyötä, enimmäistyöaika, työn turvallisuutta ja terveellisyttä sekä opetusta ja ohjausta.

187. Tämän raportin kattamana ajanjaksona ei tehty virallisia tutkimuksia lapsityöstä.

Ikäihmisten taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset oikeudet

188. Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) säädetään, että sekä julkisen että yksityisen sektorin palveluissa asiakkaalla on oikeus saada laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Sosiaalihuollon on kunnioitettava kunkin asiakkaan ihmisarvoa, itsemääräämisoikeutta, vakaumusta ja yksityisyyttä. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) sisältää vastaavan säännöksen.

Ikäihmisten palvelujen valvonta

189. Palvelujen valvontatarve kasvaa käynnissä olevien kunta- ja palvelurakennemuutosten, palvelujen organisointi- ja tuotantouudistusten (tilaaja-tuottajamallin, yksityisen palveluntuotannon ja palvelusetelin käytön lisääntymisen) ja asiakkaiden roolissa tapahtuvien muutosten vuoksi. Ikäihmisten palvelujen valvontaa on lisätty ja yhtenäistetty valtakunnallisesti. Valvonnan tehostamisesta vastaa Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, joka on vuonna 2009 perustettu valtion uusi valvontaviranomainen.

190. Lääninhallitukset ja Valvira ovat laatineet ympärivuorokautisten hoivapalvelujen (tehostetun palveluasumisen ja laitoshoidon) valvontaa koskevan toimintasuunnitelman sekä toimintasuunnitelman toteutussuunnitelman. Toimintasuunnitelmassa määritellään valvonnan osatekijät ja valvontakriteerit, joita lääninhallitukset ja Valvira käyttävät valvonnassaan ja tarkastuksissaan.

Ikääntyvät naiset ovat heikossa asemassa oleva ryhmä

191. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) koordinoi EU:n Daphne III -hanketta, jossa kartoitetaan ikääntyviin naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyyttä.

Eduskunnan oikeusasiamiehen huomioita

192. Eduskunnan oikeusasiamies pyysi maaliskuussa 2009 lääninhallituksilta selvitystä niiden valvontatoimenpiteistä ja havainnoista, jotka liittyivät laitoshoidon, laitosten henkilöstömitoitukseen sekä ikääntyneiden hoidossa ja kohtelussa mahdollisesti ilmenneisiin puutteisiin. Oikeusasiamies teki näiden selvitysten pohjalta päätöksen (Dnro 213/2/09, 18.2.2010), jossa todettiin muun muassa seuraavaa.

193. Selvityksistä ilmeni, että ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskeva laatusuositus (2008) oli hyödyllinen väline, jolla voitiin arvioida tarjottujen palvelujen laatua. Se vaikutti olleen yleisesti hyvä tapa varmistaa, että yksityisissä laitoksissa työskenteli vaadittava määrä henkilökuntaa. Myös julkiset laitokset olivat ottaneet asiakirjan ilmeisen hyvin vastaan. Kaikissa kunnissa ei kuitenkaan ollut palkattu riittävästi henkilökuntaa.

194. Oikeusasiamies kehotti sosiaali- ja terveysministeriötä arvioimaan, riittääkö laatusuositus turvaamaan ympärivuorokautisessa hoidossa olevien vanhusten perusoikeuksien toteutumisen erityisesti henkilöstömitoituksen osalta vai tarvitaanko asiassa uutta lainsäädäntöä.

195. Selvityksistä kävi myös ilmi, että vanhusten hoitopaikoissa käytetään säännöllisesti erilaisia pakkotteita ja rajoitteita (kuten korotettuja sängynlaitoja, sitomista ja ovien lukitsemista). Voimassa ei ole lainsäädäntöä, joka antaisi oikeuden kajota ikäihmisen perustuslailliseen itsemääräämisoikeuteen. Käytännössä hoitohenkilökunnan on kuitenkin joskus pakko turvautua toimenpiteisiin, joihin sillä ei ole lainmukaista oikeutta.

Maahanmuuttajien taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset oikeudet

196. Viimeisten kymmenen vuoden aikana Suomeen on tullut vuosittain noin 700–6 000 turvapaikanhakijaa ja noin 750 kiintiöpakolaista. Vuonna 2009 turvapaikkahakemuksia tehtiin noin 6 000. Yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden määrä on ollut pieni mutta kasvanut viime vuosina (700 vuonna 2008 ja 557 vuonna 2009). Suuntaus on samanlainen kuin muissa Euroopan maissa.

197. Hallituksen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa (2006) (Työhallinnon julkaisu 2006:371) keskitytään työperäisen maahanmuuton edistämiseen. Maahanmuuttopoliittisen ohjelman yleisenä tavoitteena on määrittää ihmis- ja perusoikeuksia kunnioittavat maahanmuuttopoliittikan arvot, vahvistaa hyvää hallintokulttuuria sekä torjua maahanmuuttoon liittyviä uhkia. Sen tavoitteena on lisäksi muodostaa kokonaisvaltaiset puitteet erityisesti EU- ja ETA-alueen ulkopuolelta Suomeen suuntautuvaa maahanmuuttoa koskevan politiikan suunnittelulle ja toimeenpanolle sekä edistää moniarvoisen, monikulttuurisen ja syrjimättömän yhteiskunnan kehittymistä.

198. Heikoimmassa asemassa olevien maahanmuuttajanaisten sosiaalinen asema ja kotouttamistarpeet on otettu huomioon vuonna 2009 julkaistussa kotouttamista ja työllisyyttä koskevassa toimintasuunnitelmassa. Suunnitelma koskee erityisesti ulkomaalaisia naisia, jotka saapuvat Suomeen etnisesti suomalaisten miesten tai muiden Suomessa asuvien miesten puolisoina.

Kotiväkivaltaa koskeva lainsäädäntö

199. Kotiväkivaltatapauksiin sovelletaan yleensä rikoslain 21 luvun pykälää henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista sekä 20 luvun pykälää seksuaalirikoksista. Rikoslain 21 luvun rikosmääritelmiä sovelletaan uhrin ikään tai sukupuoleen katsomatta.

200. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:n kolmannen momentin mukaan lasta ei saa kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Korkein oikeus on esimerkiksi katsonut (KKO 1993:151), että huoltaja, joka aiheutti lapselle kipua kasvatustarkoituksessa tukistamalla ja antamalla luunappeja, syyllistyi lievään pahoinpitelyyn. Näin ollen voidaan sanoa, että kaikenlainen lapsen kohdistuva kurinpidollinen väkivalta on Suomessa kielletty.

201. Oikeuskäytännössä naiseen tai lapseen kohdistuvat väkivaltarikokset on katsottu keskimääräistä paheksuttavammiksi ja niistä on määrätty ankarammat rangaistukset. Lisäksi rikos voidaan katsoa helpommin saman rikoksen törkeäksi muodoksi, jos rikosentekijä on aikuinen ja uhri lapsi, sillä tällöin

väkivallan uhri ei usein kykene suojautumaan. Sama koskee jossakin määrin myös tapauksia, joissa rikosentekijä on mies ja uhri fyysisesti heikompi nainen.

202. Enimmäisrangaistus pahoinpitelystä on kaksi vuotta vankeutta ja törkeästä pahoinpitelystä kymmenen vuotta vankeutta. Rikoslain 21 luvun 16 §:n nykyisten säännösten mukaan syyttäjä saa nostaa syytteen lievästä pahoinpitelystä vain, jos teko on kohdistunut viittätoista vuotta nuorempaan henkilöön, ja vammantuottamuksesta vain, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseen pantavaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että viranomaisten on käynnistettävä tutkimukset ja nostettava syyte omasta aloitteestaan kaikissa 21 luvun soveltamisalaan kuuluvissa tapauksissa, jos asianomistaja on alle 15-vuotias lapsi (ja sillä edellytyksellä, että rikoksesta on riittävä näyttö).

203. Hallitus on esittänyt, että edellä mainittua säännöstä syytteenosto-oikeudesta muutettaisiin. Asiaa koskevan hallituksen esityksen (HE 78/2010) mukaan tiettyjen perhepiirissä tapahtuvien lievien pahoinpitelyjen luokitus muutettaisiin perustunnusmerkistön mukaiseksi pahoinpitelyksi, jolloin ne olisivat automaattisesti virallisen tutkinnan ja syytteen alaisia (katso myös kohta 29).

204. Rikoslain 20 luvussa seksuaalirikoksista on säännös, jossa kielletään nimenomaisesti tietynlainen lapsen kohdistuva käytös. Kyseinen säännös sisältyy 6 §:ään, jossa kriminalisoidaan lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Lapsen raiskaus katsotaan sekä raiskaukseksi että lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi.

205. Rikoslain 20 luvun säännöstä sovelletaan riippumatta siitä, ovatko rikosentekijä ja uhri keskenään naimisissa. Kaikki määritelmät ovat sukupuolineutraaleja. Enimmäisrangaistus raiskauksesta on kuusi vuotta vankeutta ja lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä neljä vuotta vankeutta. Kaikki 20 luvussa määritellyt rikokset ovat automaattisesti virallisen syytteen alaisia, lukuun ottamatta pakottamista sukupuolilyhteyteen (3 §), pakottamista seksuaaliseen tekoon (4 §) sekä seksuaalisen hyväksikäytön tiettyjä muotoja (5 §). Nämäkin rikokset ovat kuitenkin virallisen syytteen alaisia, jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

206. Toukokuussa 2010 oikeusministeriö antoi esityksen lasten suojelemisesta seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2010). Siinä käsitellään Suomen lainsäädäntöä ja sitä, millä tavoin sitä on muutettava, jotta Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan voidaan ratifioida kansallisesti. Ministeriö esittää, että vähimmäisrangaistusta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä korotettaisiin neljäksi kuukaudeksi vankeutta. Sukupuolilyhteys kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa katsottaisiin lähtökohtaisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Samalla törkeän rikoksen tunnusmerkistöön lisättäisiin muitakin tekoapoja.

207. Laki lähestymiskiellosta (898/1998) tuli voimaan 1. tammikuuta 1999. Lähestymiskellolla henkilöä voidaan kieltää olemasta yhteydessä toiseen henkilöön tämän hengen, terveyden, rauhan tai vapauden suojelemiseksi. Lakia on muutettu 1. tammikuuta 2005 alkaen niin, että se sisältää erityisiä säännöksiä samassa kotitaloudessa asuvalle henkilölle määrättävästä lähestymiskiellosta.

Kotiväkivallan vastaiset toimenpiteet

208. Hallitus hyväksyi 8. toukokuuta 2008 sisäisen turvallisuuden ohjelman, joka sisältää toimintasuunnitelman naisiin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan torjumisesta. Suunnitelmassa keskitytään tehokkaampiin ehkäisytoimenpiteisiin.

209. THL on laatinut naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi monialaisen toimintasuunnitelman, joka sisällytettiin sukupuolten tasa-arvoa koskevaan hallituksen toimintasuunnitelmaan.

210. Toimintasuunnitelman painopistealueita ovat muun muassa heikossa asemassa olevien ryhmien suojeleminen, väkivallan toistumisen ehkäiseminen ja seksuaalisen väkivallan ehkäiseminen. Toimintasuunnitelman päätavoitteena on kehittää väkivallan parissa työskentelevien ammattilaisten ja viranomaisten työmenetelmiä, jotta väkivalta varmasti tunnistetaan ja uhrin saavat apua. Toimintasuunnitelmassa otetaan huomioon Suomen kansainväliset sitoumukset ja erityisesti CEDAW:n ja ICESCR:n suositukset naisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisyn tehostamistavoista.

211. Sosiaali- ja terveysministeriön vuosiksi 2004–2007 käynnistämässä toimintaohjelmassa lähisuhte- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi on kehitetty paikallisia tapoja tukea ja kuntouttaa uhreja (Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2004:9).

212. Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi helmikuussa 2010 selvityksen uhreille tarjotuista turvakotipalveluista (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:1). Tavoitteena on se, että turvakoteja toimii eri puolilla maata ja että niillä on jatkuva rahoituspohja. Lisäksi turvakodeille pitäisi laatia valtakunnalliset laatuvaatimukset. Selvityksessä ehdotettuja toimenpiteitä valmistellaan.

Eduskunnan oikeusasiamiehen huomio

213. Vuonna 2006 eduskunnan oikeusasiamies toimitti eduskunnalle erilliskertomuksen nimeltä *Lapsi, perheväkivalta ja viranomaisen vastuu* (K1/2006 vp). Siinä oikeusasiamies totesi muun muassa, että lastensuojeluilmoitusta koskevaa lainsäädäntöä on selkeytettävä, että jokaisella lapsella on oikeus saada kiireellisesti tarvitsemansa hyvä hoito ja huolenpito, kun hän tarvitsee sitä kodin ulkopuolella perheväkivallan vuoksi, ja että jokaisella lapsella on oikeus siihen, että epäily hänen seksuaalisesta hyväksikäytöstään selvitetään asiantuntevasti ja että tätä koskevat tutkimukset suoritetaan kiireellisesti tarvittaessa niille tarkoitetussa erityisessä tutkimusyksikössä.

Ihmiskauppa

214. Ihmiskauppa on Suomessa rikoslain 25 luvun nojalla rangaistava rikos. Rikoslain 25 luvun 3 §:n mukaan perustunnusmerkistön mukaisesta ihmiskaupasta on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Tärkeistä ihmiskaupasta tuomitaan vankeuteen 2–10 vuodeksi. Nämä säännökset tulivat voimaan vuonna 2004.

215. Poliisi oli kirjannut syksyyn 2008 mennessä noin 20 tapausta, joissa epäiltiin ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa. Vain muutama tapaus päättyi tuomioistuimeen asti.

216. Suomessa vähemmistövaltuutettu on toiminut kansallisena ihmiskaupparaportoijana vuodesta 2009. Ihmiskaupparaportoinnin tehtävänä on seurata ihmiskauppaan liittyviä ilmiöitä, kansainvälisten velvoitteiden toteutumista ja kansallisen lainsäädännön toimivuutta. Lisäksi ihmiskaupparaportoija antaa ihmiskaupan vastaiseen toimintaan liittyviä ehdotuksia, suosituksia ja lausuntoja.

217. Suomi laati ensimmäisen valtakunnallisen toimintasuunnitelman ihmiskaupan torjumiseksi vuonna 2005. Vuonna 2008 hallitus hyväksyi suunnitelmasta päivitetyn version, jossa paranneltiin alkuperäisen suunnitelman mukaisia toimenpiteitä. Aiemman version tavoin paranneltu versio perustuu ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja sen menetelmien keskipisteeksi on otettu uhri. Siinä otetaan aiempaa paremmin huomioon lapset ja sukupuolikohtaiset kysymykset.

218. Lisäksi Suomi valmistele parhaillaan ihmiskaupan vastaisen Euroopan neuvoston yleissopimuksen ratifiointia. Hallitus antaa uudelle eduskunnalle vuosina 2011–2012 esityksen yleissopimuksen hyväksymisestä.

219. Suomessa on lakisääteinen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, joka perustuu lakiin maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999). Tällaiseen apuun

voi kuulua majoitusjärjestelyjä, sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja, oikeudellista neuvontaa ja oikeusapua, turvallisuusjärjestelyjä ja muuta tarvittavaa tukea.

220. Vuosina 2005–2009 avustusjärjestelmään otetuista täysi-ikäisistä ihmiskaupan uhreista 27 oli joutunut työperäisen riiston ja kahdeksan seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Joulukuuhun 2009 mennessä avustusjärjestelmään oli otettu yhteensä 48 asiakasta, joista 12 oli alaikäisiä. Järjestelmästä poistettiin kymmenen henkilöä ja heistä kahdeksaa autettiin palaamaan alkuperämaahansa. Keväällä 2010 avustusjärjestelmässä oli yhteensä 30 asiakasta, joista yhdeksän oli otettu järjestelmään vuoden 2010 ensimmäisen neljänneksen aikana. Asiakkaat pysyivät avustusjärjestelmän piirissä muutamasta päivästä muutamaan vuoteen.

11 ARTIKLA

Kansallinen köyhyysraja ja toimenpiteet köyhyyden torjumiseksi

221. Suomen perustuslain mukaan jokaisella Suomen kansalaisella on oikeus välttämättömään toimeentuloon (toimeentulotukeen). Kotitalouden kunkin jäsenen saama perustoimeentulotuen määrä vahvistetaan laissa. Katettavia menoja ovat muun muassa välttämättömät asuinkustannukset, vähäistä suuremmat terveydenhuoltomenot sekä erityistarpeista tai -tilanteista johtuvat, henkilön tai perheen toimeentulon ja omatoimisen suoriutumisen turvaamisen kannalta välttämättömät menot (köyhyysraja). Perustoimeentulotuella katetaan ravintomenot, vaatemenot, tieto- ja viestintäyhteydet sekä muut välttämättömät jokapäiväiset menot. Sen määrä on sidottu indeksiin. Suomessa toimeentulotukea myönnetään kansalaisille ja kotitalouksille, jotka kuuluvat pienimpään tuloluokkaan tai joilla ei ole tuloja lainkaan.

222. THL kerää vuosittain tilastotietoja toimeentulotuen saajista ja toimeentulotukitarpeeseen vaikuttavista tekijöistä. Näin valtio seuraa joka vuosi niiden kansalaisten ja kotitalouksien tilannetta, jotka kuuluvat pienimpään tuloluokkaan tai joilla ei ole tuloja lainkaan. Tilastotietoja toimeentulotuen saajista ei eritellä etnisen ryhmän mukaan, minkä vuoksi saatavilla ei ole tietoja toimeentulotuen saajien etnisestä taustasta ja mahdollisesta maahanmuuttajataustasta.

223. Toimeentulotuen rakennetta ja rahoitusta muutettiin vuoden 2006 alussa jakamalla toimeentulotuki perustoimeentulotukeen, täydentävään toimeentulotukeen ja ehkäisevään toimeentulotukeen. Samalla perustoimeentulotuki irrotettiin yleisestä sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuudesta. Perustoimeentulotuen kustannuksiin osallistuvat jatkossa kunta ja valtio yhtä suurin osuuksin.

224. Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää sitä saavan henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta. Sitä voidaan myöntää muun muassa tuensaajan aktivointia tukeviin toimenpiteisiin, asumisen turvaamiseksi, ylivelkaantumisesta tai taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi sekä muihin tuen saajan omatoimista suoriutumista edistäviin tarkoituksiin.

225. Tilastokeskuksen tekemän tutkimuksen mukaan lasten ja lapsiperheiden köyhyys on yli kaksinkertaistunut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Köyhimpien ryhmään kuuluu noin 14 prosenttia kaikista lapsiperheistä. Lapsilisien ja vanhemmille maksettavien etuuksien reaalityöt ovat pienentyneet. Lapsiperheet ovatkin ainoa ryhmä, jossa köyhien määrä on kasvanut. Useimpien aikuisten hyvinvointi on lisääntynyt, mutta köyhyys on kasvanut eniten perheissä, joissa on alle kolmevuotiaita lapsia.

226. Vuonna 2008 suurimmassa köyhyysvaarassa olivat yksinhuoltajaperheet, sillä 23 prosenttia kaikista yksinhuoltajaperheistä sai toimeentulotukea vähintään vuoden ajan. Toiseksi suurimmassa

köyhyysvaarassa ovat yksin asuvat miehet, joista noin 12 prosenttia sai toimeentulotukea vähintään kerran. Kahden vanhemman lapsiperheiden ja yksin asuvien naisten kohdalla vastaavat luvut olivat neljä ja kahdeksan prosenttia. Vuonna 2008 kaikista kotitalouksista 7,4 prosenttia sai toimeentulotukea ainakin kuukauden ajan.

227. Vuoden 2009 maailmanlaajuinen rahoituskriisi on vaikuttanut myös Suomeen, ja esimerkiksi työttömyys on lähtenyt nousuun. Tämä näkyy toimeentulotukea saavien kotitalouksien määrän kasvuna. Vuosina 2006–2009 toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien määrät käyvät ilmi liitteen I taulukosta 8.

Toimenpiteet kohtuuhintaisen ruoan saatavuuden turvaamiseksi

228. Koko maan peruskouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa on tarjottu vuodesta 1948 maksuton kouluateria (lämmin lounas). Myös korkea-asteen koulutuksessa olevien opiskelijoiden lounaita tuetaan. Päivähoidossa olevien lasten kaikki ateriat (aamiainen, lounas, välipalat) sisältyvät vanhempien maksamiin maksuihin. Kuukausimaksujen määrä riippuu vanhempien tuloista.

Toimenpiteet ravitsemusperiaatteita ja terveellistä ruokavaliota koskevan tietämyksen levittämiseksi

229. Suomessa ravitsemus- ja terveyskasvatusta antavat terveydenhuolto, koulut ja kansalaisjärjestöt. Terveydenhuoltoalalla tärkeitä ravitsemuskasvatuksellisia toimijoita ovat neuvolat, joissa suurin osa (yli 99 prosenttia) perheistä käy säännöllisesti, sekä kouluterveydenhuolto.

230. Peruskoulussa annetaan kaikille 7–16-vuotiaille yleissivistävää opetusta, joka on kaikille kansalaisille maksutonta. Peruskouluissa ravitsemuskasvatusta annetaan kotitalouden, biologian, ympäristöopin ja terveystiedon tunneilla.

231. Elintarvikepakkaukset ovat kuluttajille tärkeä tiedonlähde. Suomen elintarvikelainsäädäntöä on yhdenmukaistettu EU:n säädösten kanssa, joskin Suomen elintarvikelainsäädäntö sisältää edelleen muutamia kansallisia säädöksiä.

Toimenpiteet vedensaannin turvaamiseksi

232. Suomessa on yleisesti ottaen monia lakeja, joilla pyritään takaamaan turvallisen veden riittävä saatavuus kohtuulliseen hintaan. Kansallinen asetus talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista perustuu neuvoston direktiiviin 98/83/EY. Suomessa noudatettavat talousveden valvonta- ja laatuvaatimukset vahvistetaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksissa 461/2000 ja 401/2001. Kuntien terveydensuojeluviranomaisten vastuulla on huolehtia talousveden laadunvalvonnasta. Kuntien terveydensuojeluviranomaiset valvovat, täyttääkö talousvesi laatuvaatimukset, ja ovat velvollisia ryhtymään toimiin tilanteissa, joissa talousvesi ei vastaa vaatimuksia.

233. Kansallinen ympäristön- ja luonnonsuojelulainsäädäntö on yhdenmukaistettu EU:n säädösten kanssa.

Niiden kotitalouksien osuus, jotka eivät saa riittävästi turvallista talousvettä

234. Suomessa puhdasta ja turvallista vettä on koko väestön saatavilla. Noin 90 prosenttia väestöstä kuuluu julkisen vesihuoltojärjestelmän piiriin, ja noin 10 prosenttia väestöstä (noin 500 000 asukasta) saa veden omista kaivoistaan. Ne, jotka käyttävät omaa kaivoa, asuvat pääasiassa harvaan asutuilla alueilla. Veden laatua koskevat ongelmat, kuten veden välityksellä tarttuvat tautiepidemiat, liittyvät pääasiassa pieniin pohjavesivarastoihin, joista vettä saa alle 500 kuluttajaa.

Toimenpiteet, joilla varmistetaan, että kaikki saavat vettä kohtuulliseen hintaan

235. Vesialueiden käytöstä ja suojelusta on säädetty vuodesta 1961 lähtien vesilaissa (264/1961). Siinä säädetään vesien hoidosta, julkisesta käytöstä ja kaikenlaisesta rakentamisesta vesistöön. Kunnan viranomaiset vastaavat vesihuollosta. Vesilaissa säädetään vedenottoa ja jäteveden johtamista koskevasta lupajärjestelmästä. Yhdennetyt ja alueelliset vesienhoitosuunnitelmat kattavat koko Suomen.

Asunnottomat

236. Suomessa on käytetty yhteistä käsitettä ja määritelmää vuodesta 1987. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) tehtävänä on laatia vuosittain raportti asunnottomuudesta ja sen piirteistä tilastollisen markkinatutkimuksen pohjalta.

237. Asunnottomiin luetaan esimerkiksi ulkona, rappukäytävissä ja yömajoissa oleskelevat henkilöt, muissa tilapäissuojissa tai asunnottomien asuntoloissa oleskelevat henkilöt, asunnon puuttumisen vuoksi hoitolaitoksissa, muissa sosiaalihuollon asumisyksiköissä, kuntoutuslaitoksissa tai sairaaloissa oleskelevat henkilöt, vapautumassa olevat vangit, joilla ei ole asuntoa tiedossa, asunnon puuttumisen vuoksi tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asustavat henkilöt sekä henkilöt, jotka ovat perheen hajottua tai parisuhteen päätyttyä tilapäismajoituksessa asunnon puuttumisen vuoksi.

238. Suomessa käytettävä käsite/määritelmä poikkeaa ETHOSin määritelmästä ainakin kahdelta osin. Ensinnäkään häätöuhan tai väkivallan uhan alla eläviä henkilöitä ei lasketa Suomessa asunnottomiksi. Toiseksi katsotaan, että osa tuensaajista, kuten tuetun asumisen piirissä olevista henkilöistä, on löytänyt pysyvän ratkaisun asunnottomuuteensa, minkä vuoksi heitä ei lueta mukaan asunnottomien määritelmään.

239. Asunnottomien määrä on laskenut 1980-luvun lopun ja marraskuun 2009 välillä yli 18 000:sta noin 8 000:teen. Suurimman asunnottomien ryhmän muodostavat ne, jotka asuvat tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona (heitä on lähes 5 000). Lähes 1 500 henkeä elää erilaisissa laitoksissa sopivan asunnon puuttumisen vuoksi. Noin 1 000 asuu tilapäissuojissa. Hyvin pieni määrä ihmisiä oleskelee ulkona. Noin 25 prosenttia asunnottomista on naisia ja noin 25 prosenttia nuoria. Maahanmuuttajien osuus asunnottomista yksineläjistä on noin 4–5 prosenttia ja asunnottomista perheistä noin 15 prosenttia.

240. Asunnottomuus on kuitenkin lisääntynyt huomattavasti vuodesta 2007 vuosiin 2008 ja 2009. Suurin syy on se, ettei kasvukeskuksiin ole rakennettu riittävästi vuokra-asuntoja, joilla vastattaisiin niiden kysynnän kasvuun. Lisäksi talouden taantumalla on epäilemättä myös oma vaikutuksensa. Liitteen I taulukosta 9 käy ilmi asunnottomien määrä Suomessa vuosina 1987–2009.

241. Pitkäaikaisasunnottomien kohdalla asunnottomuus katsotaan pitkittyneeksi tai krooniseksi tai sen katsotaan voivan muuttua sellaiseksi siksi, etteivät perinteiset asumisratkaisut toimi tämän ryhmän kohdalla eikä tarjolla ole riittävästi yksilöllisten tarpeiden mukaisia ratkaisuja. Arvioiden mukaan noin kolmasosa asunnottomista eli noin 2 500 asunnottomia on pitkäaikaisasunnottomia, ja heistä noin 2 000 elää pääkaupunkiseudulla.

242. Koska pitkäaikaisasunnottomuus johtuu monista eri syistä, pitkäaikaisasunnottomien määrän vähentäminen edellyttää samanaikaisia toimenpiteitä eri tasoilla eli asunnottomuuden ehkäisyä ja kohdennettuja toimia pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi.

Yleinen poliittinen kehys ja hallinto

243. Ympäristöministeriön vastuulla on suunnitella ja valvoa toimenpiteitä, joilla torjutaan asunnottomuutta tai syrjäytymistä asumisasioissa ja jotka liittyvät yleisiin asuinoloihin, strategioihin, erityisohjelmiin, asumisneuvontaan ja muihin ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin. Kunnat vastaavat edellä mainittujen tehtävien toteuttamisesta paikallisesti joko yksin tai alueellisessa yhteistyössä.

244. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa koko väestön ja heikommassa asemassa olevien ryhmien sosiaali- ja terveystoimista. Tämä koskee myös asumiseen liittyviä sosiaali- ja terveystoimia (esimerkiksi kotihoitoa, toimeentulotukea ja asumistukia). Täytäntöönpanovastuun kantavat kunnat joko yksin tai alueellisessa yhteistyössä. Valvontaeliminä toimivat aluehallintovirastot.

245. Oikeusministeriö (vankeinhoitolaitos) vastaa vankien vapautumissuunnitelmista, joihin sisältyy myös majoituksen järjestäminen.

246. Suomen asunnottomuuspolitiikka perustuu siihen käsitykseen, että asunnottomien tilapäismajoitukseksi tarkoitettujen yömajat ja asuntolat eivät vastaa asunnottomien asumisratkaisuille asetettavien vähimmäisvaatimuksia, minkä vuoksi ne pitäisi korvata tiukemmat vaatimukset täyttävillä asumisratkaisulla. Edelleen käytössä olevat yömajat muutetaan vähitellen asunnottomien vastaanotto- ja arviointikeskuksiksi. Niiden päätehtävänä on löytää kullekin asunnottomalle pysyvämpi asumisratkaisu ja järjestää tarvittavat hoito- ja tukipalvelut "asunto ensin" -periaatteen mukaisesti.

247. Hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma (Valtioneuvoston periaatepäätös 14.2.2008) sisältää ohjelman asuntoloiden muuttamisesta tukiasunnoiksi tai palveluasumisyksiköiksi vuoden 2013 loppuun mennessä. Ohjelman investointi- ja peruskorjausmenot rahoittavat Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) sekä Raha-automaattiyhdistys (RAY).

248. Aikaisempia asunnottomuuden vähentämishjelmia on arvosteltu siitä, etteivät niiden toimenpiteitä ole kohdistettu tyydyttävällä tavalla moniongelmaisiin asunnottomiin, joiden tilanne on vaikein. Hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma (2008–2011) kohdistuu nimenomaan moniongelmaisiin pitkäaikaisasunnottomiin, joiden tilanne on vaikein ja jotka tarvitsevat paljon tukea.

249. Ohjelman tavoitteena on puolittaa asunnottomuus vuoteen 2011 mennessä ja tarjota 1 250 asunnottomalle tuki- tai palveluasunto tuottamalla vähintään 1 250 uutta tukiasuntoa/hoitopaikkaa sekä toteuttaa tehokkaampia toimenpiteitä asunnottomuuden ehkäisemiseksi myöntämällä lisäresursseja asumisneuvontaan ja kehittämällä uudenlaisia tukipalveluja aiempien toimenpiteiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kehnot asuinolot tai ahdas asuminen

250. Ahtaasti asuvilla asuntokunnilla tarkoitetaan asuntokuntia, joissa on enemmän kuin yksi henkilö huonetta kohti, kun keittiö lasketaan mukaan huoneluukuun. Tällaisten asuntokuntien määrä on laskenut sekä omistus- että vuokra-asuntojen kohdalla niin, että vuonna 2003 niiden osuus kaikista asuntokunnista oli 4,3 prosenttia.

251. Asunto katsotaan hyvin varustetuksi, jos siinä on vesijohto, viemäri, lämminvesi, WC, peseytymistilat ja keskus- tai sähkölämmitys. Tällaisissa asunnoissa asuvien henkilöiden osuus koko väestöstä on kasvanut koko ajan niin, että vuonna 2004 se oli 90 prosenttia. Yli 70-vuotiaiden ikäryhmässä osuus on 85 prosenttia, mikä kertoo sen, että maaseudun vanhoissa pientaloissa asuvilla ikääntyvillä ihmisillä ei ole muuhun väestöön verrattuna kaikkia edellä mainittuja asunnon varusteita.

252. Tilastot osoittavat, että ahtaasti asuvien osuus on laskenut 10 prosentista 9,1 prosenttiin kaikissa asuntotyypeissä vuosina 2005–2008 (katso liitteen I taulukko 10).

253. Suomessa asunnot ovat varsin hyvin varustettuja, sillä asuntorakentamisesta annetussa lainsäädännössä edellytetään uusilta asunnoilta korkeaa varustetasoa. Neljän vuoden aikana eli vuosina 2005–2008 asuntojen kaikenlainen varustelu on parantunut. Vuonna 2008 kaikista asunnoista 98,1 prosentissa oli viemäröinti, 98,3 prosentissa juokseva vesi, 96,5 prosentissa sisäkäymälä, 93,4 prosentissa keskuslämmitys ja 96,8 prosentissa lämmin vesi. Kaikissa asunnoissa oli peseytymistilat, ja vuonna 2008 lähes joka toisessa asunnossa oli oma sauna (katso liitteen I taulukko 11).

Toimenpiteet riittävien ja kohtuuhintaisten asuntojen saatavuuden turvaamiseksi

254. Suomessa asumismenoja tuetaan monin tavoin. Niitä ovat tuotantotuki valtion lainanannon ja korkotukien muodossa, asuntolainan valtiontakaukset, investointituet ja muut tuet, suorat asumistuet ja asuntolainojen verovähennys. Viimeisenä keinona valtio tukee asumismenoja myös myöntämällä toimeentulotukea siihen oikeutetuille henkilöille. Kaikki asumistuet ovat kytköksissä asumiseen Suomessa, joten asukkaan kansalaisuudella ei ole merkitystä.

255. Vuonna 2008 valtio tuki asumista yhteensä 2,16 miljardilla eurolla. Asumistukien osuus kokonaismäärästä oli 47 prosenttia, tuotantotukien osuus 13 prosenttia ja asuntolainojen verovähennysten osuus 40 prosenttia. Vuosina 2005–2008 maksettuja asumistukia koskevia lukuja esitetään liitteen I taulukossa 12.

Asumistuet

256. Suomessa on kolme rinnakkaista asumistukijärjestelmää: yleinen asumistuki, eläkkeensaajan asumistuki ja opintotuen asumislisä. Lisäksi asevelvolliset saavat sotilasavustuksen asumisavustusta. Asumistukijärjestelmä perustuu hakemuksiin, joita arvioidaan hakijan ja hänen perheensä tulojen, hakijan varallisuuden ja asumiskustannusten perusteella. Tuen määrä riippuu myös asunnon sijainnista, koosta, varustetasosta ja iästä.

257. Vuosina 2005–2009 yleistä asumistukea sai noin 140 000–161 000 kotitaloutta. Tarkat luvut esitetään liitteen I taulukoissa 13 ja 14.

258. Asumistuella on suuri vaikutus, sillä se puolittaa asumismenojen osuuden tuensaajan tuloista. Vuokra-asunnoissa asumistuki pienensi asumismenojen osuutta tuloista keskimäärin 60 prosentista 30 prosenttiin.

Valtion rahoittama vuokra-asuminen

259. Valtiorahoitteisia vuokra-asuntoja myönnetään tulojen, omaisuuden ja kiireellisen tarpeen perusteella. Sosiaalinen asuntotuotanto on tärkein ratkaisu asunnottomille, varsinkin henkilöille ja perheille, jotka selviytyvät asumismenoistaan normaalin taloudellisen ja sosiaalisen tuen avulla. Normaali sosiaalinen asuntotuotanto ei kuitenkaan vastaa useimpien pitkäaikaisasunnottomien tarpeita. He tarvitsevat erityisiä asumisratkaisuja, voimakkaampaa, ympärivuorokautista tukea ja valvontahenkilökuntaa. Tarkempia lukuja vuosina 2005–2009 julkisesti haettavana olleista arava- ja korkotukivuokra-asunnoista ja niihin hakeneista esitetään liitteen I taulukossa 15.

260. Vuonna 2009 asumistukea saaneiden henkilöiden määrä, tuen kuukausittainen keskimäärä ja vuodessa maksettujen asumistukien määrä käyvät ilmi liitteen I taulukosta 16.

Sosiaalista asuntotuotantoa koskevien toimenpiteiden vaikutus

261. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) on myöntänyt vuodesta 2005 investointitukia erityisryhmien asumisen parantamiseen. Itse tukea ja siihen liittyvää tuettua lainaa on saatavana uu-

disrakentamiseen, perusparannushankkeisiin sekä hankkeisiin, joissa olemassa olevia taloja ja asuntoja muutetaan erityisryhmille suunnatuiksi vuokra-asunnoiksi. Samoin tukea ja tuettua lainaa on saatavana hankkeisiin, jotka koskevat talojen, asuntojen ja kohteen lisäksi myös asunto- ja palvelutuotantoa suoraan tukevia palveluja. Erityisryhmiä ovat esimerkiksi asunnottomat, pakolaiset, opiskelijat, mielen-terveysongelmaiset, huumausaineiden ja alkoholin väärinkäyttäjät, erityistukea tarvitsevat nuoret, vammaiset ja huonokuntoiset vanhuksat. Investointituen kysyntä on ollut suurta, ja siihen varattuja määrärahoja on korotettu moneen otteeseen. Tällä hetkellä sen määrä on 110 miljoonaa euroa vuodessa. Myös tuen osuutta kustannuksista on nostettu, ja tällä hetkellä tuen osuus voi olla 10–50 prosenttia hyväksytyistä kustannuksista.

262. Valtion tukemilla lainoilla rahoitettavaan vuokra-asuntotuotantoon on mahdollista saada tukea erityisryhmien asuinolojen parantamista varten. Tavoitteena on lisätä erityisryhmille sopivien kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen tarjontaa.

Henkilöt, joilla on asumiseen liittyviä erityistarpeita

263. Laissa asuntojen korjaus-, energia- ja terveyshaitta-avustuksista (1184/2005) vahvistetaan kriteerit, joiden perusteella avustuksia voidaan myöntää vanhusten ja vammaisten asuntojen korjaamiseen, hissien asentamiseen olemassa oleviin kerrostaloihin sekä korjauksiin, joilla poistetaan liikkumiseiteitä. Korjausavustuksia myönnetään sosiaalisen ja taloudellisen tarvearvioinnin perusteella. Yleensä avustuksen enimmäismäärä on 40 prosenttia hyväksyttävistä korjauskustannuksista. Jos korjaukset ovat välttämättömiä liikkumiseiteiden poistamiseksi, avustuksen enimmäismäärä on 70 prosenttia.

264. Laissa avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi (1281/2004) säädetään erityisryhmille, myös vanhuksille ja vammaisille, myönnettävistä avustuksista vuokratalon tai vuokra-asunnon rakentamiseen, hankintaan tai perusparantamiseen silloin, kun samaan kohteeseen myönnetty laina hyväksytään vuokra-asuntolainojen ja asumisoikeustalolainojen korkotuesta annetun lain (604/2001) mukaiseksi korkotukilainaksi. Avustuksen määrä on enintään 10 prosenttia kokonaiskustannuksista, kun merkittäviä erityisiä tilaratkaisuja tai muita ratkaisuja ei tarvita. Jos asukas tarvitsee lisäksi tukipalveluja voidakseen käyttää asuntoa, avustuksen enimmäismäärä on 25 prosenttia. Avustuksen määrä voi olla jopa 40 tai 50 prosenttia, jos asukas tarvitsee merkittävästi erityisiä tila- tai varusteratkaisuja erityispalveluiden tarpeen vuoksi tai jos avustus kohdistuu tiettyyn ryhmään, kuten pitkäaikaisasunnottomiin.

265. ARA:n myöntämällä korjausavustuksilla vanhuksille ja vammaisille on voitu korjata noin 3 000 asuntoa, ja vuotuiset kokonaisinvestoinnit ovat olleet noin 10 miljoonaa euroa. Noin 17–20 miljoonaa euroa on kohdennettu hissien asentamiseen olemassa oleviin kerrostaloihin ja noin 10 miljoonaa euroa olemassa olevien hissien korjaamiseen. Hissien rakentamiseen ja perusparantamiseen vuosina 2005–2007 myönnettyjen avustusten määrät esitetään liitteen I taulukossa 17.

266. ARA:n investointiavustusten turvin vuosina 2005–2009 rakennettiin, hankittiin tai korjattiin yhteensä 15 305 asuntoa. Niistä 5 050 oli suunnattu vanhuksille ja loput vammaisille, mielenterveyskuntoutujille, päihdekuntoutujille, opiskelijoille ja muille erityisryhmille. Näistä 9 162 oli uusia asuntoja ja 5 595 perusparannettuja asuntoja, minkä lisäksi erityisryhmien käyttöön hankittiin 548 olemassa olevaa asuntoa. ARA:n investointiavustuksilla vuosina 2005–2009 rahoitettujen asuntojen määrät esitetään liitteen I taulukossa 18.

Toimenpiteet, joilla varmistetaan, ettei asuntoja rakenneta saastuneisiin kohteisiin

267. Terveystensuojelulain (763/1994) mukaan asunnon ja asunnossa vallitsevien olosuhteiden on oltava sellaiset, etteivät esimerkiksi melu, tärinä, mikrobit, kosteus tai muut vastaavat tekijät aiheuta

asunnossa oleskeleville terveyshaittaa. Ellei asunto täytä tätä vaatimusta, kunnan terveydensuojeluviranomaisilla on oikeus kieltää sen käyttö tai rajoittaa sen käyttöä.

268. Rakentamis- ja kehittämistoimintaan sovelletaan Suomessa maankäyttö- ja rakennuslakia (132/1999). Rakennusvalvonnassa ja rakentamista koskevissa ohjeissa keskitytään erityisesti rakennusten laatuun, ympäristöasioiden huomioon ottamiseen ja elinkaariajatteluun. Muita keskeisiä säädöksiä ovat maankäyttö- ja rakennusasetus (895/1999) ja ympäristöministeriön asetus asuntosuunnittelusta (1.10.2004).

Häätöjen kohteena olevat henkilöt ja ryhmät

269. Häädön ennaltaehkäisemisessä keskeistä on kunnan eri alojen viranomaisten välinen yhteistyö, jolla pyritään ehkäisemään ongelmia ja puuttumaan niihin, ennen kuin ne kärjistyvät kriisiksi, jonka seurauksena asukasta uhkaa häätö. Monissa Suomen suurimmissa kaupungeissa työskentelee asukasyhteistyöhön erikoistuneita työntekijöitä, jotka antavat asumisneuvontaa ja toimivat sosiaalihuollon virkamiehinä. Asumisneuvontajärjestelmä on osoittautunut tyydyttäväksi, ja tavoitteena on laajentaa sitä.

270. Suomen kymmenen suurinta kaupunkia, joissa asunnottomuus on ongelma, osallistuvat Suomen hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaan. Kaupungit ovat tehneet valtion viranomaisten kanssa aiesopimukset, joissa edellytetään kuntien sosiaalitoimen ja asuntotoimijoiden sekä suurimpien voittoa tavoittelemattomien vuokra-asunnontarjoajien yhteisesti sopimia menettelytapoja häätöjen ehkäisemiseksi ja yhteistyöstä häätötilanteissa. Suomella on myös äkillisten kriisitilanteiden varalta kaikki kunnan viranomaiset kattava kiireellisten sosiaalipalvelujen järjestelmä. Kunnan sosiaalitoimi voi myöntää toimeentulotuen muodossa taloudellista tukea vuokratästeihin. Vuokratästeihin voi myös saada kunnan myöntämää sosiaalista luottoa ja avustusta kirkolta.

Häädöt

271. Suomessa häätöjä tilastoi oikeusministeriö, joka kerää vuotuiset tilastotiedot ulosottopiireiltä. Tilastoissa näkyvät virallisen oikeusprosessin kautta vireille laitettut häädöt. Siksi kunakin vuonna toteutettujen häätöjen tarkka määrä ei käy ilmi tilastoista. Käytännössä kaikista häädöistä yli puolet pannaan vireille käynnistämättä virallista oikeusprosessia. Pääpaino on häädön ennaltaehkäisyssä ja varhaisissa väliintulotoimissa häätöriskin torjumiseksi. Asumisneuvojat voivat auttaa vähentämään erityisesti niin sanottujen turhien häätöjen määrää. Kaikkia häätöjä ei kuitenkaan voida vaikeiden ongelmien vuoksi estää. Erityisen vaikeita ovat tilanteet, jossa pitkäaikainen häiriökäyttäytyminen yhdistyy suuriin vuokratästeihin. Tällaisissa tapauksissa asumisneuvojat voivat pyrkiä turvaamaan asukkaan jatkoasumisen asukkaalle paremmin soveltuvassa asumismuodossa.

272. Suomessa tuomioistuimille toimitettujen häätöhakemusten määrä on pysynyt viime vuosina vakaana: tuomioistuimille on toimitettu vuosittain noin 8 000 häätöhakemusta. Noin joka neljäs hakemus pannaan täytäntöön. Tuomioistuinten käsittelemien häätöhakemusten määrät käyvät ilmi liitteen I taulukosta 19.

12 ARTIKLA

Kansanterveyspolitiikka ja perusterveydenhuollon palvelujen yleinen saatavuus

273. Terveys 2015 -kansanterveysohjelma on hyväksytty valtioneuvoston periaatepäätöksellä (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:4). Ohjelma noudattaa Maailman terveysjärjestön (WHO)

Terveyttä kaikille -ohjelmaa: siinä korostetaan arkisen elinympäristön merkitystä terveydelle, ja se sisältää sekä laadullisia että määrällisiä tavoitteita.

274. Nykyinen perusterveydenhuoltojärjestelmä perustettiin 1970-luvulla. Kunnilla on velvollisuus järjestää asukkailleen perusterveydenhuoltopalveluja laissa säädettyjen periaatteiden mukaisesti. Tarjottavia palveluja ovat muun muassa äitien ja lasten neuvolapalvelut (joita käyttää lähes 100 prosenttia palveluihin oikeutetuista), kouluterveydenhuolto, työterveyshuolto ja diagnostiikkapalvelut. Perusterveydenhuolto muodostaa perustan sairaanhoitopiirien tarjoamalle erikoissairaanhoidolle.

275. Käynnissä on parhaillaan kattava valtakunnallinen kansanterveyshanke, jonka tavoitteena on tehostaa terveydenhuoltojärjestelmää. Hanke muodostuu muun muassa ennaltaehkäisystä, alueellisen yhteistyön kehittämisestä, tieto- ja viestintätekniikan kehittämisestä sekä lääkäreiden ja sairaanhoitajien väliseen työnjakoon liittyvistä kokeiluista. Hankkeen painopisteisiin kuuluu mielenterveyspalvelujen kehittäminen (mielenterveyden edistäminen sekä mielenterveysongelmien ennaltaehkäiseminen ja hoitaminen).

276. Vuonna 2004 hyväksyttiin uusia säännöksiä, joiden tarkoituksena oli taata palvelujen saatavuus määräajassa. Näin pyrittiin parantamaan terveydenhuoltopalvelujen saatavuutta. Eurostatin tutkimusten mukaan suomalaiset ovat olleet terveydenhuoltopalvelujen saatavuuteen liittyvistä ongelmista huolimatta tyytyväisimpien joukossa mitattaessa kansalaisten tyytyväisyyttä maansa terveydenhuoltojärjestelmään.

277. Perusterveydenhuolto ja erikoissairaanhoidon tarjoavat koko väestölle yhtäläiset mahdollisuudet saada palveluja, ja niiden lisäksi työterveyshuoltojärjestelmä kattaa lähes koko työssäkäyvän väestön. Työterveyshuollon päätehtävänä on edistää terveyttä ja valvoa terveystieteiden vaikutuksia, mutta se tarjoaa myös yleislääkärin ja erikoislääkärin palveluja.

278. Uusi velvoittava laki esikoulu- ja kouluikäisille lapsille tarjottavista ennaltaehkäisevistä palveluista tulee voimaan vuonna 2011. Sillä vastataan kuntien ja terveystieteiden taantumukseen vähentää näitä palveluja, niiden saatavuutta ja niihin keskittyvien työntekijöiden määrää, joista on tähän saakka annettu valtakunnallisia suosituksia. Suositukset korvataan sitovilla säännöksillä. Tämän seurauksena ennaltaehkäisevää työtä tekevien sairaanhoitajien määrää ja työhön käytettävää lääkäreiden työaika on lisättävä merkittävästi.

279. Perusterveydenhuolto on ollut keskeisessä osassa uudistusprosessissa, jossa on pyritty uudistamaan sekä kuntien rakenteita että perusterveydenhuollon vaikutusalueita. Vuonna 2005 kuntia oli 416 ja terveystieteiden keskuksia 235–240; toisin sanoen pienimmillä kunnilla oli yhteinen terveystietokeskus. Uudessa siirtymävaiheessa laissa kunta- ja palvelurakennemuutuksesta säädettiin, että alle 20 000 asukkaan kuntien on perustettava yhteistoiminta-alue, joka järjestää ja rahoittaa perusterveydenhuollon ja siihen läheisesti liittyvät sosiaalipalvelut. Samalla lailla ja muutamilla samanaikaisilla merkittäville valtion kannustimilla rohkaistiin myös pieniä kuntia muodostamaan kuntaliitoksia. Tämä kaikki johti vuodesta 2006 alkaen ennennäkemättömään rakennemuutosten aaltoon. Kuntia on nyt 342, ja niiden määrää vähennetään vuoteen 2013 (laissa vaadituille muutoksille asetettuun määräaikaan) mennessä vielä lisää niin, että niitä on silloin korkeintaan 330. Terveystieteiden tai niitä ylläpitävien hallintoyksiköiden määrä lähes puolitetään niin, että niitä on 125–130.

280. Kun perusterveydenhuoltoa uudistetaan niin, että vaikutusalueet ovat väestömäärältään suuremmat, uudistuksen odotetaan parantavan näiden yksikköjen institutionaalista valmiuksia ja niiden odotetaan myös kestävästi paremmin työvoimapolua ja muuta toiminnassa ilmenevää vaihtelua. Rakennemuutosten pitäisi lisätä tehokkuutta, sillä niiden ansiosta voidaan jakaa toimintoja ja palveluja, joita ei välttämättä tarvita ruohonjuuritasolla.

Ennaltaehkäisevän, hoitavan ja kuntouttavan terveydenhuollon tuotteiden ja palvelujen saatavuus

281. Kansanterveyslain (66/1972) mukaan kunnan viranomaisten on edistettävä kuntien asukkaiden, myös vanhusten ja vammaisten, terveyttä, ehkäistävä sairauksia ja tapaturmaista loukkaantumista sekä tarjottava sairaanhoitoa. Käytännössä jokaisella kunnalla on terveyskeskus, jonka yksiköt tarjoavat asukkaiden tarvitsemia palveluja. Lisäksi laissa potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) määritellään potilaiden oikeus hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun. Lain mukaan jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon niiden voimavarojen rajoissa, jotka kulloinkin ovat terveydenhuollon käytettävissä.

282. Kunnan viranomaisten on järjestettävä sairaanhoitopalvelut kunnan alueen asukkaille. Sairaanhoitopalvelut käsittävät 1) lääkärin tai hammaslääkärin tutkimuksen, diagnoosin ja hoidon sekä tarvittavan lääkinnällisen kuntoutuksen, 2) sairauden ennaltaehkäisyn ja parantamisen sekä kärsimysten lieventämisen, 3) neuvonnan, jolla edistetään potilaan myöntyvyyttä hoitoon ja itsehoitoon, sekä 4) erityistä tukea, erityistutkimuksia ja erityishoitoa tarvitsevien potilaiden terveysongelmien tunnistamisen, heille annettavan hoidon ja heidän ohjaamisensa jälkihoitoon.

Kohtuuhintaiset terveydenhuoltopalvelut ja sairausvakuutukset

283. Katso edellä olevat kohdat 154–181.

Lääkkeiden tehokkuus ja tieteellinen hyväksyntä

284. EU:n lainsäädännön mukaan lääkkeellä on oltava voimassaoleva markkinointilupa, ennen kuin sen voi tuoda markkinoille ja päästää jakeluun. Keskeiset säännökset markkinointiluvasta ja siihen liittyvästä asiakirja-aineistosta vahvistetaan kansallisessa lainsäädännössä (lääkelaki (395/1987) ja lääkeasetus (693/1987)) sekä lääkinnällisiä tuotteita koskevissa EY:n direktiiveissä ja suuntaviivoissa. Huomioon pitäisi ottaa myös Euroopan lääkeviraston (EMA) ihmisille tarkoitettuja lääkkeitä käsittelevä komitean (CMPH) ja eläinlääkekomitean (CVMP) hyväksymät määräykset ja kannanotot.

285. Lääkettä voidaan myydä yleisölle tai se voidaan luovuttaa muutoin kulutukseen vain, jos Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus (Fimea) on myöntänyt tuotteelle luvan tai rekisteröinyt sen lääkelain mukaisesti tai jos sillä on Euroopan unionin toimielimen myöntämä markkinointilupa. THL valvoo, ovatko lääkintälaitteet lakien ja määräysten mukaisia, ja edistää niiden turvallista käyttöä.

Toimenpiteet lasten ja äitien terveyden parantamiseksi

286. Muihin Euroopan maihin verrattuna äitien ja syntymättömien lasten terveydentila on Suomessa hyvä, eikä niihin liittyvissä terveysindikaattoreissa ole tapahtunut viimeisten viiden vuoden aikana suuria muutoksia. Neuvolapalvelut ovat laadukkaita, ja niitä on helposti saatavilla. Esimerkiksi vuonna 2007 maahanmuuttajanaiset käyttivät raskauden aikaisia neuvolapalveluja yhtä paljon kuin kantaväestökin. Vuonna 2009 Suomessa oli 34 synnytyssairaalaa.

287. Tulevista haasteista on kuitenkin joitakin merkkejä. Niitä ovat muun muassa 1) raskaana olevien naisten ylipainon lisääntyminen, 2) alkoholin ja huumeiden väärinkäyttö, 3) raskauden aikainen tupakointi erityisesti alle 35-vuotiaiden äitien keskuudessa, 4) maahanmuuttajien määrän kasvu, heidän erilaiset sosiaaliset taustansa ja terveydenhuoltoon liittyvät tarpeensa, 5) synnyttäjien, erityisesti ensisynnyttäjien, iän nousu, 6) synnytyslaitosten keskittäminen, joka heikentää maaseudulla asuvien naisten mahdollisuuksia saada kiireellisiä palveluja, ja 7) synnytyksen jälkeisen masennuksen riittämättömän tunnistaminen.

288. Valtioneuvosto on antanut asetuksen vapaaehtoisista rakenne- ja kromosomipoikkeavuuksien seulonnoista (1339/2006). Asetuksen nojalla kaikille raskaana oleville naisille tarjotaan mahdollisuus varhaisraskauden yleiseen ultraäänitutkimukseen, varhaisraskauden yhdistelmäseulontaan ja ultraäänitutkimukseen rakennepoikkeavuuksien selvittämiseksi. Kun seulonnan tulos on poikkeava, naiselle tarjotaan mahdollisuus diagnostisiin jatkotutkimuksiin.

289. Valtioneuvoston asetuksessa neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (380/2009) säädetään terveysneuvonnan sisällöstä sekä kunnan järjestämisvastuulla olevien terveystarkastusten sisällöstä ja määrästä. Asetuksen tarkoituksena on edistää terveyttä, ehkäistä lasten ja nuorten syrjäytymistä ja vähentää terveyteen liittyvää epätasa-arvoa.

290. THL on kehittänyt uuden järjestelmän, jolla kunnat seuraavat lasten terveydentilaa. Seuraavassa vaiheessa tietojen pohjalta voidaan laatia alueellisia ja valtakunnallisia tilastoja. Ne kattavat myös mielenterveyden, alkoholikäytön ja tupakoinnin.

291. Vuonna 2009 THL julkaisi kansallisen imetyksen edistämisen toimintaohjelman (THL:n raportti 32/2009) ja kansallisten lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelman.

Toimenpiteet seksuaali- ja lisääntymisterveyden parantamiseksi

292. Perusopetuslakiin perustuvassa valtioneuvoston asetuksessa (1435/2001) on määritelty vuodesta 2001 lähtien terveystieto, myös seksuaaliterveyttä koskeva terveystieto, Suomen peruskoulujärjestelmän uuden valtakunnallisen opetussuunnitelman pakolliseksi oppiaineeksi. Nuorten tietämystä seksuaaliasioista ja heidän seksuaalikäyttäytymistään on valvottu vuodesta 1995 lähtien joka toinen vuosi osana valtakunnallista kouluterveytystutkimusta.

293. Vuonna 2007 sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämistä koskevan toimintaohjelman (2007–2011), jossa keskityttiin erityisesti nuoriin (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 17/2007).

294. THL:ään perustettiin vuonna 2010 uusi seksuaali- ja lisääntymisterveyden yksikkö edistämään seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja parantamaan lisääntymisterveyspalveluja ja -ohjelmia tutkimuksen, verkostoitumisen, koordinoinnin ja asiantuntijatuen avulla.

295. Katso myös kohta 325.

Toimenpiteet veteen liittyvien tautien ehkäisemiseksi, hoitamiseksi ja valvomiseksi

296. Terveystensuojelulaissa (763/1994) säädetään erityistilanteista ja talousveden aiheuttamista epidemioista. Lain 8 §:n mukaan kunnan terveystensuojeluviranomaisen on yhteistyössä muiden viranomaisten ja laitosten kanssa varauduttava ennakolta erityistilanteiden aiheuttamien terveyshaittojen ehkäisemiseksi, selvittämiseksi ja poistamiseksi tarvittaviin valmius- ja varotoimenpiteisiin.

297. Jos talousvesi on aiheuttanut tai sen epäillään aiheuttaneen epidemian, kyseisen talousvettä toimittavan laitoksen ja kunnan terveystensuojeluviranomaisen on ryhdyttävä välittömästi toimenpiteisiin estääkseen epidemian leviämisen.

298. Myöskään allasvesi ja yleisten uimaloiden uimavesi eivät saa aiheuttaa terveyshaittoja. Näiden vesiympäristöjen aiheuttamien terveyshaittojen ehkäisemisestä säädetään terveystensuojelulaissa (763/1994) ja sen nojalla annetuissa alemman tason säädöksissä.

Toimenpiteet rokotusohjelmien ja muiden strategioiden toteuttamiseksi ja tehostamiseksi

299. Suomen valtakunnallisessa pienten lasten rokotusohjelmassa lapset rokotetaan kymmentä tautia vastaan. Ne ovat jäykkäkouristus, hinkuyskä, kurkkumätä, polio, B-tyypin Haemophilus influenzae, tuhkarokko, sikotauti, vihurirokko, rotavirus ja influenssa. Suomi on yhtenä ensimmäisistä maista alkanut antaa influenssarokotteita kaikille 6–35 kuukauden ikäisille lapsille ja rotavirusrokotteen kaikille pienille lapsille. Toisaalta WHO:n suositusten vastaisesti yleinen rokotusohjelmamme ei käsitä hepatiitti B:tä. Tilanne on sama muissa pohjoismaissa. Hepatiitti B -ohjelmamme kohdistuu vain riskiryhmiin. Tämä johtuu siitä, että viruksen kantajia on hyvin vähän ja akuutteja tautitapauksia esiintyy erittäin vähän. Siksi hepatiitti B -rokotteesta ei olisi juurikaan terveydellistä hyötyä.

300. Pienten lasten rokotusohjelmassa immunisaatioaste on hyvin korkea. Immunitaatioaste arvioidaan valitsemalla väestörekisteristä satunnaisotannalla tuhannesta lapsesta muodostuva ikäkohortti (1,7 prosenttia ikäkohortista) ja tutkimalla heidän rokotustietonsa. Lasten rokotusohjelma on maksuton ja samanlainen kaikille lapsen sukupuoleen, asuinpaikkaan ja perheen tuloihin katsomatta. Lapset, jotka jäävät vaille jotakin ohjelmaan kuuluvaa rokotetta, ovat useimmiten syntyneet ulkomailla.

301. Aikuisväestölle suositellaan jäykkäkouristusrokotuksen ottamista kymmenen vuoden välein. THL seuraa sen tehoa, samoin kuin muiden kohdennettujen rokotusohjelmien tehoa, hyvin tiukalla tartuntatautivalvonnalla.

302. Lasten immunitaatioaste koskevia lukuja esitetään liitteen I taulukossa 20.

Toimenpiteet laittomien huumeiden väärinkäytön ehkäisemiseksi

303. Vuonna 2008 tehdyn väestötutkimuksen alustavien tulosten mukaan 13 prosenttia 15–69-vuotiaista oli kokeillut kannabista joskus. Heidän osuutensa oli suunnilleen sama kuin kaikissa vuodesta 2000 lähtien tehdyissä tutkimuksissa. Viimeisin ikäryhmissä tapahtunut muutos on se, että 15–24-vuotiaiden osuus on laskenut kuusi prosenttiyksikköä, kun taas 25–34-vuotiaiden osuus on kasvanut saman verran. Nuorten huumausainekokeilut vähenivät 2000-luvun lopussa. ESPAD teki vuonna 2007 koululaisten keskuudessa tutkimuksen, jonka mukaan kahdeksan prosenttia 15–16-vuotiaista oli kokeillut kannabista joskus. Vuonna 2003 vastaava luku oli 11 prosenttia ja vuonna 1999 puolestaan 10 prosenttia.

304. Opetusministeriö pyrkii valtavirtaistamaan nuorten huumeidenkäytön ehkäisemistä tukemalla ennaltaehkäisevää päihdetyötä. Työtä nuorten huumeidenkäytön ehkäisemiseksi tehdään myös nuorten työttömien aktivoimiseksi perustetuissa työpajoissa. Huumeiden käyttöä ehkäisevät toimet käsittelevät myös sähköisen päihdetiedotuspalvelun, keskustelufoorumeja sekä testejä oman päihteidenkäytön arvioimiseksi.

305. Helmikuun 2008 alussa tuli voimaan sosiaali- ja terveysministeriön asetus opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoidosta erällä lääkkeillä (33/2008). Sillä pyritään madaltamaan hoitokynnystä ja korostamaan polikliinisen hoidon roolia laitoshoidon sijaan.

306. Lisätietoja saa Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskukselle (EMCDDA) laaditusta kansallisesta raportista *Huumeetilanne Suomessa 2009*, joka on saatavana osoitteesta <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/47699564-6dd8-4381-973a-0d441c4fd5ba>, ja YK:n yleiskokouksen ylimääräisen istunnon (UNGASS) Suomea koskevasta vuoden 2007 maaraportista (*Country report of Finland 2007*), joka on saatavana osoitteesta http://www.ktl.fi/attachments/suomi/julkaisut/julkaisusarja_b/2008/2008b04.pdf.

Toimenpiteet alkoholin väärinkäytön ehkäisemiseksi

307. Alkoholin kulutus on vähentynyt hieman vuodesta 2007, mikä näkyy myös alkoholin aiheuttamien haittojen vähenemisenä yhteiskunnassa. Myös nuorten raittiudessa ja bilejuomisessa on havaittu viimeisten kymmenen vuoden aikana myönteinen suuntaus. Alkoholin kokonaiskulutuksen vähenemisen voidaan katsoa johtuvan ainakin osittain alkoholijuomien hintojen noususta, sillä Suomi korotti alkoholiveroa kolme kertaa vuosina 2008–2009.

Toimenpiteet tupakoinnin ehkäisemiseksi

308. Suomen tupakkalainsäädäntöön on ehdotettu muutoksia. Uudella lainsäädännöllä lisätään savuttomia alueita ja kielletään tupakan pitäminen esillä myyntipaikoissa. Lakiehdotuksen tavoite on maailmanlaajuisesti ainutlaatuinen: tupakkatuotteiden käytön lopettaminen. Suomi on myös korottanut tupakkatuotteiden valmisteveroa tammikuussa 2008 ja tammikuussa 2009.

Toimenpiteet HIV:n/aidsin ja muiden sukupuolitautilien torjumiseksi

309. Suomessa HIV-tartuntoja esiintyy vähemmän kuin useimmissa teollistuneissa länsimaissa. HIV-tartuntoihin ja aidsiin sovelletaan ilmoituspakkoa: laboratorioden ja lääkäreiden on ilmoitettava tartunnoista THL:n ylläpitämään tartuntatautirekisteriin.

310. Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämistä koskevassa toimintaohjelmassa (2007–2011) linjataan seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämistyötä, sen johtamista, palvelurakennetta, toimintatapoja ja osaamisen kehittämistä. Siinä käsitellään myös HIV-tartuntoja. Valmisteilla on uusi valtakunnallinen HIV/aids-strategia. Ennen sen käyttöönottoa noudatetaan edellistä, vuosien 2002–2006 strategiaa. Strategiassa painotetaan, että suomalaiset tarvitsevat riittävästi tietoa voidakseen ehkäistä HIV-tartuntoja.

311. Valistuskampanjat ja suorat ennaltaehkäisevät toimenpiteet kohdistuvat edelleen ensisijaisesti nuoriin. Lisäksi kohdennetuilla ennaltaehkäisytoimilla on pyritty tavoittamaan keskeiset väestöryhmät, joiden kohdalla HIV-tartunnan vaara on suurempi. Heitä ovat esimerkiksi homoseksuaaliset miehet, suonensisäisten huumeiden käyttäjät, seksityöntekijät ja matkailijat. Kansalaisjärjestöt toimivat tärkeässä asemassa erityisesti vaikeasti tavoitettaville väestöryhmille suunnatuissa ennaltaehkäisytoimissa.

312. Suomessa terveystieto on standardoitu, 13–18-vuotiaille pakollinen oppiaine. Terveystiedossa käsitellään myös seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja sukupuolitautiltartuntojen riskejä. Nuorten tietämystä seksuaaliasioista ja heidän seksuaalikäyttäytymistään seurataan joka toinen vuosi kouluterveys-tutkimuksessa.

313. Kaikille raskaana oleville naisille tarjotaan mahdollisuus HIV-testiin ja HIV-neuvontaan, ja suurin osa heistä suostuu testiin käydessään raskausaikana neuvolassa. Keskeisille väestöryhmille, joiden kohdalla HIV-tartunnan vaara on suurempi, tarjotaan kohdennettua terveysneuvontaa ja mahdollisuus testeihin HIV-tartuntojen ja muiden sukupuolitautiltartuntojen ehkäisemiseksi.

314. Valtioneuvosto on pyrkinyt tehostamaan seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämistä koskevan toimintaohjelman täytäntöönpanoa antamalla asetuksen neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. Asetus velvoittaa kunnat järjestämään lapsille ja nuorille säännöllisiä terveystarkastuksia.

315. Kaikissa sairaanhoitopiireissä annetaan hoitoa HIV-tartunnan saaneille. Tartunnan saaneet saavat maksutta kaiken välttämättömän ja kliinisesti tarpeellisen hoidon, jos he ovat oikeutettuja Suomen sosiaaliturvaetuuksiin eli jos heidän laillinen asuinpaikkansa on Suomessa.

316. Muilla kuin Suomen kansalaisilla diagnosoitujen uusien HIV-tapausten määrä on kasvanut viime vuosina. Kyseessä on epäyhtenäinen ihmisryhmä, joka muodostuu muun muassa Suomessa tilapäisesti oleskelevista ja työskentelevistä henkilöistä, ulkomaalaisista opiskelijoista, maahanmuuttajista, turvapaikanhakijoista ja pakolaisista. Vuonna 2009 laadittiin ja vuoden 2010 alussa julkaistiin uudet ohjeet pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden infektio-ongelmien ehkäisystä.

Toimenpiteet mielenterveyspotilaiden riittävän hoidon takaamiseksi

317. Mielenterveysongelmien määrä ei ole kasvanut Suomessa viimeisinä vuosikymmeninä. Mielenterveysongelmista, erityisesti masennuksesta, johtuvat sairauslomamat ja työkyvyttömyyseläkkeet ovat kuitenkin lähes kaksinkertaistuneet 1990-luvun lopusta. Sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti Masto-hankkeen (2008–2011) ehkäistäkseen masennusta ja vähentääkseen masennusperäistä työkyvyttömyyttä Suomessa.

318. Keväällä 2009 julkaistussa valtakunnallisessa mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:3) esitetään 18 ehdotusta mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015. Näin pyritään takaamaan riittävä hoito psykiatrisissa laitoksissa. Suunnitelmassa keskitytään asiakkaan aseman vahvistamiseen, mielenterveyttä ja päihteettömyyttä edistävien ja ongelmia ja haittavaikutuksia ehkäisevien toimenpiteiden tehostamiseen sekä palvelujärjestelmän kehittämiseen niin, että siinä painotetaan perus- ja avopalveluja ja varmistetaan samalla, että mielenterveys- ja päihdeongelmiin kiinnitetään samanaikaisesti huomiota.

319. THL laati vuonna 2009 oman toimeenpanosuunnitelmansa (Avauksia-sarja 16/2010), osallistui keskusteluun valtakunnallisesta mielenterveys- ja päihdesuunnitelmasta monissa koulutustilaisuuksissa, yhteisissä kokouksissa ja hankkeissa ja päivitti valtakunnallisen ohjelman verkkosivustoa (www.thl.fi/mielijapaihde).

Eduskunnan oikeusasiamiehen huomioita

320. Eduskunnan oikeusasiamies katsoo, että nuorten mielenterveyspalvelujen saatavuutta koskevia säännöksiä on selvennettävä kiireesti sen varmistamiseksi, että nuoret saavat tasapuolisesti hoitoa koko maassa.

321. Somaattisen terveydenhuollon yksiköt joutuvat hoitamaan säännöllisesti levottomia, sekavia tai väkivaltaisia potilaita, jotka aiheuttavat häiriötä. Tällaisissa tapauksissa henkilökunnan on ryhdyttävä toimenpiteisiin, kuten eristettävä potilas, takavarikoitava henkilökohtaista omaisuutta tai lääkittävä potilasta ilman tämän suostumusta suojellakseen potilaiden tai muiden henkilöiden terveyttä ja turvallisuutta. Yleensä tällaisia toimenpiteitä on perusteltu viittaamalla itsepuolustusta ja pakottavia olosuhteita koskeviin rikoslain säännöksiin. Erityisen oikeusperustan puuttuminen on oikeusasiamiehen mielestä suuri ongelma.

13 ARTIKLA

322. Hallitus hyväksyi 5. joulukuuta 2007 koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman vuosiksi 2007–2012 (Opetusministeriön julkaisuja 2008:9). Siinä keskitytään turvaamaan yhdenvertaiset mahdollisuudet laadukkaaseen opetukseen peruskouluista yliopistoihin. Sen tavoitteena on erityisesti parantaa opetuksen laatua. Peruskouluissa tämä tarkoittaa ryhmäkokojen pienentämistä sekä tuki- ja erityisopetuksen vahvistamista. Se sisältää myös toimenpiteitä oppilaiden hyvinvoinnin parantamiseksi.

323. Yksi pakollisiin ja vapaaehtoiisiin oppiaineisiin ja yleiseen toimintaan sisällytettävistä teemoista ja tavoitteista on ihmisoikeuskasvatus. Sen pitää näkyä myös koulujen yleisessä toimintakulttuurissa.

Opetushallitus on muuttanut opetussuunnitelman perusteita niin, että opetussuunnitelmaa täydennetään 1. elokuuta 2010 alkaen nimenomaisesti kansainvälisyyttä ja poliittisia oikeuksia koskevalla kansainvälisellä yleissopimuksella, yleissopimuksella lapsen oikeuksista sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksella.

Yleinen oppivelvollisuus ja maksuton peruskoulu

324. Perusopetuslain 31 §:ssä säädetään, että opetus ja sen edellyttämät oppikirjat ja muu oppimateriaali sekä työvälineet ja työaineet ovat oppilaalle maksuttomia. Vammaisella ja muulla erityistä tukea tarvitsevalla oppilaalla on lisäksi oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä 39 §:n nojalla järjestettävät palvelut. Opetukseen osallistuvalla on annettava jokaisena työpäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu, täysipainoinen maksuton ateria.

325. Ulkomailla järjestettävässä opetuksessa ja yksityisen yhteisön tai säätiön asianomaisen ministeriön antaman erityisen koulutustehtävän perusteella muulla kuin suomen, ruotsin tai saamen kielellä, romanikielellä tai viittomakielellä järjestämässä opetuksessa voidaan oppilaalta periä kohtuullisia maksuja.

Toimenpiteet toisen asteen koulutuksen tarjoamiseksi kaikille

326. Lukiolain (629/1998) mukaan opetus on maksutonta opiskelijalle, joka osallistuu lukion koko oppimäärää koskevaan opetukseen. Maksuja voidaan periä yksittäisille kursseille osallistumisesta, ylioppilastutkinnosta ja pelkkiin kokeisiin osallistumisesta. Lisäksi opetusministeriö voi erityistilanteissa antaa lukiolle luvan periä maksuja.

327. Päätoimisissa opinnoissa opiskelijalla on oikeus maksuttomaan ateriaan. Asuminen koulutuksen järjestäjän osoittamassa asuntolassa on myös maksutonta. Suomessa asuva ja Suomessa päätoimisesti opintoja suorittava opiskelija voi saada valtion takaaman opintolainan ja tietyin poikkeuksin tukea koulumatkoista aiheutuviin matkakuluihin. Opiskelijoiden on kuitenkin maksettava oppikirjat ja oppimateriaali itse.

Toimenpiteet lukutaidon sekä aikuis- ja täydennyskoulutuksen edistämiseksi

328. Suomessa tehdään järjestelmällistä työtä lukutaidon edistämiseksi ja suomalaisten oppilaiden osaamista seurataan jatkuvasti. Tulokset ovat olleet myönteisiä. Vuonna 2007 arvioitiin kuudennelta luokalta päässeiden oppilaiden taitoja äidinkielessä ja kirjallisuudessa. Tulokset osoittivat, että tytöistä 65 prosentilla ja pojista 42 prosentilla oli hyvät tai erinomaiset taidot.

329. Lukutaidon osalta kansainvälisen vertailun tulokset (OECD:n PISA-tutkimus vuodelta 2000) ovat vahvistaneet kansallisten tutkimusten tulokset: nuorten (15-vuotiaiden) suomalaisten lukutaito on erittäin hyvä ja suhteellisen tasainen.

Romanilapset

330. Vuonna 2008 käynnistettiin romanilasten perusopetuksen tuki- ja kehittämisohjelma. Ohjelman arvopohjana ovat syrjimättömyys, tasa-arvo ja monikulttuurisuus.

331. Ohjelmaan kuuluu toimenpiteitä, joilla kehitetään koulujen ja kotien yhteistyötä, lisätään suvaitsevaisuutta, edistetään hyviä etnisiä suhteita ja lisätään romanikulttuurin tuntemusta. Sen tavoitteena on lisätä romanivähemmistön ja pääväestön yhteyksiä, edistää romanilasten identiteetin kehittymistä, parantaa romanioppilaiden mahdollisuuksia oppia romanikieltä, antaa erityisopetusta sitä

tarvitseville ja kehittää opetusmenetelmiä ja oppimateriaaleja, joissa otetaan huomioon romanioppilaiden tausta.

332. Opetusministeriö myöntää valtionavustusta kunnille kehittämistoimintaan, jolla parannetaan ja vakiinnutetaan koko koulu yhteisön ymmärrystä romanikulttuurista, ja tällaisten ohjelmien menoihin. Vuonna 2008–2009 tukea oli saatavana 300 000 euroa ja sitä sai yhteensä 14 kuntaa. Vuosina 2010–2011 tuen määrää nostetaan 650 000 euroon. Kuntia, jotka eivät ole vielä osallistuneet ohjelmaan, kannustetaan tarttumaan mahdollisuuteen, ja ohjelmaan jo osallistuneita kuntia kannustetaan laajentamaan ohjelmiaan. Nämä toimenpiteet kattavat noin 75–100 prosenttia peruskoulun romanioppilaita.

Saamelaislapset

333. Saamen kielilaissa (1086/2003) säädetään saamelaisten kotiseutualueella toimivien viranomaisten velvollisuudesta taata palvelujen saatavuus saamen kielellä.

334. Valtioneuvoston selonteossa eduskunnalle Suomen ihmisoikeuspolitiikasta vuonna 2009 (Ulkoasiainministeriön julkaisu 7/2009) todetaan, että valtioneuvosto aikoo hyväksyä saamen kielen elvyttämishjelman. Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 24. syyskuuta 2010 työryhmän laatimaan saamelaiskielten elvyttämishjelman. Työryhmän tehtävänä on arvioida Suomessa puhuttujen saamelaiskielten, kuten koltansaamen, tilannetta ja tilanteen parantamiseksi toteutettuja toimenpiteitä. Arviointiansa pohjalta työryhmä laatii ehdotuksen kokonaisvaltaiseksi ja pitkäjänteiseksi saamen kielen elvyttämishjelmaksi. Ryhmän työskentelyä ohjaa ohjausryhmä, jossa myös koltansaame on edustettuna. Ohjelman tulee sisältää ehdotuksia, jotka koskevat muun muassa saamen kielten tutkimusta ja kielenhuoltoa, saamen kielen opetusta ja saamenkielistä koulutusta, saamelaiskulttuurin tukemista, saamenkielistä päivähoitoa ja kielipesätoimintaa sekä muita yhteiskuntaelämän osa-alueita, joilla vahvistetaan saamelaisten oikeutta vaalia kieltään ja kulttuuriaan valtakunnallisesti. Työryhmän ehdotuksen odotetaan valmistuvan vuoden 2011 loppuun mennessä.

335. Vuodesta 2010 lähtien on toteutettu merkittäviä toimenpiteitä, joilla on pyritty parantamaan saamelaisten mahdollisuuksia ylläpitää ja kehittää äidinkieltänsä taitoa saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Opetusministeriön asetuksessa (1777/2009) säädetään kunnille myönnettävästä valtionavustuksesta saamen kielen kahden viikoittaisen opetustunnin järjestämiseen. Vuonna 2009 tällaiseen saamen kielen, romanikielen ja vieraskielisille oppilaille toisena kielenä opetettavan suomen tai ruotsin opetukseen varattiin noin kuusi miljoonaa euroa. Vuonna 2010 määrärahat kaksinkertaistettiin 12 miljoonaan euroon.

Maahanmuuttajalaps

336. Suomessa oppivelvollisuusikäisillä maahanmuuttajalapsilla on yhtäläinen oikeus perusopetukseen. Perusopetuslain 5 ja 7 §:n mukaan kunta tai kunnan valtuuttama taho voi järjestää opetusta, joka valmistaa maahanmuuttajia perusopetukseen. Tällainen valmistava opetus on tarkoitettu kuusi-voituaille tai sitä vanhemmille oppivelvollisuusikäisille maahanmuuttajalapsille. Vuodesta 2009 lähtien opetustunteja on vuodessa 900–1000, kun taas aiemmin niitä oli 450–500. Syksyllä 2008 ohjelmassa oli yhteensä 1 662 oppilasta eli 3,9 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin.

337. Maahanmuuttajalaps, jotka eivät hallitse suomea tai ruotsia äidinkielenomaisesti, voivat saada suomen tai ruotsin kielen opetusta toisena kielenä. Valtio on myöntänyt vuodesta 2010 lähtien kunnille avustusta siihen, että ne voivat järjestää toisena kielenä opetettavan suomen tai ruotsin opetusta tai muuta oppilaan omalla äidinkielellä annettavaa opetusta kolme tuntia viikossa.

338. Koulut voivat myös järjestää oppilaan äidinkielen opetusta, jos se on mahdollista. Valtio on myöntänyt vuodesta 2010 lähtien kunnille avustusta siihen, että ne voivat järjestää kullekin neljän oppilaan ryhmälle tällaista opetusta kaksi tuntia viikossa. Vuonna 2008 noin 12 200 oppilasta opiskeli äidinkieltään. Tämä oli 10,9 prosenttia enemmän kuin vuonna 2007.

Erityisopetus

339. Perusopetuslain 3 §:n mukaan opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Tämä säännös on kaiken opetuksen ja kaikkien erityisten tukitoimenpiteiden perusta.

340. Lapset on otettava mukaan yleiseen opetukseen aina kun se on mahdollista. Opetusjärjestelyistä lapsille, jolla on erityistarpeita, on päätettävä tapauskohtaisesti. Tilanteen mukaan tukitoimiin voi kuulua erityisopetusta, psykososiaalista tukea ja avustajan antamaa apua.

Opiskelijavalinnoissa sovellettavat tasa-arvoiset valintaperusteet

341. Lakia naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta muutettiin vuonna 2005 lisäämällä siihen säännöksiä, joilla parannettiin tasa-arvoa oppilaitoksissa (lakia ei sovelleta peruskouluihin). Tällaisen säännöksen mukaan kunkin oppilaitoksen on laadittava vuosittain tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä opettajien ja opiskelijoiden edustajien kanssa. Suunnitelman tulee sisältää arvio vallitsevasta tilanteesta ja toimenpiteistä sen parantamiseksi. Erityistä huomiota on kiinnitettävä tasa-arvon toteutumiseen opiskelijavalinnoissa. Lisäksi suunnitelmassa on kiinnitettävä huomiota toimenpiteisiin, joilla pyritään seksuaalisen häirinnän ja sukupuolen perusteella tapahtuvan häirinnän ehkäisemiseen.

Toimenpiteet opintojen keskeyttämisten vähentämiseksi

342. Vuonna 2006 opetusministeriö käynnisti joukon toimenpiteitä hyvinvoinnin lisäämiseksi ja syrjäytymisen vähentämiseksi kouluissa. Niihin liittyvissä kehityshankkeissa kouluille tarjottiin konkreettisia keinoja, välineitä ja koulutusta oppilaiden hyvinvoinnin lisäämistä varten.

343. Vuonna 2003 perusopetuslakia, lukiolakia ja lakia ammatillisesta koulutuksesta (630/1998) muutettiin lisäämällä niihin säännökset, jotka velvoittivat koulutuksen järjestäjän laatimaan opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelman opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanemaan suunnitelman ja valvomaan sen noudattamista ja toteutumista.

15 ARTIKLA

Toimenpiteet, joilla edistetään laajaa osallistumista ja mahdollisuuksia osallistua kulttuurielämään

344. Huhtikuussa 2007 hyväksytyssä hallitusohjelmassa kulttuuripolitiikan päätavoitteiksi asetettiin taiteen ja kulttuurin monimuotoisuuden, luovuuden kehittymisen ja kansalaistoiminnan tukeminen. Erityistä huomiota kiinnitetään kulttuurielämän saavutettavuuteen ja kulttuurielämään osallistumiseen. Huomioon otetaan myös eri väestöryhmät ja alueet kattavien kulttuuripalvelujen toteuttaminen.

345. Vammaiset ja kulttuuri -toimikunnan (2003–2005) raportin pohjalta opetusministeriö kehitti taiteen ja kulttuurin saavutettavuusohjelman vuosiksi 2006–2010.

346. Valtion taidemuseossa on ollut käytössä Kulttuuria kaikille -palvelu. Palvelun tehtävänä on auttaa kulttuuri-toimijoita lisäämään palvelujensa saavutettavuutta viestinnän, opasmateriaalin, koulutuksen ja saavutettavuuden kartoitustoimenpiteiden keinoin.

347. Vuonna 2006 opetusministeriö asetti taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta käsittelevän työryhmän vuosiksi 2008–2010. Työryhmä sai tehtäväkseen edistää rajat ylittävää yhteistyötä ja etsiä keinoja, joilla vammaiset ja vähemmistötaustaiset voisivat työllistyä taiteen parissa.

Museot ja kulttuuriperintö

348. Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee museoita valtioneuvostojärjestelmän kautta. Järjestelmä kattaa 127 museota, joista useimmat ovat kuntien ylläpitämiä. Vuonna 2010 valtio tuki museoita noin 37 miljoonalla eurolla. Määrä on lähes kaksinkertaistunut vuodesta 2008. Lapset ja nuoret pääsevät useimpiin museoihin maksutta.

349. Vuonna 2008 ministeriö käynnisti hankkeen nimeltä Kansallinen digitaalinen kirjasto. Sen tarkoituksena on tuoda tärkeimpien museoiden, kirjastojen ja arkistojen aineistot kaikkien saataville tietoverkkojen välityksellä. Vuonna 2011 käyttöön otetaan asiakasliittymä, joka avaa pääsyn aineistoihin ja jonka kautta pääsee käyttämään myös eurooppalaista digitaalista Europeana-kirjastoa.

350. Ministeriö tukee myös saamelaiskulttuurin suojelua ja edistämistä saamelaismuseo Siidan kautta.

Toimenpiteet monikulttuurisuuden suojelemiseksi

351. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää vuosittain avustuksia vähemmistökulttuureja edustaville järjestöille. Ministeriöllä on 600 000 euron määrärahat monikulttuurisuuden edistämiseen ja rasismin vastaiseen työhön, ja varoilla tuetaan maahanmuuttajien ja kansallisten vähemmistöjen, kuten romanien, kulttuuritoimintaa.

352. Lisäksi ministeriö myöntää vuosittain avustusta saamelaiskäräjille saamenkieliseen kulttuuri-toimintaan ja saamelaisten kulttuurijärjestöille.

353. Edellä mainittujen erityismäärärahojen lisäksi ministeriö on suunnannut enenevässä määrin nuoriso-ohjelmien yleisiä budjettimäärärahoja kulttuurivähemmistöjä koskeviin hankkeisiin (katso liitteen I taulukko 21).

Toimenpiteet luovan työn tekijöiden henkisen ja aineellisen edun suojelemiseksi

354. Suomen tekijänoikeuslainsäädännön vaatimukset ovat tiukat, ja laissa otetaan huomioon luovan työn tekijöiden henkiset ja aineelliset oikeudet. Tekijänoikeuslaki vastaa Suomen kansainvälisiä velvoitteita. Siten Suomen tekijänoikeuslaissa tasapainotetaan kohtuullisella tavalla yhtäältä tarve suojella luovan työn tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden tekijänoikeuksia sekä toisaalta tarve edistää kulttuuria ja viestintää, suojella yksityisyyttä ja vastata myös vammaisten erityistarpeisiin.

LIITE I

Taulukko 1. Tilastotietoja naisiin kohdistuvasta väkivallasta

Poliisille ilmoitetut henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset vuonna 2008 (kirjattujen tapausten määrä)

	Uhrin sukupuoli			Naispuolisten uhrien osuus (%)
	Nainen	Mies	Yhteensä	
Tapon, murhan tai surman yritys	11	10	21	52
Pahoinpitely	1 620	196	1 816	89
Törkeä pahoinpitely	85	62	147	58
Lievä pahoinpitely	768	143	911	84
Muut henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset	19	7	26	73
Raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen	34		34	100
Muut seksuaalirikokset	5		5	100

Naisiin kohdistuneet henkirikokset vuosina 2003–2008 (Lähde: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen henkirikostietokanta)

Uhrin ja rikosentekijän suhde	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Puoliso, kumppani	22	25	20	21	26	25
Yhteensä	31	32	35	36	48	44

Taulukko 2. Eläkkeensaajien keskimääräinen kokonaiseläke ikäryhmittäin 31.12.2008 (euroa/kk)

	16-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
<i>Määrä</i>	1 493	4 280	6 276	7 343	9 385	15 366	22 417
Kaikki	560	563	606	671	729	802	868
Miehet	560	566	614	679	748	834	912
Naiset	559	560	597	660	705	761	815
	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-
<i>Määrä</i>	38 978	74 163	209 021	249 536	216 375	179 821	236 700
Kaikki	981	1 087	1 358	1 452	1 343	1 242	1 165
Miehet	1 070	1 205	1 518	1 671	1 543	1 419	1 391
Naiset	871	952	1 206	1 258	1 179	1 119	1 062

Lähde: Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2008, Kela ja Eläketurvakeskus.

Taulukko 3. Suomessa asuvat työkyvyttömyyseläkkeen saajat ikäryhmittäin 31.12.2008

Ikä	-19	20-44	45-54	55-59	60-	Yhteensä
Määrä	1 493	42 605	60 004	69 266	89 831	263 199

Taulukko 4. Työttömyysetuuksiin oikeutetut henkilöt vuosina 2005-2009

Vuosi	2005	2006	2007	2008	2009
Ansiopäiväraha	276 469	255 924	232 619	224 720	366 590
Peruspäiväraha	52 815	49 941	44 665	44 778	63 949
Työmarkkinatuki	240 571	224 418	202 554	183 485	184 009

Taulukko 5. Sosiaaliturvamaksut vuosina 2005–2010

Maksu	2005	2006	2007
<i>Työnantajat / yksityinen sektori (% palkkame- noista)</i>			
Kansaneläke	1,366–4,466 ¹	0,898–3,998 ¹	0,901–4,001 ¹
Sairausvakuutus	1,60 ¹	2,06 ¹	2,05 ¹
Työeläke (keskimäärin)	16,80	16,70	16,70
Työttömyysvakuutus	0,70/2,80	0,75/2,95	0,75/2,95
(Enintään 840 940 euron palkkamenosta / ylimenevästä osasta)			
<i>Palkansaajat/vakuutetut</i>			
Sairausvakuutus (% veronalaisista tuloista)	1,50		
Sairaanhoidomaksu (% veronalaisista tuloista)			
☒ palkansaajat ja yrittäjät			
☒ etuudensaajat		1,33	1,28
		1,50	1,45
Päivärahamaksu (% palkasta)			
☒ palkansaajat			
☒ yrittäjät		0,77	0,75
		1,02	0,91
Työeläke (% palkasta)	4,60	4,30	4,30
Työttömyysvakuutus (% palkasta)	0,50	0,58	0,58
Maksu	2008	2009	2010

<i>Työnantajat / yksityinen sektori (% palkkamenoista)</i>			
Kansaneläke	0,801-3,901 ¹	0,0-3,1 ¹	0
Sairausvakuutus	1,97 ¹	2,00 ¹	2,23 ¹
Työeläke (keskimäärin)	16,80	16,80	16,90
Työttömyysvakuutus	0,70/2,9	0,65/2,70	0,75/2,95
(Enintään 1 686 000 euron palkkamenoista / ylimenevästä osasta vuonna 2008; enintään 1 788 000 euron palkkamenoista / ylimenevästä osasta vuonna 2009; enintään 1 846 500 euron palkkamenoista / ylimenevästä osasta vuonna 2010)			
<i>Palkansaajat/vakuutetut</i>			
Sairausvakuutus			
Sairaanhoidomaksu (% veronalaisista tuloista)			
☒ palkansaajat ja yrittäjät			
☒ etuudensaajat	1,24	1,28	1,47
	1,41	1,45	1,64
Päivärahamaksu (% palkasta)			
☒ palkansaajat			
☒ yrittäjät	0,67	0,70	0,93
	0,81	0,79	1,05
Työeläke (% palkasta)	4,10	4,30	4,50
Työttömyysvakuutus (% palkasta)	0,34	0,20	0,40

1) Lapissa ja muutamilla muilla alueilla, kuten saaristossa, yksityisen sektorin yritykset on vapautettu väliaikaisesti (vuosiksi 2004–2010) kansaneläke- ja sairausvakuutusmaksuista. Vajeen kattamiseksi sairausvakuutus- ja kansaneläkemaksuja nostettiin muilla alueilla.

Lisätietoa sosiaaliturvan aloista annetaan seuraavassa julkaisussa:
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3705.pdf.

Taulukko 6. Asiakasmaksujen (%) osuus eri palvelujen rahoituksesta vuonna 2008

Palvelu	Asiakasmaksu (%)
Sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut (yhteensä)	7,5
Vanhainkodit	18,4
Kotipalvelu	15,4
Vammaisten laitoshoido sekä vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta ja vammaisten henkilöiden työtoiminta	4,7
Muut ikääntyneille ja vammaisille tarjottavat palvelut	10,8
Perusterveydenhuolto (lukuun ottamatta hammashoitoa)	7,6
Hammashoito	20,3
Erikoissairaanhoito	3,9

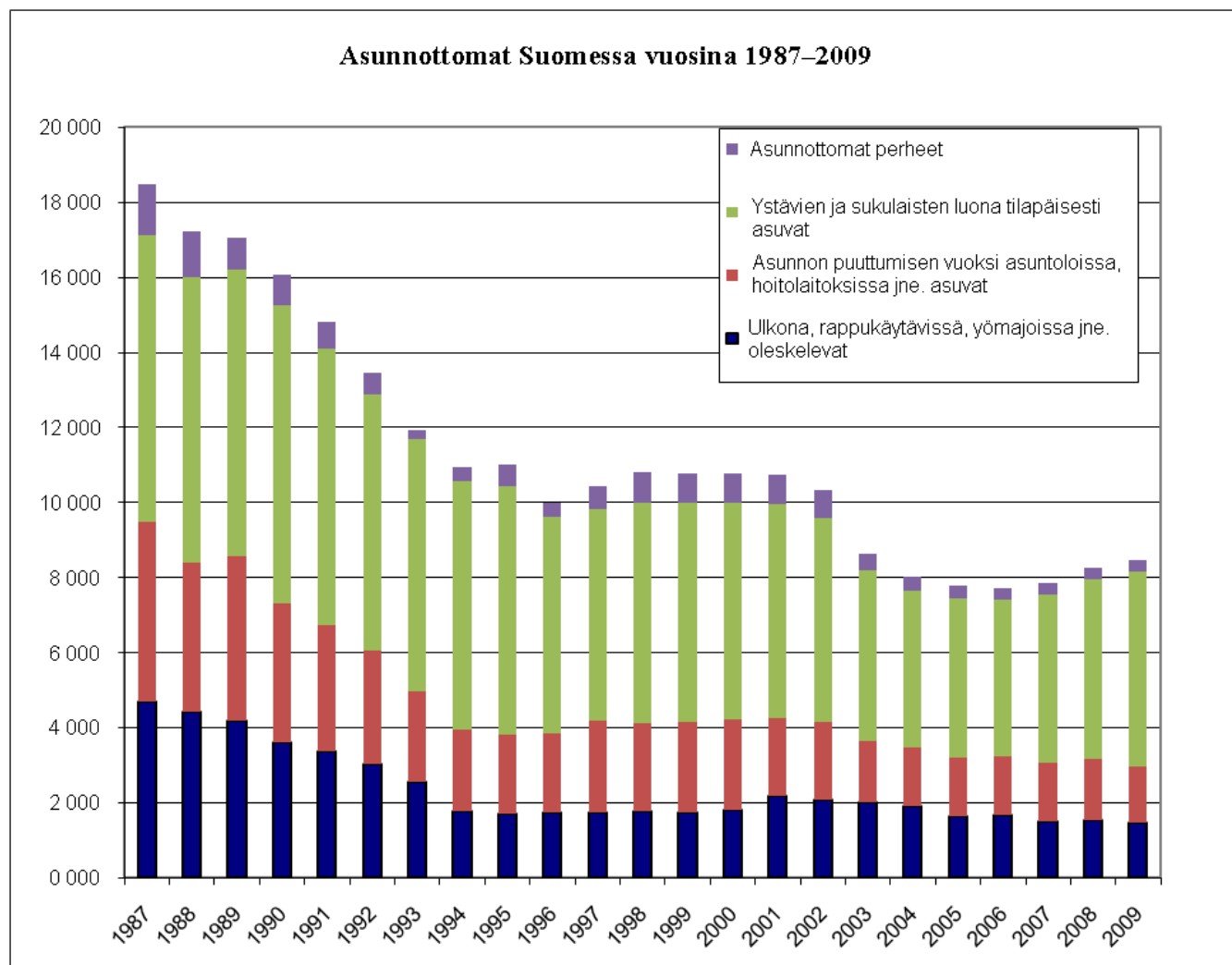
Taulukko 7. Kotona asuvat ikääntyneet (75 vuotta täyttäneet) ja palvelujen kattavuus vuosina 2005–2008

	2005	2006	2007	2008
Kotona asuvien osuus 75 vuotta täyttäneistä prosenttilukuna samanikäisestä kokonaisväestöstä	89,6	89,4	89,3	89,4
Säännöllistä kotihoitoa saavat asiakkaat, jotka ovat täyttäneet 75 vuotta marraskuun 30. päivään mennessä, prosenttiosuutena samanikäisestä väestöstä	11,5	...	11,3	11,2
Omaishoidon tukea vuoden aikana saavat 75 vuotta täyttäneet asiakkaat prosenttiosuutena samanikäisestä kokonaisväestöstä	3,7	3,7	3,9	4,1
Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen piirissä olevat asiakkaat, jotka ovat täyttäneet 75 vuotta joulukuun 31. päivään mennessä, prosenttiosuutena samanikäisestä kokonaisväestöstä	3,4	3,9	4,2	4,3
Vanhainkodissa tai terveyskeskuksessa pitkäaikaishoidossa olevat asiakkaat, jotka ovat täyttäneet 75 vuotta joulukuun 31. päivään mennessä, prosenttiosuutena samanikäisestä kokonaisväestöstä	6,8	6,5	6,3	5,9

Taulukko 8. Toimeentulotukea saaneet kotitaloudet vuosina 2006–2009

Vuosi	Perustoimeentulotukea saaneet kotitaloudet	Täydentävää toimeentulotukea saaneet kotitaloudet	Muuta toimeentulotukea saaneet kotitaloudet	Toimeentulotukea saaneet kotitaloudet yhteensä ¹
2006	235 497	97 032	23 733	226 617
2007	224 728	92 108	25 378	217 842
2008	221 488	94 091	26 616	215 570
2009	244 123	98 435	27 890	236 600

Taulukko 9. Asunnottomien määrä Suomessa vuosina 1987–2009

¹ Yksi ja sama kotitalous on voinut saada kaikkia toimeentulotuen muotoja.

Taulukko 10. Ahtaasti asuvien henkilöiden osuus

Vuosi	Ahtaasti asuvat asuntokunnat	Kaikki asuntokunnat	Ahtaasti asuvien henkilöiden osuus (%)
2005	242 761	2 429 500	10,0
2006	235 998	2 453 826	9,6
2007	230 770	2 476 505	9,3
2008	228 457	2 499 332	9,1

Taulukko 11. Suomalaisen asunon varustetaso

Osuus asunnoista (%)						
Viemäröinti	Juokseva vesi	WC	Keskuslämmitys	Lämmin vesi	Peseytymistilat	Oma sauna
97,8	98,1	96,1	92,7	96,4	99,0	51,2
98,0	98,2	96,4	93,2	96,7	99,0	51,7
98,0	98,2	96,4	93,3	96,8	99,1	52,4
98,1	98,3	96,5	93,4	96,8	99,1	52,9

Taulukko 12. Asumistuet vuosina 2005–2008 (miljoonaa euroa)

	Asumistuet	Tuotantotuet	Verovähennykset	Yhteensä
2005	966	259	390	1 616
2006	1 007	274	490	1 771
2007	1 007	267	720	1 995
2008	1 020	260	880	2 160

Taulukko 13. Asumistukea saaneiden kotitalouksien määrä vuosina 2005-2009

	Yleinen asumistuki	Eläkkeensaajan asumistuki	Opintotuen asu- mislisä	Yhteensä
2005	154 814	170 281	157 016	482 111
2006	150 169	174 210	151 107	475 486
2007	142 235	173 518	145 666	461 419
2008	139 386	175 449	149 649	464 484
2009	161 842	177 916	159 201	498 959

Taulukko 14. Vuosina 2005–2009 maksetut asumistuet (miljoonaa euroa)

	Yleinen asumistuki	Eläkkeensaajan asumistuki	Opintotuen asu- mislisä	Yhteensä
2005	436,9	297,7	231,7	966,3
2006	439,4	316,9	250,6	1 006,9
2007	430,7	333,9	242,7	1 007,3
2008	428,3	349,3	241,9	1 019,5
2009	482,1	370,1	266,6	1 118,8

Taulukko 15. Julkisesti haettavana olleet arava- ja korkotukivuokra-asunnot ja asuntoihin hakeneet vuosina 2005–2009

	Asuntojen määrä	Hakijoiden määrä	Hakijoita/asunto
2006	82 306	92 768	1,13
2007	84 828	96 640	1,14
2008	81 758	92 850	1,14
2009	80 994	96 077	1,19

Taulukko 16. Asumistuet

	Tuensaajien määrä	Tuen keskimäärä (euroa/kk)	Vuodessa maksetut tuet (miljoonaa euroa)
Yleinen asumistuki	161 842*)	249,4	482,1
Eläkkeensaajan asumistuki	177 916*)	170,2	370,1
Opintotuen asumislisä	159 201**)	188,9	266,6
Yhteensä	498 959	–	1 118,8

*) Kotitalouksien määrä. **) Henkilöiden määrä.

Taulukko 17. ARA:n rahoitus hissien rakentamiseen ja perusparantamiseen vuosina 2005–2007

	2005	2006	2007
Uusien hissien määrä vanhoissa rakennuksissa	203	240	247
Rahoitus uusien hissien rakentamiseen, miljoonaa euroa	14,1	17,4	18,4
Vanhojen hissien perusparannusten määrä	455	638	375
Rahoitus vanhojen hissien perusparantamiseen, miljoonaa euroa	10,7	17,8	10,0

Taulukko 18. ARA:n investointiavustuksilla rahoitettujen asuntojen määrä vuosina 2005–2009

	2005		2006		2007		2008		2009		Yhteensä (2005–2009)	
	Mää- rä	Milj. €	Mää- rä	Milj. €	Mää- rä	Milj. €	Mää- rä	Milj. €	Mää- rä	Milj. €	Mää- rä	Milj. €
Ikäänty- neet	803	17,7	885	21,1	847	24,8	1 283	34,1	1 232	45,0	5 050	142,8
Muut	1 396	15,1	1 849	21,5	1 074	20,1	2 886	50,6	3 179	64,9	255	172,0
Yhteensä	2 199	32,8	2 734	42,5	1 921	44,8	4 169	84,7	4 282	109,9	305	314,8

Taulukko 19. Tuomioistuinten käsittelemien häätöhakemusten määrä vuosina 2005–2009

Vuosi	Häätövaatimukset	Toimeenpannut häädöt
2005	7 327	–
2006	7 813	–
2007	7 899	–
2008	7 328	1 448
2009	7 510	1 409

Taulukko 20. Rokotuskattavuus, vuonna 2005 syntyneet ja kolmen vuoden ajan seuratut lapset

Rokote	Kattavuus (%) (kattavuusindeksi 95 %)
Tuberkuloosi (vastasyntyneet)	98,5 (97,8–99,3)
Hinkuyskä, kurkkumätä ja jäykkäkouristus	99,3 (98,8–99,8)
Poliomyeliitti	99,3 (98,8–99,8)
Tuhkarokko, sikotauti, vihurirokko (MMR)	98,5 (97,8–99,3)

Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Taulukko 21. Tietyille kulttuurivähemmistöille myönnetyt tuet

